

9—10 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 9 mars

Sid.

Svar på frågor av:

herr Nihlfors ang. konstaterat skattefusk.....	3
herr Börjesson i Falköping ang. remissyttranden över förslaget om en statlig investeringsbank.....	4
herr Larsson i Umeå ang. generella regler för dispens från investeringsavgiften för vissa byggnadsarbeten.....	5
herr Elmstedt ang. kontrollen över militära vapen- och ammunitionsförråd.....	6
fru Sundberg ang. lön till socialhögskolornas elever för praktikarbete	6
herr Sjöholm ang. uppgift å debetsedel om tillgodoräknad pensionspoäng.....	8
herr Sjöholm ang. ledamotskap i kommunala nämnder.....	9
Svar på interpellationer av:	
fru Kristensson ang. avdragsrätt för kostnader för fortbildning och facklitteratur.....	10
herr Larsson i Luttra ang. generell befrielse från stämpelskatt vid sammanslagning av kommunala bostadsföretag i samband med kommunsammanläggning.....	12
herr Börjesson i Falköping ang. påföljden av viss felaktighet i allmän självdeklaration.....	13
Interpellation av herr Nilsson i Gävle ang. handläggningen av ärenden rörande vapenfri tjänst.....	14
Meddelande om enkel fråga av herr Nordstrandh ang. behandlingen av ansökningar om svenskt medborgarskap.....	15

Fredagen den 10 mars

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation av herr Carlstein ang. handeln med textilvaror.....	15
--	----

	Sid.
Interpellation av herr Gomér ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen.....	83
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Andersson i Örebro ang. kompensation till företagareföreningar för inkomstbortfall genom diskontosänkning.....	85
herr Jansson ang. begränsning av de militära övningsprogrammen i vissa fall.....	85
herr Lindahl ang. avtal mellan Sveriges Radio och annan sändningsrättsinnehavare.....	85

Torsdagen den 9 mars

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. konstaterat skattefusk

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nihlfors har frågat, om jag har tillfälle att lämna redovisning över det konstaterade skattefusket omfattning och dess fördelning på olika kategorier skattskyldiga.

Det finns inte någon statistik över skattefusket omfattning och fördelning som kan göra anspråk på att vara någorlunda riktig och fullständig. Jag kan därför inte lämna någon tillfredsställande redovisning enligt frågeställarens önskan.

Vidare anförde

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för det korta svaret, som emellertid överraskar mig eftersom jag verkligen trodde att det någonstans fanns sammanställningar över det konstaterade skattefusket omfattning. Observera att jag inte har frågat efter omfattningen av det skattefusk totalt, som vi misstänker florerar men som alltså inte är avslöjat, därför att tillräckliga personella resurser inte finns att tillgå inom taxeringsarbetet.

De kategorigranskningar som på senare år redovisats då och då tyder på att avsevärda inkomstbelopp undanhålles från beskattning inom relativt små kategorier skattskyldiga. Jag tänker på specialgranskningen av arkitekter och byggkonsulter och de stora skattepengar den gav i de fall där den verkliga

hann fullföljas innan preskriptionstiden gick ut.

I pressen gjordes nyligen uttalanden om skattefusket utbredning av en hög tjänsteman i riksskattenämnden. Han ansåg bl. a. att löntagarna skattefuska de mer än företagarna. Sammanlagt uppåt 6 miljarder inkomst kronor deklarerar inte, vilket ju skulle betyda att cirka 3 miljarder kronor i skatt inte kan debiteras. Att denne tjänsteman kan offentligt uttala sig som skett har väckt berättigad uppmärksamhet, inte minst bland löntagare i gemen. Ännu märkligare framstår uttalandet när det nu visar sig att det inte finns tillförlitlig statistik ens på det skattefusk som uppdagats. Löntagarnas extraarbeten, de s. k. extraknäckan, skulle särskilt vara anledning till deras försök till skattefusk. Men tydligt är att skall sådant så att säga lyckas måste företagaren medverka genom att icke lämna kontrolluppgift.

I det här sammanhanget tänker man på den sittande skattestrafflagutredningen. Kan finansministern nu ge något besked, om denna utredning kommer att lägga fram underlag för sina bedömanden som kan ge svar — i sinom tid — på min fråga, som nog många löntagare i detta land finner vara högst väsentlig och synnerligen angelägen att få svar på. Det är många lågavlönade i detta land som kan göra intressanta jämförelser med icke-löntagare med ungefär samma låga taxerade inkomst, där de senare visar sig ha avsevärt större möjligheter att uppehålla en högre levnadsstandard på till synes samma inkomst.

Något som bildar grundvalen för en eventuell tendens till ökat skattefusk är

Svar på fråga ang. remissyttranden över förslaget om en statlig investeringsbank

självfallet kännedomen om de höga marginalskatterna. När folk vet att hälften eller mer går bort i skatt vid en ökning av inkomsten utöver den tidigare, kan det vara svårt för en del att stå emot frestelser till feldeklaration.

Det behövs, herr talman, inte bara insatser från samhällets sida för att stävja skattefusket genom ökade insatser med taxeringskontroll och propaganda för ärlighet och solidaritet medborgarna emellan utan också en skattereform, som kan så utformas att marginalskatteproblematiken helt försvinner för de allra flesta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. remissyttranden över förslaget om en statlig investeringsbank

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag anser att en tillräckligt allsidig belysning av frågan om en statlig investeringsbank erhålles genom det antal remissinstanser som hittills fått möjlighet att yttra sig, eller om jag är beredd att låta ytterligare organisationer yttra sig.

På den första delen av herr Börjessons fråga vill jag svara ja. Någon utökning av remissinstansernas antal övervägs således inte.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga.

Finansministern anser att det räcker med de 22 remissinstanser som redan beretts tillfälle att yttra sig över promemorian om en statlig investeringsbank. Investeringsbanken skall enligt

promemoriorna ge finansiellt stöd till rationaliserings- och utvecklingsprojekt av sådan art och omfattning, att de i sin helhet icke kan finansieras genom nuvarande kreditinstitut eller med företagens egna medel. Det skulle säkerligen vara värdefullt med yttrande från alla sektorer av näringslivet, eftersom frågan om strukturrationaliseringen och dess problem gäller hela näringslivet. Men ett område har finansministern lämnat utanför, nämligen jordbruket. I första hand tänker jag då på Jordbrukskasseförbundet, vår enda kooperativa bankrörelse av format, och på de centrala jordbruksorganisationerna Sveriges lantbruksförbund och RLF.

I promemoria nr 1 står på s. 4 att läsa: »De små enheterna inriktas härvid mot ökad specialisering — här kommer den långsiktiga sysselsättningen in i bilden. Sådana fusioner med stora kapitalbehov som förutsättning kan för övrigt komma att aktualiseras inte bara inom industrien utan komma att ingå som ett led i jordbrukets, skogsbrukets och handelns rationalisering.» Mot bakgrunden av detta uttalande är det förvånande att finansministern inte känt behov av att inhämta yttrande från jordbrukets organ; det har ju uppenbarligen stått klart för finansdepartementets promemorieförfattare att frågan har stor betydelse även för jordbruket. Det samma har man för övrigt kunnat inhämta också av jordbruksutredningen, som visat att jordbrukets strukturrationalisering kommer att bli mycket kapitalkrävande.

Även om finansdepartementets promemorior är knapphändiga och inte kan sägas utgöra en utredning är det angeläget att så många yttranden som möjligt inhämtas från ledande kredit- och näringsorgan, eftersom ju regeringen i alla fall avser att lägga promemoriorna till grund för en proposition. Jag kan inte finna några rimliga skäl till att jordbrukets organ lämnas utanför,

Svar på fråga ang. generella regler för dispens från investeringsavgiften för vissa byggnadsarbeten

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tycker att frågeställaren något överdrev situationen när han gjorde gällande att viss manna-mån skulle ha förekommit vid hörandet av remissinstanser. Det är ju sedan gammalt oskriven lag här i landet, att även de som inte blir direkt uppmanade att lämna ett remissvar har samma rätt att komma in till Kungl. Maj:t med sina synpunkter som de som blir tillfrågade, och synpunkterna tas under övervägande på samma sätt som om de skulle utgöra svar på en remiss. Det är också tämligen vanligt att synpunkter framförs i denna ordning.

Jag måste säga att få av de ärenden som förberetts i Kungl. Maj:ts kansli har varit föremål för en så utomordentligt intensiv offentlig debatt som den kommande propositionen om investeringsbanken. Sedan regeringen lät offentliggöra ett pressuttalande den 1 februari har till dags dato den offentliga diskussionen i alldeles oanad grad präglats av dessa frågor. Jag kan inte erinra mig någon fråga som blivit så ingående behandlad offentligt som denna, även om antalet remissinstanser varit ganska begränsat. Förutom jordbrukarnas speciella kreditinstitut är det en rad andra kreditinstitut som så att säga ställts utanför den reella remissen. Vi ville göra denna remiss så begränsad som möjligt, men synpunkterna och opinionen har sannerligen inte begränsats i något avseende.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag kan inte finna att jag överdriver när jag säger att det är förvånande, att jordbruket inte på något sätt fått vara med och yttra sig över dessa promemorior. Jag har framför mig remisslistan, som skulle ha täckt

in näringslivet i stort, om även jordbruket tagits med. Så har emellertid inte skett.

Faktum kvarstår alltså, och jag har mycket svårt att förstå varför inte jordbrukets synpunkter inhämtats. Jag tror att det hade varit till fördel, herr finansminister, om jordbrukets organisationer fått yttra sig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. generella regler för dispens från investeringsavgiften för vissa byggnadsarbeten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Umeå har frågat, om jag avser att meddela generella regler för den dispensgivning beträffande investeringsavgiften för vissa byggnadsarbeten, som riksdagen förordade i sitt beslut om avgiften, och när sådana generella regler i så fall kan väntas.

Undersökningar pågår för närvarande om i vilken utsträckning generella dispensregler kan och bör meddelas. Bestämmelser kommer att utfärdas så snart dessa undersökningar slutförts.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Det är klart och tydligt och säger att bestämmelser kommer att utfärdas så fort vissa undersökningar är gjorda.

Jag ställde frågan närmast med tanke på kommunerna. Särskilt vill jag framhålla hur värdefullt det är för kommunerna om dylika regler fastställs så snabbt som möjligt, så att de kan få besked. Kommunerna måste ta hänsyn

Svar på fråga ang. kontrollen över militära vapen- och ammunitionsförråd — Svar på fråga ang. lön till socialhögskolornas elever för praktikarbete

till den planering som skall göras efter det att investeringsavgiften har införts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. kontrollen över militära vapen- och ammunitionsförråd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmstedt har frågat mig, om jag anser att kontrollen över och redovisningen av materiel i militära vapen- och ammunitionsförråd är tillfredsställande ordnad.

Redovisning och kontroll av militär materiel sker enligt bestämmelser som har meddelats av Kungl. Maj:t eller av förvaltningsmyndighet. Materielens värde och beskaffenhet avgör hur redovisningsrutiner och kontrollåtgärder utformas. Beträffande vapen och ammunition är kraven av förklarliga skäl särskilt höga, och jag anser att bestämmelserna härom är tillfredsställande. Pågående arbete med nya förvaltningsföreskrifter inom krigsmakten innebär att man ser över även dessa bestämmelser.

Vidare anförde

Herr ELMSTEDT (cp):

Herr talman! Jag tackar försvarsmistern för svaret på min fråga.

»Beträffande vapen och ammunition är kraven» — på kontroll och redovisning — »av förklarliga skäl särskilt höga, och jag anser att bestämmelserna härom är tillfredsställande», säger försvarsministern i sitt svar. Det är möjligt att det i stort sett förhåller sig så. Orsaken till att jag har ställt min fråga är att det i pressen förra veckan cirkulerade uppgifter om att stora svinn vid redovisning av skarp ammunition skulle

ha förekommit hos vissa förband. Det är självklart att sådana uppgifter oroar allmänheten och till och med kanske kan skada förtroendet för försvaret och redovisningen och kontrollen av dess materiel. Vi får ju emellanåt höra att vapen försvinner, och det ligger nära till hands att man sammankopplar dessa företeelser.

Försvarsministern säger nu att det pågår en översyn av bestämmelserna även på detta avsnitt. Jag tror att ett förtydligande på den punkten är att hälsa med tillfredsställelse, inte minst med hänsyn till vad som har förevarit under den senaste tiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. lön till socialhögskolornas elever för praktikarbete

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat, om jag vill medverka till att socialhögskolornas samtliga elever under sin praktiktid erhåller lön för utfört nyttigt arbete.

Av den sammanlagt ettåriga studiepraktiken under socionomutbildningen skall de båda första praktikperioderna om vardera fem månader utgöras av handledd praktikutbildning. Endast den tredje, avslutande praktikperioden om två månader avses utnyttjad för vikariatstjänstgöring eller dylikt.

Frågan om den ekonomiska situationen för praktikanter från socialhögskolorna behandlade i prop. 1965:155 (bil. 6 s. 55). Jag erinrade därvid om att de båda första praktikperioderna omfattas av studiemedelssystemet med hänsyn till att de utgör integrerade delar av utbildningen. Samtidigt som jag vidare framhöll, att under nämnda perioder någon

Svar på fråga ang. lön till socialhögskolornas elever för praktikarbete

särskild ersättning därutöver inte bör utgå till praktikanterna, betonade jag, att extra studiemedel kan tilldelas studerande, om synnerliga skäl föreligger. Inom ecklesiastikdepartementet föreligger sedan några dagar en framställning som rör vissa praktikproblem under socionomutbildningen, bl. a. den av fru Sundberg väckta frågan. Framställningen kommer efter vederbörlig remissbehandling att prövas i vanlig ordning. Om utgången av denna prövning kan för dagen ej något uttalande göras.

Vidare anförde:

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret. Jag ville med min fråga få en uppfattning om huruvida herr statsrådet vid den kommande behandlingen av socionomernas framställning är villig att personligen medverka till att den bifalles.

Statsutskottet framhöll efter en motion i denna fråga i sitt utlåtande nr 187 år 1965 angelägenheten av enhetliga principer för ersättning vid praktiktjänstgöring inom skilda utbildningsområden. I dag råder icke denna enhetlighet, bl. a. därför att socionomutbildningen, i motsats till annan utbildning som ovillkorligen kräver praktiktjänstgöring, icke ger möjlighet för den studerande att erhålla ersättning. Jag behöver i det sammanhanget bara erinra om agronom-, ämneslärar- eller civilingenjörsutbildningen.

Socionomerna utbildas för att handha och bistå människor. Situationen inom socialförvaltningen är när det gäller tillgång på arbetskraft som är utbildad för människovård katastrofal på många platser. Antalet ansökningar till socialhögskolorna minskar fortlöpande, och allt fler av de färdigutbildade söker sig över till den privata sektorn, till personalkontor och kurativ verksamhet.

Hur allvarlig bristen på utbildad personal är på den kommunala socialvår-

dens område framgår klart av de annonser som varit synliga i dagspressen, i vilka kommunerna erbjuder anställning som socialarbetare efter endast tre månaders avlönad inskolningstid. Detta visar med all tydlighet att inte heller kvalitetskraven kan upprätthållas.

Herr talman! Det är inte i första hand problemet med hur den studerande skall skaffa medel till sitt uppehälle som föranlett min fråga. Som statsrådet meddelade har de studerande tillgång till studiemedel under praktiktjänstgöringen. Det föreligger emellertid en väsentlig skillnad mellan dessa medel och utbetalad ersättning. Studiemedlen skall till större delen återbetalas och innebär en ökad skuldsättning, vilket får till följd att de färdigutbildade socionomerna nödgas lägga betydande ekonomiska aspekter på sina vidare anställningsförhållanden och kanske lämna det vårdområde, för vilket deras utbildning är helt och hållet konstruerad.

Inför den situation som i dag råder, då en utomordentlig sociallagstiftning inte kan följas upp i praktiken på grund av brist på kvalificerad personal, måste det vara angeläget att samhället på olika sätt försöker komma till rätta med problemet.

Ett av sätten, herr talman, måste vara att fullfölja statsutskottets rekommendation om enhetliga principer vid ersättning av praktiktjänstgöring, vilket skulle ge också de studerande vid socialhögskolorna rätt till ersättning för det utförda praktikarbetet. Min förhoppning är att ecklesiastikministern måtte bidra därtill.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Om det vore så enkelt, fru Sundberg, att bara socionomerna funnes kvar att införa i något enhetligt praktiksysteem, skulle jag förstå ert inlägg. Floran är emellertid alltjämt vildvuxen.

Riksdagen kommer om några dagar

Svar på fråga ang. uppgift å debetsedel om tillgodoräknad pensionspoäng

att på sitt bord få en proposition om journalistutbildningen. Då får vi titta på det systemet. Vi har vidare den mycket komplicerade frågan — som vi debatterade här för några veckor sedan — om psykologernas praktik, vilken är helt oreglerad.

Den väsentliga frågan, som jag ingående diskuterade vid uppvaktningen för några dagar sedan, är emellertid följande. I och med att praktiken är integrerad med utbildningen har man ett moraliskt ansvar att utkräva av dem som ger praktiken, i första hand de kommunala myndigheterna. Det är mycket viktigt att understryka att denna praktik är ett led i utbildningen. Vi har icke skickat ut praktikanterna främst för att jobba och tjäna pengar eller hjälpa arbetsgivarna, vare sig det är socialvårdsbyråer, andra organisationer eller något liknande. Det är alltså betydelsefullt att hela tiden hävda att det är en skyldighet att ta emot dessa praktikanter och ge dem handledning. Detta är vad som principiellt talar för det system som nu råder.

Jag skall ändå medge, fru Sundberg, att man bör granska denna fråga även från den andra sidan och vända på problemet några gånger. Det är det vi skall göra vid denna prövning.

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för den upplysningen.

Jag förstår varför statsrådet i detta fall alldeles speciellt trycker på integreringen. Här är det, som jag nämnde i mitt anförande, fråga om människovård och praktiken är absolut nödvändig för utbildningen.

Jag kan emellertid inte undgå att dra en parallell med de andra yrken där själva praktikerarbetet kanske inte är lika djupt integrerat men ändå ställs som ett formellt villkor för utbildningen. För att inom dessa problematiska utbildningsområden nå samma enhetlighet som råder inom de områden där utbildningen

är avlönad ser jag ingen annan möjlighet än att man i varje fall för sig får försöka komma fram till enhetliga bestämmelser.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. uppgift å debetsedel om tillgodoräknad pensionspoäng

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat finansministern, om han anser att det skulle vara av värde om pensionspoäng, som tillgodoräknats en skattskyldig, angavs på debetsedeln å slutlig skatt och om han i så fall vill föranstalta om att så sker.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Efter övergång till ADB-system finns det tekniska möjligheter att om ett par år sätta ut uppgift om pensionspoäng på debetsedlarna. En viss merkostnad vid framställning av debetsedlarna blir naturligtvis följden. Frågan är redan vilket intresse allmänheten kan ha av att få uppgiften utsatt. Redan nu finns uppgift om den pensionsgrundande inkomsten på debetsedlarna, vilket gör det möjligt för den försäkrade att själv räkna ut pensionspoängen. Men vad de försäkrade har intresse av är nog inte så mycket den pensionsgrundande inkomsten eller pensionspoängen för ett visst år. Vad man vill veta är hur stor pension man kan påräkna. För att kunna beräkna detta måste man känna till en hel del data. Försäkringskassorna lämnar gärna uppgifter om den pension som en försäkrad kan antas få.

Jag vill inte ta ställning till frågan om att sätta ut uppgift om pensionspoäng på debetsedlarna, innan det har visat sig föreligga något påtagligt behov av en sådan anordning.

Svar på fråga ang. ledamotskap i kommunala nämnder

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret. Jag har ställt frågan emedan jag anser att det skulle vara värdefullt, om den skattskyldige kunde få möjlighet att kontrollera att pensionspoängen blir riktig.

På debetsedeln får vi veta vad samhället fordrar av oss i skatteavseende. Det skulle därför vara följdriktigt, om vi på debetsedeln också kunde få reda på vad vi blivit tillgodoräknade.

När socialministern säger att vad man främst vill veta är hur stor pension man kan påräkna är det naturligtvis riktigt. Pensionen bygger emellertid just på pensionspoängen. Om man fick reda på pensionspoängen hade man därför större möjlighet att själv kunna räkna ut pensionen.

Som en allmän princip tycker jag bör gälla, att varje medborgare skall ha möjlighet att kontrollera vad myndigheterna räknar ut. Därför vill jag gärna ta fasta på att detta lätt skall kunna ordnas när vi får datamaskiner i denna verksamhet. Jag hoppas att de som sysslar härmed skall finna att det föreligger ett sådant behov som socialministern nämner i slutet av svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har redan sagt att jag inte är beredd att ta ställning till denna propå i dag. Jag vill emellertid med anledning av det resonemang som herr Sjöholm förde påpeka att pensionspoängen så att säga är en översättning av den pensionsgrundande inkomsten. Jag hoppas att herr Sjöholm är på det klara med det.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Ja, herr socialminister, jag är på det klara med det. Men man kommer liksom ett steg närmare lösningen om man får reda på pensions-

poängen i stället för den pensionsgrundande inkomsten. Den tjänsten tycker jag att myndigheterna skall göra den enskilde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. ledamotskap i kommunala nämnder

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig dels om jag har uppmärksammat ett rikligt förekommande oskick som skulle bestå i att till ledamöter i kommunala nämnder utses personer vilkas privata ekonomiska intressen inte alltid är väl förenliga med sådant ledamotskap, dels om jag överväger någon åtgärd med anledning härav.

Enligt kommunallagen föreligger hinder mot att väljas till ledamot eller suppleant i kommunal nämnd — utom för den som är omyndig eller försatt i konkurs — endast för vissa statliga och kommunala tjänstemän. Något valbarhets hinder grundat på risken för privata intressekonflikter finns inte. För att undvika sådana konflikter har i stället föreskrivits i kommunallagen, att ledamot av nämnd inte får delta i behandlingen av ärende som personligen rör honom eller vissa personer som står honom nära.

Självfallet är det inte lämpligt att till ledamot eller suppleant i nämnd utses en person som kan förutses ofta komma att ha ett personligt intresse i ärenden hos nämnden. Enligt min mening skulle det dock inte vara möjligt att införa generella bestämmelser i lag för att hindra detta. Kommunerna bör för övrigt i största möjliga utsträckning lämnas handlingsfrihet vid val av förtroendemän.

Frågan om huruvida jävsbestämmel-

Svar på interpellation ang. avdragsrätt för kostnader för fortbildning och facklitteratur

serna har en lämplig utformning har behandlats av riksdagen senast åren 1962 och 1963 med anledning av yrkande i motioner om översyn av kommunallagens jävsregler i syfte att bl. a. få till stånd en skärpning av jävsbestämmelserna för nämndledamöter. Riksdagen fann emellertid att en sådan skärpning inte behövdes. Jag anser också för egen del att man med gällande jävsregler kan komma till rätta med sådana eventuellt förekommande fall som herr Sjöholm åberopat i sin fråga.

Vidare anförde

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lundkvist för svaret.

Jag blev inspirerad till min fråga av justitieombudsmannens ämbetsberättelse, som jag tycker är en bra inspirationskälla eftersom JO är riksdagens egen ombudsman. Han omnämner på s. 329 i berättelsen för år 1967 ett fall — som statsrådet givetvis har läst — vilket gällde en ledamot av en byggnadsnämnd. Just i byggnadsnämnderna florerar det påtalade oskicket ganska friskt, och det finns där många exempel på hur det inte bör vara. Jag skulle kunna nämna exempel på ganska nära håll — även om jag skulle hämta dem ganska långt från Stockholm.

Det fall som JO redogör för var så pass allvarligt, att han övervägde att påkalla en ändrad lagstiftning rörande valbarhetsreglerna till byggnadsnämnd. Att han inte gjorde det berodde på, som han skriver i berättelsen, att han ändå litar på att fullmäktige skall utse lämpliga personer. Detta tror jag dock i många fall är en fåfäng förhoppning. Man kan inte lita på det.

Nu säger statsrådet Lundkvist att kommunerna i största möjliga utsträckning bör lämnas handlingsfrihet vid val av förtroendemän, och det är givetvis riktigt. Men den friheten får inte vara hur stor som helst.

Statsrådet åberopar också jävsbestämmelser, men de hjälper inte alltid. Just i det fall som JO tagit upp var det omöjligt att gå på jävsbestämmelserna. Men justitieombudsmannen tyckte som sagt ändå att fallet var så allvarligt, att han övervägde att hos statsmakterna försöka få en annan lagstiftning till stånd.

Det vore nog klokt om man i regeringen inte bara läste JO:s berättelse utan också övervägde, huruvida man inte i sådana fall som JO påtalat kunde komma före JO med den lagstiftning som kan vara berättigad och som jag anser det vara mycket angeläget att vi får.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Justerades protokollen för den 1 innevarande mars.

§ 9

Herr talmannen meddelade, att herr Antonsson enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven från och med den 8 innevarande mars tills vidare.

Herr Antonsson beviljades ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 10

Svar på interpellation ang. avdragsrätt för kostnader för fortbildning och facklitteratur

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig när förslag angående avdragsrätt för kostnader för fortbildning och för facklitteratur kan förväntas.

Svar på interpellation ang. avdragsrätt för kostnader för fortbildning och facklitteratur

Det förslag från lönebeskattningsutredningen som fru Kristensson syftar på innebar — bortsett från schablonisering av avdrag för bilkostnader — utvidgade avdragsmöjligheter för vissa utbildningskostnader. Det gäller här kostnader för fortbildning, deltagande i kongresser och konferenser, studieresor och facklitteratur. Remissopinionen var inte så enhälligt positiv som fru Kristensson antyder. Flera remissinstanser hyste starka betänkligheter, däribland riksskattenämnden.

För egen del finner jag det mindre lämpligt att nu utvidga avdragsrätten på detta område. Avdrag av denna typ gör det utan tvekan svårare att åstadkomma en definitiv källskatt. Utredning om denna skatteform pågår som bekant. Jag har således inte för avsikt att lägga fram förslag till ändrade regler på det område, som interpellationen avser.

Vidare anförde

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för ett utomordentligt klarläggande men tyvärr också utomordentligt negativt svar.

Finansministern är som vanligt öpenhjärtig och sticker inte under stol med att det är hans egen personliga mening som kommit till uttryck, och jag noterar den. Jag finner det emellertid något anmärkningsvärt, att finansministern inte anser det lämpligt att ta hänsyn till vad en enhällig utredning föreslagit och till vad en — det framhärda jag i — någorlunda enhetlig remissopinion har ansett. Finansministern säger i sitt svar att remissopinionen inte var så enhällig och så positiv som jag antytt i min interpellation. Jag tycker emellertid det finns anledning att erinra sig att både skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, kammarrätten, Arbetsgivareföreningen, LO,

TCO och SACO entydigt tillstyrkte förslaget. Och om riksskattenämnden hade några betänkligheter, så hänförde de sig bara till de svårigheter som det kunde innebära att avgränsa dessa avdrag — svårigheter som ju inte är nya, eftersom vi redan har en viss begränsad rätt till avdrag för utbildningskostnader.

Nu åberopar finansministern den sittande utredningen om en definitiv källskatt. Men tillåt mig säga att det för det första är ovisst om utredningen verkligen leder till något resultat, ty det är säkerligen mycket stora tekniska problem förknippade med den. Och om utredningen skulle framlägga något förslag är det väl för det andra ovisst om finansminister Sträng, ifall han då fortfarande är finansminister, anser att det finns skäl till något initiativ i detta ärende. Det finns ju många exempel på att utredningar lagt ned mycken möda på att utarbeta ett betänkande, som remissinstanserna sedan grubblat över, utan att detta frestat finansministern till några förslag. Jag nämner endast skatteberedningen och utredningen om aktievinstbeskattning. Men då detta är gamla välkända teman skall jag inte orda om dem.

Dessutom vill jag framhålla, att även om ett förslag rörande definitiv källskatt framläggs, så kan man ändå inte avskriva alla möjligheter till avdrag. Vissa särskilda avdrag måste säkerligen alltjämt accepteras, ty vi människor är inte stöpta i samma form — jag tror inte ens socialdemokratien om att kunna åstadkomma någon annan ordning härvidlag. Därför tycker jag att utredningen om definitiv källskatt i och för sig inte borde omöjliggöra en rimlig utvidgning av den nu gällande rätten till avdrag för utbildningskostnader.

Det sägs ibland att vi tillämpar skatteförmågeprincipen i vår beskattning. Jag tycker för min del att den inte är så alldeles konsekvent genomförd. Men

Svar på interpellation ang. generell befrielse från stämpelskatt vid sammanslagning av kommunala bostadsföretag i samband med kommunsammanslagning

om man hävdar att denna princip är den riktiga borde man också vara angelägen om att få till stånd en anpassning av avdragsrätten för de alltmer ökade utbildningskostnaderna till vad som kan anses rimligt. Vi får inte glömma bort att den snabba utvecklingen på många områden i vårt land — inte minst det tekniska — ställer stora krav på att yrkesutövarna inte bara skall vidmakthålla sina kunskaper utan även anpassa kunskaperna efter utvecklingen. Jag tror att vi alla har ett intresse av att de skall finna det förenligt med sina egna intressen att skaffa sig en dylik fortsatt utbildning.

Därför, herr talman, beklagar jag att behöva konstatera, att finansministern är utomordentligt negativ på denna punkt. Några statsfinansiella skäl har han inte åberopat i sitt svar, och några sådana kan inte heller åberopas. Då tycker jag att det hade bort finnas desto större anledning att framlägga ett förslag i ett ärende som i alla fall är färdigbehandlat på det förberedande stadiet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. generell befrielse från stämpelskatt vid sammanslagning av kommunala bostadsföretag i samband med kommunsammanslagning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har frågat mig, om jag avser att vidtaga åtgärder för generell befrielse från stämpelskatt i de fall då kommunala bostadsföretag sammanslås i samband med kommunsammanslagningar.

En sammanslagning av allmännyttiga bostadsföretag i samband med kommunsammanslagning bör inte leda till

att ny lagfartsstämpel tas ut. Befrielse bör medges i sådana fall med tillämpning av den s. k. nådeparagrafen i stämpelskatteförordningen. Regeringen kommer att ställa sig välvillig till ansökningar om sådan befrielse.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på interpellationen.

Svaret bedömer jag som nära nog helt positivt. I interpellationen ifrågasatte jag visserligen en generell befrielse även i den meningen att ansökan inte skulle behövas. För fastigheter ägda direkt av kommunen kommer ju någon stämpelskatt inte i fråga vid sammanslagningar. Nu utgår statsrådet ifrån att det behövs ansökningar när det gäller allmännyttiga bostadsföretag i bolags- eller stiftelseform. Jag antar att detta sammanhänger med att den s. k. nådeparagrafen skall tillämpas. En annan anordning hade väl förutsatt ändrad lagstiftning i någon form, och jag kan gärna medge att detta skulle vara större våld än nöden kräver.

Enligt statsrådets svar blir dock betydelsen generell i den meningen att ansökningarna kommer att bifallas om sammanslagningen sker i samband med kommunsammanslagning. »I samband med» vill jag tolka så, att sammanslagningen av bostadsföretagen inte behöver ske samtidigt med kommunsammanslagningen. Olika skäl talar väl för att det utredningsarbete som regelmässigt föregår en kommunsammanslagning inte bör kompliceras med en utredning om sammanslagning av bostadsföretagen. Detta bör kunna vara en uppgift för den nya kommunen, även om frågan om hur det skall bli med bostadsföretagen självfallet kan intressera de berörda kommunerna och komma upp i sammanläggningens diskussion. Frågan kan väl ock-

Svar på interpellation ang. påföljden av viss felaktighet i allmän självdeklaration
 så föranleda mer eller mindre bestämda meningsyttringar från de berörda kommunerna.

Interpellationen berörde inte de fall då sammanslagningar blir aktuella inom befintliga kommuner som har flera bostadsföretag och önskar en rationalisering. Men jag drar den slutsatsen, att även sådana ansökningar kommer att ligga bra till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. påföljden av viss felaktighet i allmän självdeklaration

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag är beredd att föreslå sådan ändring av gällande lag, att åtal icke behöver väckas mot deklaratant som av förbiseende eller okunnighet avgett deklARATION med för högt avdrag för kommunal skatt.

Skattestrafflagstiftningen och därmed jämförlig lagstiftning överses för närvarande av skattestrafflagutredningen. Jag är underrättad om att utredningen kommer att överväga det problem interpellanten påtalat. Redan nu gäller att felaktighet i deklARATION inte är straffbar, när den beror på okunnighet eller förbiseende i vanlig bemärkelse. Det är åklagarmyndigheten som avgör om åtal skall väckas i det speciella fallet. För åtal skall det röra sig om *grov* oaktsamhet eller uppsåt.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet få chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för det positiva svaret på min interpellation. Jag noterar med

tillfredsställelse finansministerns meddelande att skattestrafflagutredningen vid sin översyn av lagstiftningen på området kommer att överväga det problem jag påtalat i min interpellation.

Redan nu gäller, erinrar finansministern, att felaktighet i deklARATION inte är straffbar när den beror på okunnighet eller förbiseende i vanlig bemärkelse. Åklagarmyndigheten avgör om åtal skall väckas i det speciella fallet. Finansministern understryker att det för åtal skall röra sig om grov oaktsamhet eller uppsåt.

Tyvärr har det emellertid inträffat — och det var på grund härav jag ville aktualisera frågan — att åtal väckts i ett fall då vederbörande deklaratant av uppenbar okunnighet eller av förbiseende gjort för högt avdrag för kommunal skatt. Någon grov oaktsamhet kunde aldrig åberopas i bl. a. ett mål, då en ung kvinna fick stå inför domstol åtalad för vårdslös deklARATION. Den åtalade förklarade att hon aldrig tidigare själv upprättat någon deklARATION och följaktligen hade trott att man under övriga allmänna avdrag hade rätt att dra av hela den slutliga skatten i stället för den kommunala skatten. Med stöd av en skrivelse från länsåklagaren, som åberopat riksåklagaren, hävdade åklagaren att en deklaratant som gör för högt avdrag för kommunal skatt bör åtalas.

Givetvis borde i detta fall en erinran om felet ha varit till fyllest, varigenom ett tillrättaläggande kunnat ske utan att den unga kvinnan behövt schavottera inför domsol. Det är uppenbart att vederbörande åklagare inte tog hänsyn till att det, som finansministern framhåller, för åtal skall röra sig om grov oaktsamhet eller uppsåt. Jag finner detta anmärkningsvärt, sedan jag nu också av finansministern fått bedömningsgrunderna för åtal belysta.

Herr talman! Det finns sålunda starka skäl för skattestrafflagutredningen att noga pröva de problem som jag berört. Jag ber än en gång att få tacka finans-

Interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande vapenfri tjänst

ministern för de positiva svar som jag fått på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 45, angående fortsatt valutareglering, och

nr 46, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

§ 14

Föredrogs den av herr *Martinsson* vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående utomäktenskapliga barns arvsrätt, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15**Interpellation ang. handläggningen av ärenden rörande vapenfri tjänst**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Gävle (k), som yttrade:

Herr talman! Handläggningen av ärenden då värnpliktiga önskar vapenfri tjänst på grund av samvetsömhet och etiska värderingar sker efter allt att döma på ett sådant sätt, att en översyn av bestämmelser och regler synes erfordrig.

Den fråga som inställer sig är huruvida en särskild utfrågning eller ideologisk test måste ske i två omgångar, förutom att skriftlig deklaration lämnas styrkt av trovärdiga och välmeriterade personer. En detaljfråga i sammanhang-

et är dessutom huruvida den värnpliktige vid test nr 2 skall ha skyldighet att själv bekosta resan för sådan inställelse.

Ett nyligen inträffat exempel bekräftar att denna praxis tillämpas, vilken synes vara både byråkratisk och omständig. En första utfrågning ägde rum i samband med värnpliktsinskrivningen och anställdes av en tjänstgörande psykolog om anledningen till att vapenfri tjänst önskades. Senare lämnades en skriftlig deklaration med upprepande av de vid inskrivningstillfället anförda humanistiska bevekelsegrunderna. Deklarationen var vederbörligt styrkt av välmeriterade personer. När det gällde en senare utfrågning, eller test nr 2, gav utredningsmannen uttryck för ovissheit om huruvida skyldigheten att stå för reskostnaden åvilade den värnpliktige. Den överordnade instansen uttalade sig för att ny kallelse skulle ske per rekommenderat brev och att den värnpliktige hade att själv stå för reskostnaden — eftersom det var en förmån den sökande ville vinna. Bortsett från att ärendet inte var avgjort och det sålunda var oklart huruvida det blev någon »förmån», är denna beteckning både malplacerad och oriktig. Den betydligt längre tjänstgöringstiden vid vapenfri tjänst innebär allt annat än en förmån. Det avgörande är givetvis bevekelsegrunderna för ansökan om vapenfri tjänst och huruvida nuvarande regler och instruktionerna för bestämmelsernas tillämpning är tillfredsställande utformade.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande fråga:

Anser statsrådet gällande bestämmelser och instruktioner för handläggning av ärenden rörande vapenfri tjänst vara tillfredsställande utformade i syfte att säkerställa en tillämpning i överensstämmelse med andan och meningen med ifrågavarande kungörelse?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 53, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § och 40 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 17

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr Nord-

strandh till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående behandlingen av ansökningar om svenskt medborgarskap.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.14.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 10 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att fru Gärde Widemar enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 10—den 17 innevarande mars.

Fru Gärde Widemar beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

Herr talmannen lämnade ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 50 avsedda meddelandet, så lydande:

Herr talman! Liksom beträffande utrikespolitiken i allmänhet råder det, när det gäller vår handelspolitik, en omfattande överensstämmelse i de politiska partiernas principiella syn. Vi har sedan länge i riksdagen varit överens om att det ligger inte bara i vårt lands utan också i världsgemenskapens intresse att handelsutbytet mellan länderna kan ske så fritt som möjligt. Vår lågtullpolitik är ett konkret uttryck för denna uppfattning. I olika internationella sammanhang såväl universellt som regionalt har vi sökt främja liberaliseringssträvandena.

Det hittills mest betydande resultatet av våra ansträngningar att frigöra handeln har vi med ingången av detta år uppnått inom det europeiska frihandelsområdet.

Tillsammans var de länder som nu tillhör EFTA redan före sammanslutningens tillkomst den största avnämaren av våra exportprodukter. Sedan dess har en i stort sett stigande andel av vår export gått till dem. De två se-

Handelspolitisk debatt

naste åren har cirka 42 procent av vår export avsatts inom EFTA mot 37 procent året före dess tillkomst 1959. Till denna utveckling har framför allt den utomordentligt kraftiga ökningen av den nordiska samhandeln bidragit. Från 1959 till 1966 har vår handel med de nordiska grannstaterna i det närmaste tredubblats.

På övriga exportmarknader möter vi fortfarande tullar och andra handels hinder. Trots detta har våra exportindustrier lyckats hålla och i vissa fall förstärka sin ställning. Av särskilt intresse är den marknad som den europeiska ekonomiska gemenskapen bildar. Drygt 30 procent av vår totala export avsätts nu i EEC-staterna, vilket är ungefär samma andel som under de sista åren av 1950-talet.

Ser man på EEC:s import av hel- och halvfabrikat har, som en följd av den ökade internhandeln, andelen för länder som står utanför EEC minskat avsevärt. Den svenska exportindustrin har dock lyckats hävda sig ganska väl i förhållande till sina konkurrenter. När det gäller järn och stål har Sverige till och med i motsats till andra länder kunnat öka sin andel av EEC-marknaden. Det måste emellertid framhållas att det finns varuområden, exempelvis kemiområdet, där exportutvecklingen på EEC varit mindre gynnsam.

På en annan väsentlig marknad, där våra exportörer har att övervinna avsevärda handelshinder, nämligen den nordamerikanska, har vi kunnat inregistrera goda exportframgångar. Under de senast förflutna fem åren har den relativa exportökningen på denna marknad t. o. m. varit större än på den nordiska marknaden. Särskilt anmärkningsvärd är exportökningen under det senaste året. Den uppgår till inte mindre än 27 procent. Sannolikt har den exportfrämjande informationsverksamheten, som genomförts med statligt stöd, bidragit till denna utveckling. Alltjämt

tar emellertid den amerikanska marknaden en ganska ringa del av vår totalexport, närmare bestämt 8,5 procent mot 25 procent för de nordiska länderna och drygt 70 procent totalt för den västeuropeiska marknaden.

Vi har under senare år med stor tillfredsställelse kunnat konstatera att de östeuropeiska länderna visat allt större intresse för en utökad handel med västländerna. För närvarande är emellertid öststaternas andel av den totala världshandeln endast cirka 12 procent. Av dessa 12 svarar internhandeln inom östblocket för två tredjedelar. Handeln mellan Öst- och Västeuropa är i dag inte större än Sveriges totala utrikeshandel.

Vår egen export till östländerna har under de senaste åren ökat. Ökningstakten på denna marknad är emellertid avsevärt mindre än den som gäller för vår totala export. På importsidan däremot har östhandeln och totalhandeln stigit i ungefär samma takt.

Mycket tyder på att handelsutbytet med östländerna i fortsättningen kommer att växa snabbare. För detta talar bl. a. det ökade intresset för en utveckling av öst-västhandeln som också visats från västländernas och inte minst från Förenade staternas sida. För vårt eget vidkommande har flera betydande kontrakt ingåtts under den senaste tiden.

Det är uppmuntrande att kunna konstatera den anpassningsförmåga som karakteriserar vår export. Den söker sig nya riktningar när de traditionella handelsvägarna inte ger tillräckligt expansiva möjligheter.

Det allt överskuggande problemet för den framtida utvecklingen av vår handel ligger självfallet i de europeiska integrationsfrågorna.

Både EEC och EFTA har under det senaste året kunnat notera viktiga framsteg, och en fortgående konsolidering har ägt rum.

Inom EEC har utvecklingen på det

Handelspolitisk debatt

ekonomiska området gått i riktning mot ett förverkligande av Romfördragets centrala målsättning. En fri marknad för såväl industri- som jordbruksvaror förutsättes bli genomförd den 1 juli 1968. Samtidigt kommer den gemensamma yttre tullmuren att vara fullt uppbyggd. Många svåra frågor återstår dock att lösa, t. ex. harmoniseringen av medlemsländernas tull- och skattelagstiftning, den gemensamma handelspolitiken, transportpolitiken, konkurrenspolitiken och samordningen av den ekonomiska politiken. I politiskt avseende har utvecklingen inom EEC närmast gått mot minskad betoning av de överstatliga elementen. Detta var innebörden av uppgörelsen i Luxemburg i början av förra året. Ingen formell ändring i Romfördraget har skett, men majoritetsavgöranden torde tills vidare i praktiken ha satts ur spel i frågor som något medlemsland betraktar som vitala ur nationell synpunkt. Samtidigt har Kommissionens befogenheter i realiteten begränsats. Den planerade sammanläggningen av de tre exekutivorganen har skjutits framåt i tiden.

Vad EFTA angår var vid årsskiftet tullavtrappningen i huvudsak fullt genomförd. Ett industriellt frihandelsområde för en marknad på 100 miljoner människor var därmed ett faktum — tre år tidigare än beräknat.

Samarbetet inom EFTA har som framhållits inledningsvis lett till en utomordentligt kraftig ökning av den nordiska samhandeln. En viktig uppgift blir nu att bevara och säkerställa de stora fördelar som den nordiska integrationen gett de enskilda länderna. Vi är i de nordiska länderna alla överens om att någon återuppbyggnad av tullmurarna i Norden inte får komma till stånd.

Det slutliga målet för EFTA-samarbetet är att samtliga medlemsländer skall kunna ansluta sig till en stor europeisk marknad. Vi har emellertid ännu inte kunnat göra några framsteg

i den riktningen. Situationen ställer fortfarande krav på sammanhållning och konstruktiva initiativ.

Den inbördes solidariteten har bekräftats vid olika ministermöten. Under förra året skedde detta vid ett ministermöte i Bergen i maj. Därvid betonades att EFTA-länderna inte endast skall utbyta informationer om sina kontakter med EEC utan ömsesidigt konsultera varandra i marknadsfrågan. Detta bekräftades vid ett följande möte mellan ministrarna i Lissabon i oktober och nu senast i Stockholm.

Vad som under de senaste månaderna satt sin prägel på den europeiska integrationsdebatten är givetvis det nya initiativ som togs av den brittiska regeringen i november förra året. Vid mötet på regeringschefsnivå i London välkomnades detta initiativ från övriga EFTA-länder. Britterna bekräftade än en gång att man under kommande sonderingar i EEC-länderna var beredd till konsultationer med de andra EFTA-länderna på alla stadier, såväl i det permanenta rådet i Genève som vid EFTA-ministermöten och möten på regeringschefsnivå.

Vid det nu avhållna EFTA-mötet redogjorde den brittiska delegationen för de överläggningar som förekommit under sonderingsresorna. Någon slutgiltig bedömning av läget föreligger ännu icke på brittisk sida. Så mycket viktigare framstår därför beslutet om att ett nytt EFTA-möte på ministernivå skall inrättas sedan man på brittisk sida gjort en analys av resultatet av sonderingarna och innan brittiska regeringen fattar beslut om de ytterligare steg som kan komma att tas. Ett sådant möte kan komma att äga rum inom de närmaste månaderna.

Den svenska regeringen har vid flera tillfällen betonat sin beredvillighet att pröva alla möjligheter att minska den ekonomiska splittringen i Europa. Det var därför vi stödde förslaget om en dialog mellan EEC och EFTA, när den-

Handelspolitisk debatt

na tanke fördes fram för snart två år sedan. Det var därför vi också gav vårt stöd åt det senaste brittiska initiativet.

Det brittiska utspelet har vi tolkat som ett bevis på brittiska regeringens allvarliga vilja att få en anslutning till den Gemensamma marknaden. Tidigare försök har strandat på franskt veto. Vid de senaste samtalen i Paris var fransmännen inte avvisande. Om den franska attityden ändrats kan dock inte med säkerhet bedömas.

Vi vet sålunda inte hur snart tiden kan vara inne för att ta upp verkliga förhandlingar med EEC. Vid mötet i Stockholm kunde konstateras, att bedömningarna går isär i detta avseende. De flesta anser att det i varje fall kommer att dröja avsevärd tid innan eventuella förhandlingar slutförts.

Vi hoppas naturligtvis att den tidpunkt vid vilken förhandlingar kan bli aktuella inte är alltför avlägsen. Vi vill ha en snar lösning, och vi önskar för egen del en så nära anslutning till en stor europeisk marknad som är möjlig utan att ge avkall på vår neutralitetspolitik.

Denna inställning låg också till grund för vår förhandlingsansökan om association till EEC 1962. Vi angav i denna klart de regler i Romfördraget beträffande vilka förbehåll måste göras med hänsyn till vår utrikespolitik. Vår ansökan utformades för övrigt i nära kontakt med Schweiz och Österrike. Eftersom det aldrig kom till några förhandlingar vet vi inte om EEC skulle ha godtagit våra förbehåll eller inte.

Vår utrikespolitik ligger fast. Vi kan inte uppge kravet på att kunna fullfölja vår neutralitetspolitik. Det är emellertid möjligt att sådana förändringar skett inom EEC att när förhandlingar kan bli aktuella de svenska utrikespolitiska intressena lättare kan tillgodoses än vad vi förutsåg 1962.

Som framhållits är vi inom EFTA överens om att fortlöpande konsultera

varandra i integrationsfrågorna och be-
gagna varje tillfälle att komma till tals
med De sex. Vi är också överens om
att fortsätta EFTA-samarbetet intill den
dag, då vårt slutmål, en gemensam euro-
peisk marknad, har förverkligats. Att
ytterligare konsolidera frihandelsområ-
det kan endast gagna detta mål. Därvid
bör vi noga beakta vad som sker inom
EEC. Det är angeläget, att de två mark-
nadsgrupperingarna utvecklas efter pa-
rallella linjer för att därigenom under-
lätta en framtida sammanslutning.

Som exempel på det fördjupade sam-
arbete som skett under senare tid kan
nämnas att EFTA:s ekonomiska kom-
mitté, i vilken medlemsländernas eko-
nomiska politik diskuteras, numera
också fått möjlighet att avge konfiden-
tiella rekommendationer till regeringar-
na i frågor som är av betydelse för öv-
riga medlemsstater. Vi har nyligen nått
vissa överenskommelser i etablerings-
frågan och träffat beslut om regler för
statlig upphandling. Vid det senaste
mötet i Stockholm beslöts att göra en
översyn av bestämmelserna på jord-
bruksområdet och deras tillämpning.
Vid mötet meddelades också att finska
regeringen kommer att sänka tullen på
personbilar som importeras från EFTA-
länder från 14 till 7 procent och att
den avser att senare ta bort tullen helt.

Det kan i detta sammanhang också
framhållas att EFTA:s rådgivande kom-
mitté med representanter för närings-
liv och arbetsmarknadens parter i med-
lemsländerna visat sig vara ett värde-
fullt forum för idéer och debatt rörande
frihandelssammanslutningens utveck-
ling.

I avvaktan på en lösning av integra-
tionsproblemet bör också de möjlig-
heter tas till vara som ligger i kontak-
ter och överenskommelser med EEC-
länderna på speciella områden exem-
pelvis inom forskning och teknologi.
Ett exempel på en sådan form av sam-
arbete erbjuder det avtal som nyligen
träffats mellan Sverige och Kol- och

Handelspolitisk debatt

stålunionen om ett informations- och forskningssamarbete.

Hur viktig den europeiska integrationsfrågan än är, kräver det världsvida perspektivet på en frigörelse av handeln i Kennedyronden i hög grad vår uppmärksamhet.

Förhandlingarna har nu ingått i ett mycket aktivt skede. Genom tidigare bilaterala kontakter mellan olika deltagande länder har man sökt lösa tekniska problem och få till stånd preciseringar av önskemål och erbjudanden. Samtidigt har multilaterala diskussioner ägt rum mellan de mest intresserade länderna på områden som kemikalier, textilier, järn och stål, spannmål, kött och mejerivaror.

Dessa diskussioner har skapat en bas för de avgörande förhandlingar som nu förestår innan de amerikanska förhandlingarnas fullmakter utgår den 30 juni i år.

Redan tidigt i förhandlingarna visade det sig att Sverige, liksom övriga nordiska länder vart för sig, hade svårt att få tillfredsställande gehör för sina krav. Tanken på en samordning av de nordiska ländernas ansträngningar låg därför nära till hands. En formell överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om gemensamt uppträdande i hela förhandlingen under den återstående tiden av Kennedyronden träffades i november i fjol.

Sverige, Norge och Danmark inledde ursprungligen Kennedyförhandlingarna med att ge ett 50-procentigt erbjudande på industrivarusidan utan undantag. Finland lade fram en begränsad undantagslista. Dessa bud gavs med förbehåll för att vi skulle få likvärdiga erbjudanden från våra förhandlingsparter. Den 30 november presenterade de nordiska länderna en gemensam bedömning av förhandlingsläget. Denna bedömning gav vid handen att Norden inte skulle kunna upprätthålla sina ursprungliga erbjudanden såvida inte våra viktigaste förhandlingsparter avsevärt förbättrade

sina bud. I enlighet med förhandlingsproceduren lade vi fram en lista över sådana erbjudanden som vi kunde tvingas ta tillbaka i den mån våra önskemål inte uppfylldes samtidigt som vi preciserade för vilka varor vi önskade förbättrade erbjudanden.

Det måste betraktas som en händelse av utomordentlig betydelse för det nordiska samarbetet att de nordiska länderna nu uppträder gemensamt i Kennedyronden. Detta samarbete har redan hunnit utveckla sig på ett tillfredsställande sätt. Vad resultatet kan komma att bli för de nordiska länderna är det ännu för tidigt att uttala sig om.

Med det gemensamma nordiska uppträdandet fick förhandlingarna med våra motparter den injektion som krävdes för att få i gång arbetet igen.

Vår viktigaste förhandlingspart är givetvis EEC. Vi har med tillfredsställelse noterat att man i Bryssel nu är medveten om den brist i balans som föreligger mellan de nordiska ländernas erbjudanden och vad EEC hittills ställt i utsikt. Vi förväntar oss därför förbättrade bud från EEC:s sida. De bilaterala överläggningarna med Kommissionen har de senaste veckorna gått ut på att klarlägga förutsättningar och möjligheter för sådana förbättringar. Vilken EEC:s slutliga inställning blir återstår att se.

Utgången av Kennedyronden kan ännu inte bedömas. Den tid som står till buds för att avsluta förhandlingarna är mycket knapp. Det torde vara nödvändigt att sikta på att slutföra huvuddelen av förhandlingarna under april. Det är emellertid inte troligt att man kan överblicka och bedöma resultatet förrän i allra sista stund. Möjligen kan det vara berättigat att ge uttryck för en viss försiktig optimism. Även om resultatet blir blygsamt i förhållande till den ursprungliga målsättningen, kan vi dock hoppas på att komma fram till den mest omfattande överenskommelse om tullsänkningar som hitintills har uppnåtts.

Handelspolitisk debatt

Vi hoppas också att förhandlingarna kommer att leda till att exportförsättningsarna för utvecklingsländerna förbättras.

Med all säkerhet torde u-ländernas handelsproblem komma att få ökad aktualitet. FN:s andra världshandelskonferens skall hållas i New Delhi i början av nästa år.

Frågan om tullpreferenser för u-landsprodukter har under senare år behandlats i flera internationella organisationer. Just nu står OECD i blickfånget genom den studie som pågår i en arbetsgrupp som består av Förenta staterna, Storbritannien, Frankrike och Tyska förbundsrepubliken. Gruppens rapport väntas bli klar till sommaren. På svensk sida känner vi oss fortfarande osäkra om det praktiska värdet av preferenser för u-länderna. Vi är dock väl medvetna om den politiska och psykologiska tyngden i u-ländernas argument.

Åtgärder enbart på tullområdet kan emellertid bara få begränsad betydelse för u-länderna. De måste bl. a. kompletteras med hjälp till handelsinformation och marknadsföring. GATT:s International Trade Center, vars upprättande Sverige aktivt har stött, spelar härvidlag en viktig roll och tillmätts allt större betydelse av u-länderna själva.

Alla är överens om att u-ländernas näringsliv på sikt måste göras mera mångsidigt. I dag består ännu 85 procent av deras export av råvaror. Utvecklingen på de internationella råvarumarknaderna har under en följd av år varit relativt ogynnsam för u-länderna. De kraftiga svängningarna i råvaruprijserna har medfört stora problem. Sverige strävar efter att i samråd med de övriga nordiska länderna så aktivt som möjligt bidra till effektiva stabiliseringsåtgärder.

Oförutsedda bortfall av exportintäkter kan leda till svåra rubbningar i utvecklingsplanerna. Vid den första världshandelskonferensen föreslog där-

för Sverige tillsammans med Storbritannien att man skulle studera möjligheterna av ett system med s. k. supplementär finansiering avsett att minska sådana skadeverkningar. På uppdrag av konferensen har Världsbanken utarbetat ett system som bygger på finansiering från industriländerna och som förutsätter att utvecklingsplanerna granskats och överenskommit med mottagarländerna. Förslaget har fått ett gynnsamt mottagande av u-länderna, och ett positivt principbeslut i samband med den andra världshandelskonferensen förefaller inte uteslutet.

Frågan om den tänkbara handelspolitiska utvecklingen i Europa har tidigare berörts. Vi kommer inom EFTA att med all kraft fortsätta ansträngningarna att söka förena de två handelsblocken till en enda marknad. Det är dock, som tidigare betonats, ovisst när förhandlingar mellan EEC och EFTA kan komma till stånd.

Det är naturligt att man i den situationen frågar sig vilka beredskapsåtgärder regeringen vidtagit.

Som vid olika tillfällen framhållits i riksdagen följer vi utvecklingen med största uppmärksamhet. Vår beredskap består i stora drag i att dels följa upp och analysera vad som händer såväl inom som utom EEC, dels att så långt som möjligt förbereda oss för att kunna börja förhandlingar med minsta möjliga tidsutdräkt.

Våra beskickningar och delegationer, naturligtvis särskilt vår permanenta delegation i Bryssel, förser oss fortlöpande med informationer och material om utvecklingen inom EEC liksom återverkningarna av den på omvärlden. Detta material ligger till grund för de studier och utredningar som i huvudsak sköts av kommerskollegium i samråd med företrädare för näringslivet. Utredningarna behandlas i handelspolitiska rådet som är sammansatt av representanter för näringsliv och arbetsmarknad. De principiella frågorna dis-

Handelspolitisk debatt

kutas i en särskild rådgivande kommitté som består av företrädare för arbetsmarknadens parter, banker, handel och industri samt statssekreterarna i berörda departement.

För att samordna förberedelserna inför eventuella förhandlingar med EEC arbetar sedan 1962 en interdepartemental grupp under ledning av chefen för handelsdepartementet. Alla berörda departement liksom utredningsinstanserna är företrädade i denna grupp. För närvarande pågår en genomgång och komplettering av redan gjorda utredningar.

Det är nödvändigt att fortlöpande följa upp utredningsarbetet med hänsyn till utvecklingen såväl inom den gemensamma marknaden som inom vårt eget land.

Utredningsarbetet berör ett mycket stort fält, bl. a. problemen kring neutraliteten, institutionerna, de fria varurörelserna, den gemensamma yttre tulltariffen, etableringsfrågan, arbetskraftens fria rörlighet, socialpolitiken, beskattningen, harmoniseringen av lagstiftningen. De flesta av statsdepartementen är berörda av detta arbete.

Vi håller självfallet nära kontakt med andra länder såväl vad beträffar de utredningsmässiga förberedelserna som vad det gäller bedömningarna av det allmänna läget. Det är naturligt att dessa kontakter är intensivast med våra nordiska grannländer.

Av stort värde för den allmänna bedömningen av den handelspolitiska utvecklingen är de återkommande mötena med våra beskickningschefer i EFTA- och EEC-länderna.

Det pågår sålunda ett omfattande och intensivt arbete i integrationsfrågorna. Vår politik syftar till att på allt sätt bidra till att häva den nuvarande marknadssplittningen i Europa. Ett ekonomiskt samgående i vår del av världen är en nödvändighet för att kunna uppnå en rationellare arbetsfördelning och ett bättre utnyttjande av våra resurser.

Härefter anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Med livligare handel följer bättre kontakter mellan folken och ökade kunskaper, säkert också bättre förståelse.

En vidgad handel är alltså värdefull inte bara för de ekonomiska fördelarna direkt ger, utan också på grund av dessa indirekta verkningar. Jag tror man kan säga att ekonomiska kontakter minskar risken för politiska konflikter.

När den gemensamma marknaden EEC bildades för litet mer än ett årtionde sedan var syftet emellertid inte bara eller ens främst att åstadkomma ekonomisk samverkan, utan huvudsyftet var att bana vägen för ett politiskt samarbete som skulle leda till en politisk federation, kanske så småningom till Västeuropas Förenade stater. Det var, om man så vill, ett ur många synpunkter naturligt motdrag till Stalins kalla krig, ett resultat av de hårda motsättningarna mellan öst och väst i Europa.

Denna inställning förklarar i varje fall till stor del att EEC så bestämt har motsatt sig ekonomisk samverkan utan inblandning av politiska överenskommelser och politiskt samarbete. Hur många gånger har jag inte hört representanter för EEC säga i Strassburg: Ni i Sverige, bland andra, vill ha de ekonomiska fördelarna av samarbetet utan att betala inträdesbiljetten genom att acceptera de politiska villkoren.

Jag behöver inte närmare belysa bristerna i en sådan tankegång, som tycktes vilja ange att accepterandet av de politiska villkoren skulle vara en uppoffring, någonting negativt som krävdes för att man skulle vinna de ekonomiska fördelarna, som skulle vara det positiva. För EEC-anhängarna framstod väl båda sidorna, och inte minst den politiska, som centrala. Jag nämner detta ändå, herr talman, för att betona att vi bör akta oss för alltför stor optimism om en plötslig avpolitisering av

Handelspolitisk debatt

den gemensamma marknaden EEC. Det politiska syftet ligger djupt i tänkesättet, djupt under Romtraktaten, dess paragrafer och det som man kan läsa mellan raderna. Det ligger djupt hos en stor del av opinionen, även i Frankrike.

Nu har emellertid president de Gaulle och hans regering lagt om den franska kursen, och de fem övriga ursprungliga EEC-medlemmarna har tvungits att i varje fall tills vidare ge efter. Det skall vara möjligt att undgå det slag av politisk samverkan som innebär majoritetsbeslut i de för varje land mest avgörande frågorna, kräver fransmännen, och det har de tills vidare lyckats genomföra för sin del.

Men låt oss inte förbise att även Frankrike i Bryssel kräver ett visst mått av politiskt samarbete inom EEC. I varje fall måste man konstatera att det, om den franska inställningen kommer att sätta sin prägel på EEC, blir lättare för Sverige, Schweiz och Österrike att träda in som fullvärdiga medlemmar i EEC, vilket enligt min mening bör vara vår målsättning.

Den reflexion jag här helt kort har gjort avser att ge en liten bakgrund för bedömningen av relationerna mellan EFTA och EEC. Många gånger har folk, särskilt inom affärsvärlden i olika länder, frågat, varför man inte skulle kunna göra en sammanslagning av dessa båda stormarknader, EFTA och EEC. Tyvärr tyder ingenting på att det greppet på frågan skulle ha aktualitet eller få det i en nära framtid. Det är klart att man annars kunde tänka sig att det bildades ett frihandelsområde i vilket inträdde dels EEC som en enhet och dels EFTA-staterna var för sig, om nu detta enligt den kontinentala meningens är att föredra framför att också EFTA inträder som en enhet, emot vilket det onekligen finns praktiska skäl.

Vi måste som sagt konstatera att utsikterna är små till vad som i praktiken skulle innebära en sammanslagning

genom att alla berörda i Västeuropa inträdde i ett stort frihandelsområde. Eljest skulle det ge en snabb lösning av stormarknadsproblemet i vår del av världen, och man kunde sedan steg för steg utbygga de institutioner — närmast ekonomiska institutioner — som kan hjälpa till att stormarknaden fungerar så smidigt som möjligt. De stater inom denna stora grupp som sedan ville ha ett närmare politiskt samarbete skulle ju kunna ordna detta själva utan att därför alla medlemmar av stormarknaden behövde delta på ungefär samma villkor.

Om emellertid denna utveckling saknar aktualitet, blir frågan, vad vi i Sverige och EFTA bör göra för att befrämja inträdet snarast möjligt i EEC. Därvidlag är naturligtvis förutsättningarna i dag ganska oklara. Man måste räkna med olika alternativ, och låt mig närmast beröra tre, herr talman!

För det första: Om EEC skulle inta en välvillig hållning till Storbritanniens inträde, så aktualiseras självfallet frågan för övriga EFTA-stater. Det är då uppenbart att vi i Sverige måste vara angelägna om att snarast möjligt förhandla i Bryssel, när vi får tillfälle därtill.

Vi inom oppositionen har klagat på att det inte verkar som om regeringen tillräckligt förberedde sig för att sådana förhandlingar kan börja ganska snart. Nu har handelsministern här ännu en gång redovisat vissa delegationer och grupper, och jag vill gärna erkänna, att man får det intrycket, att förberedelsearbetet har bedrivits mera intensivt under de senaste åren. Det här tycks alltså vara ett nytt fall där oppositionens påtryckningar så småningom ökat energien och aktiviteten på regeringssidan. Fortfarande håller emellertid handelsministern och hans kolleger envist fast vid att oppositionen inte får ha några företrädare när det gäller förberedelsearbetet i en fråga som kan bli av så genomgripande betydelse för vårt

Handelspolitisk debatt

lands framtid. Jag har mycket svårt att förstå att handelsministern här kan med en sådan — jag vill, herr talman, säga steril — envishet hålla fast vid den attityden.

Får jag ställa en fråga till statsrådet Lange: Om det skulle bli ett regerings-skifte här i Sverige nästa år — jag gör inga prognoser, jag bara säger att den allmänna opinionen tycks räkna med att detta är en möjlighet som inte är osannolik — anser statsrådet Lange då, att det skulle vara naturligt, att han själv skötes åt sidan och inte hade några möjligheter att följa det förberedelsearbete som den nya regeringen säkert i hög grad skulle intensifiera? Vad skulle Sverige vinna genom att handelsminister Lange, som dock har en betydande sakkunskap, sköts åt sidan och fann stängda dörrar, när förberedelsearbetet skulle diskuteras? Det vore intressant att höra handelsministern beskriva de fördelar som skulle vinnas genom att han ställdes utanför detta arbete.

Skall Sverige i dag precisera vilket slags ansökan vi skall göra eller aktualisera, om förhandlingarna med EEC skulle tas upp i en nära framtid, eller kanske i en något mindre näraliggande framtid, om ett år eller litet längre fram? Detta är en mycket viktig fråga. För min del tror jag att det vore oklokt, om oppositionen här begärde en precisering av regeringen i dag. Vi har i dag inte den trygghet rörande graden av »avpolitisering» inom den gemensamma marknaden EEC som vi skulle önska. Det är värdefullt att där få ytterligare klarhet. Det finns en betydande risk för att regeringen, om man skulle begära bestämt besked av den i dag, skulle svara: Av hänsyn till vår allmänna utrikespolitiska hållning kan vi inte begära något annat än associering och en ansökan härom ligger ju redan i Bryssel.

Jag vill säga inte minst till högerpartiet, att jag tror, att man kan skada

saken, om man pressar på här om att regeringen skall göra en formell bindning på ett stadium, där situationen ännu är något oklar och där man riskerar starkt ökade svårigheter genom att begära en sådan precisering nu. I stället skulle jag vilja säga till högerpartiet: Låt oss hjälpas åt att upplysa svenska folket om att fullt medlemskap är den naturliga linje som vi vill verka för! Det är en linje som vi anser självklart böra vara huvudalternativet i vår strävan, men vi bör inte begära någon formell precisering av den officiella svenska ståndpunkten.

Jag tror att ordningsföljden i och tidpunkten för olika aktioner är mycket viktig. Ett riktigt svenskt beslut om ett år eller om två år är långt att föredra framför ett oriktigt svenskt beslut i år.

Statsrådet Lange säger i regeringsförklaringen beträffande vår associeringsansökan 1962, att vi inte vet om Sverige skulle ha blivit mottaget som associerad makt ifall förhandlingarna hade kommit i gång, d. v. s. om de Gaulles nej till Storbritannien hade uteblivit. Herr statsråd, tillåt mig säga att detta uttalande väl ändå brister en smula i uppriktighet. Det föreligger ju numera en hel del informationer som visar att våra utsikter att bli mottagna som associerad makt i det läget var utomordentligt små 1962. Det skadar inte att detta framhålles, ty det kan bidra till en realistisk bedömning av frågeställningen. Statsrådet Lange har säkert talat med mycket flera av de ledande personerna inom EEC än jag, men även jag har haft vissa konversationer som övertygat mig om att man vid denna tidpunkt inom EEC absolut inte var villig att på allvar överväga en associering som skulle trasslat till frågan för EEC-ledamöterna, som ändå hade tillräckligt med svårigheter för att få det hela att fungera. Tanken på att sex stater — eller ännu fler om en del EFTA-stater redan kommit in — först under väldiga svårigheter och genom

Handelspolitisk debatt

kompromisser skulle göra upp sinsemellan i ett rum för att sedan, när det vore färdigt, gå in i ett annat rum och där träffa Sverige som associerad makt och börja förhandla med Sverige och riva upp de fattade besluten, förklarades på EEC-håll vara tämligen verklighetsfrämmande. Man kunde möjligen erbjuda en associerad makt att få acceptera de fattade besluten.

Jag hoppas för min del att de fem stater som jämte Frankrike grundade EEC skall acceptera, att den franska friheten från att vara bunden av majoritetsbeslut i avgörande frågor skall komma att gälla även för de neutrala staterna. Det skulle spela en ganska avgörande roll om det kunde utvecklas en sådan praxis, att det som är frihet för Frankrike, bleve frihet även för andra. Tills vidare föreligger emellertid inte klarhet på denna punkt, då EEC tvärtom inte velat erbjuda Storbritannien samma frihet som Frankrike fått under ett mer eller mindre tyst erkännande från övriga EEC-medlemmar.

Enligt min mening är det viktigt att Sverige och andra EFTA-stater gör vad som kan göras för att få till stånd en sådan praxis inom EEC. Jag medger att det är litet som kan göras, men håller EFTA-staterna ihop, inte minst vid kommande resonemang, är det möjligt att någonting kan uträttas. Detta förutsätter emellertid en ganska djupgående ändring av betraktelsesättet inom EEC, särskilt vad de fem staterna beträffar.

Om vi i Sverige på grund av vår neutralitet skulle begära associering, finns uppenbarligen risken att vi kommer att erbjudas ett handelsavtal. Jag får lov att säga att om en del av EFTA-staterna kommer in i EEC och om t. ex. Sverige och Schweiz skulle erbjudas ett handelsavtal med några tullsänkningar av intresse för oss men i övrigt ställdes utanför, skulle detta innebära en alltigenom otillfredsställande lösning. Bl. a. skulle det betyda att vi beröva-

des möjligheter till fullvärdiga insatser i det europeiska samarbetet, och det skulle splittra Norden på ett ödesdigert sätt. Om en eller två nordiska stater komme in i EEC och två eller tre stannade utanför skulle det innebära en katastrof för nordisk samverkan inte bara på det ekonomiska området utan också beträffande en hel del lagstiftning. Jag tror att verkningarna därav skulle sprida sig till det nordiska samarbetet även på andra områden.

Detta, herr talman, får helt enkelt inte ske om vi i Sverige kan göra något för att undvika det, och vi kan utan tvivel göra åtskilligt. Att förhindra denna utveckling med splittring av Norden framstår som en av de mest centrala uppgifterna för svensk utrikespolitik under de närmaste åren. Jag hade varit glad om detta starkare hade framhävts i regeringsdeklarationen, men jag vill tillägga att jag tror att detta mera är en underlåtenhetssynd och att statsrådet Lange och hans kolleger i regeringen i själva verket på denna punkt fullständigt delar min uppfattning.

Ett annat alternativ än det jag nu berört har vi att räkna med *om EEC säger nej till Storbritannien* för mera obestämd tid. Vad skall de nordiska staterna då göra, och vad skall övriga EFTA-stater göra? Ja, givetvis skall vi konsultera varandra — inte handla var för sig utan med hänsyn till de andra. Ett sätt som har rekommenderats på olika håll vore om de tre skandinaviska staterna prövade sin lycka i Bryssel, eftersom förhållandena för Finlands del är särpräglade och en avvaktande hållning därför kanske kommer att anses naturlig i Helsingfors.

Om de tre skandinaviska staterna i det läget skulle söka förhandla i Bryssel skulle man riskera att skilja Sverige särskilt från Schweiz, vilket jag tror skulle betraktas som en väsentlig nackdel. — Det finns ju möjligheten att alla de små EFTA-staterna eller fem av

Handelspolitisk debatt

dem försöker i Bryssel. Antag att vi då får en gynnsam behandling! Skall vi då acceptera att gå in i EEC utan hänsyn till Storbritannien? Jag tror inte utsikterna att vi lyckas på den vägen är stora, men vi måste börja tänka på frågan om vilken ställning småstaterna i EFTA skall inta till EEC om Storbritannien hålls utanför. Sammanhållningen inom EFTA är utomordentligt värdefull, och jag ställer mig för närvarande skeptisk till tanken på att vi skulle överväga att bryta sönder EFTA. Längre i precisering kanske man inte bör gå i dag. Jag tror det vore oklokt att precisera vad som kan tänkas under olika förutsättningar, naturligtvis utöver det förhållandet att vi bör undersöka vad vi kan göra för att få bollen att rulla, för att få förhandlingarna att fortskrida mellan EFTA-gruppen och EEC om de stannar av när det gäller London-regeringens förhandlingar i Bryssel. Vi får aldrig upphöra att göra vad vi kan för att påskynda en lösning av det europeiska stormarknadsproblemet.

Herr talman! Det finns ett tredje alternativ. Det är möjligt att *EEC på obestämd tid säger nej* till både Storbritannien och övriga EFTA-stater — att man erbjuder tullsänkningarna enligt Kennedyförhandlingarna i Genève och i övrigt vill vänta och se. En del kretsar inom EEC ser nog med en viss skepsis på att denna organisations karaktär skulle komma att ändras rätt väsentligt och en mera varaktig uppmjukning av Romtraktaten komma till stånd genom en anslutning av EFTA-staterna. Skulle EEC inta denna hållning, vilket jag livligt hoppas inte skall bli fallet, blir frågan: Skall vi inom EFTA sitta med armarna i kors? Enligt min mening vore detta ett historiskt misstag. Vi måste i det läget sträva efter att utbygga och stärka EFTA; därom råder väl allmän enighet. Jag tror att vi också måste undersöka möjligheterna att få till stånd ett handelspolitiskt samarbete med

Nordamerika, Australien, Nya Zeeland, kanske Japan och Latinamerika. En ordnad samverkan med de u-länder som utestängs från EEC-associering måste naturligtvis, och hänsyn till u-ländernas intressen över huvud taget, ingå i en sådan planering.

Jag vet väl att detta saknar all aktualitet i dag. Jag hoppas på en sådan lösning av det västeuropeiska stormarknadsproblemet att denna utveckling inte blir aktuell. Men jag anser att det är lämpligt att man diskuterar även detta alternativ och att Sverige bidrar till att tanken blir föremål för debatt. Man skulle kunna tänka sig någon tullpreferenspolitik, som genomfördes steg för steg med sikte på ett frihandelsområde längre fram, kanske på rätt lång sikt. Det skulle inte i och för sig stå i strid med den tolkning av GATT-bestämmelserna som nu tillämpas. Speciella villkor fick man naturligtvis tänka sig för u-länderna — det tror jag inte heller skulle möta några oöverstiggliga svårigheter. Man skulle då åstadkomma en vida större marknad — låt vara kanske inte helt frihandelsbetonad — än EEC, och det skulle utan tvivel stärka vår förhandlingsposition. För min del är jag mycket kritisk mot dem som tror att vi inte behöver tänka på vår förhandlingsposition gentemot EEC. På den punkten hoppas jag att handelsministern instämmer.

Finns det då över huvud taget några utsikter att man inom Nordamerika om några år skulle kunna intressera sig för en sådan utveckling? Den frågan kan naturligtvis inte besvaras i dag. Men jag vet att det finns inflytelserika amerikanska kretsar, både inom kongressen och på andra håll, som är intresserade av denna möjlighet. Jag vet också att det även i Kanada finns sådana kretsar. Man har i Nordamerika påverkats en del av vad man uppfattat som EEC:s alltför negativa hållning till Storbritannien under den senaste femårsperioden och kanske också av EEC:s inställning

Handelspolitisk debatt

till Kennedyförhandlingarna i Genève. Jag tror därför inte att det är alldeles uteslutet att intresset för en sådan utveckling skulle kunna växa ganska snabbt, om det skulle vara så olyckligt att EEC intar en avvisande hållning till en vidgad stormarknadspolitik i Väst-europa. Men jag understryker, herr talman, att detta självfallet inte är aktuellt i år.

Jag nämnde att det finns kretsar i Sverige som reagerar våldsamt mot varje tanke på att vi i Sverige över huvud taget skulle ens *överväga* något annat än anslutning till EEC. Man vill att EFTA-staterna skall stå i kylan och klappa på EEC-porten hur många år den än skulle komma att förbli stängd. Jag tror att de som gör den bedömningen förbiser att det troligen går fortare att få dörren öppnad — om den nu skulle vara stängd under de närmaste åren — och bli insläppt om man har alternativa möjligheter som stärker förhandlingspositionen. Jag har haft åtskilliga samtal med personer från några av EEC-staterna som visat ett mycket stort intresse och en betydande ängslan för vad effekten skulle bli av en sådan utveckling och som nog inför det perspektivet kan tänkas aktivera sina ansträngningar inom EEC:s bestämmande kretsar att verkligen få till stånd en västeuropeisk stormarknad.

Det är klart att det är angeläget att vi utvidgar handeln med EEC och med öststaterna så mycket vi kan; därom råder väl inga delade meningar. Jag hoppas att öststaterna å sin sida skall bli mer intresserade av denna handel än vad de väl i stort sett hittills har varit. Beträffande betydelsen därav hänvisar jag inte endast till de ekonomiska fördelarna utan även till vad jag inledningsvis sade rörande betydelsen av intimare kontakter när det gäller förståelsen mellan inflytelsrika kretsar och folken som helhet. Det gäller här att hela tiden ha en öppen organisation, där alla som vill kan vara med i EEC.

Däremot gäller det inte att skapa någon sorts stridsorganisation som motvikt till en EEC-organisation vilken tills vidare skulle kunna bestämma sig för att vara en sluten organisation.

Man skall göra klart för sig att huvudalternativet är en stor västeuropeisk marknad, vars medlemmar bygger ut handeln åt alla håll. Och därvidlag spelar naturligtvis förhandlingarna i Genève en stor roll. De förhandlingarna, den s.k. Kennedyronden, hoppas jag livligt skall leda till resultat i sådan tid att den amerikanska kongressen godkänner överenskommelsen.

Jag är mycket glad över att det blivit möjligt för de nordiska staterna att uppträda som en handelspolitisk enhet och med en huvudförhandlare, som har kontakter med företrädare för övriga nordiska stater. Men jag vill göra en liten sidoreflexion i sammanhanget och fråga: Kunde inte statsrådet Lange och regeringen ha kostat på sig ett litet erkännande åt Nordiska rådet och dess ekonomiska utskott, som sammanträder här i Stockholm i dag, för att rådet och utskottet år efter år har drivit just den linjen att genom föregående kontakter skapa förutsättningar för de nordiska staterna att uppträda som en enhet i handelspolitiken utåt? Man har inte bara träffats i största allmänhet, ty då går det inte, utan man har som sagt drivit linjen att verkligen skapa förutsättningar för detta enhetliga uppträdande. Givetvis innebär detta att förhandlaren tar hänsyn till de intressen i varje land som framstår som särskilt viktiga — i den mån de inte alltför mycket strider mot andra viktiga hänsyn i övriga nordiska stater. I så fall måste en kompromiss göras.

Och eftersom nu Nordiska rådets ekonomiska utskott sammanträder i Stockholm i dag hoppas jag att herr Lange, när han besöker utskottet senare i eftermiddag, åtminstone kostar på sig detta erkännande av en betydelsefull insats för en utveckling, som väl både

Handelspolitisk debatt

regeringen och vi andra med rätta är mycket glada över. Jag kan inte förstå varför regeringen skall vara så angelägen om att själv ta hela äran att man inte kan göra det erkännandet.

Om en friare handel skall kunna fungera, krävs det inte främst gemensamma eller harmoniserade institutioner, även om detta på vissa punkter är mycket viktigt inom en stormarknad, utan det krävs också att de relativa kostnadsnivåerna utvecklas på tillfredsställande sätt. Det är inte fråga om någon utjämning av reallönenivåerna. Tvärtom. Ett land som Sverige tror jag får en mera gynnsam *reell* inkomstutveckling, om vi kan sörja för att handeln inom ett stormarknadsområde löper fritt och smidigt just därför att de relativa kostnadsnivåerna i pengar räknat utvecklas på ett naturligt sätt.

Det är märkligt hur ängslig man på regeringshåll är att ens diskutera denna sak, trots att det borde vara uppenbart att det är en väg till större produktion, tryggare sysselsättning, starkare betalningsbalans och högre levnadsstandard. Vi i folkpartiet har tidigare under många år krävt att Sverige inom det västeuropeiska samarbetet OEEC och OECD mera energiskt skulle verka för en konjunkturpolitisk samordning av Västeuropa som komplettering av Internationella monetära fondens verksamhet. En sådan har ju också i viss mån kommit till stånd.

Jag vill nu understryka vikten av att den svenska regeringen verkligen på allvar dels driver en ekonomisk debatt här hemma och dels drar slutsatser på det internationella planet för att få till stånd en sådan utveckling att en stormarknad fungerar smidigt. I längden fungerar ingen stormarknad om den verkliga kostnadsstegringen i pengar räknat blir flerdubbelt större i vissa medlemsländer än i andra. Se på Londonregeringen! Labours 15-procentsavgift var ett direkt resultat av att den engelska kostnadsnivån hade kommit

att ligga för högt. Dessa erfarenheter ledde ju till att man inom EFTA bildade en grupp av experter. Det var i och för sig ett framsteg, men jag är övertygad om att det inte räcker. För övrigt har ju problemet en vidare räckvidd.

Demokrati är styrelse genom debatt — det har jag tillåtit mig att säga många gånger — och jag anser att regeringen borde delta i en debatt kring detta problem. För min del har jag i tjugo års tid hävdad synpunkter av den arten, inte minst i anslutning till tanken på en rundabordskonferens. Det har glatt mig alldeles särskilt att centerpartiet, så snart det befriats från koalitionsregeringens bojor, slutit upp med stor energi bakom denna tanke. Det är här fråga om ett sätt att höja realinkomsten och trygga sysselsättningen bättre än som eljest blir möjligt och — jag upprepar — ett villkor för att stormarknaden skall fungera. Eller hävdar regeringen verkligen att det går bra ändå? Det vore värdefullt om statsrådet Lange ville svara på den frågan. Nej, medge att det här gäller — liksom beträffande ett i viss mån organiserat samband på det konjunkturpolitiska området — en grundläggande faktor.

Till sist, herr talman, en annan sak. Ett land som har en relativt hög reell lönenivå — och det har vi gudskelov i Sverige — måste sörja för goda förutsättningar för stegring och effektivisering av produktionen. Den ekonomiska politiken måste mer än annorstädes ta syfte på dynamiken, den snabba utvecklingen. Herr Lange som nationalekonom känner nog till de vetenskapliga framsteg som under det senaste årtiondet har gjorts på detta område och som ju så starkt påvisar rörelsehastighetens betydelse för höglöneländernas möjligheter att konkurrera. En aspekt av detta har vi i diskussionen kring Förenta staternas teknologiska överlägsenhet och de konsekvenser den har — trots den höga amerikanska lönenivån.

Uppenbart är alltså att de länder som

Handelspolitisk debatt

i likhet med Sverige har glädjen att hålla en relativt hög lönenivå har anledning att ta vissa konsekvenser därav och söka skapa gynnsamma produktionsbetingelser, t. ex. gynnsamma avskrivningsmöjligheter, för att därigenom göra det lättare för företagen att snabbt skaffa nya maskiner och genomföra annan rationalisering. Det räcker inte att säga att man kan gå till bankerna och låna — då blir det en långsamare utveckling. Det räcker inte heller att bilda nya kreditinstitut, allra minst om man vill införa monopol på långfristig kreditgivning. Genom långfristiga krediter kan man måhända lösa vissa problem, men man löser inte till fullo detta problem. Att införa statsmonopol på viss kreditgivning vore naturligtvis ett allvarligt misstag.

Men, herr talman, jag skall också rikta en uppmaning till handelsministern efter allt tal från socialdemokratiskt håll om storföretagens enorma betydelse och nödvändigheten av att bilda större företag etc. Glöm inte att små och medelstora företag spelar mycket stor roll i vårt folkhushåll och att deras rationalisering är lika viktig som storföretagens! Små företag kan f. ö. bli medelstora, och medelstora företag kan bli större.

Det finns en primitiv beundran för låt mig säga »bigness», att vara stor, inom det socialdemokratiska tänkan- det — en tankegång som man väl närmast skulle kunna finna likheter med i Förenta staterna för 30—40 år sedan. Men Förenta staterna har nu hunnit längre och kommit underfund med hur viktig arbetsfördelningen mellan stora och mindre företag är och i vilken kolossal utsträckning storföretagen behöver mindre företag, specialiserade inom ett begränsat område, för att kunna utnyttja ekonomiskt sin produktionsförmåga. Att sedan den genomsnittliga storleken av företagen är större på en större marknad än på en mindre är en sak för sig som inte förtar verkan av de här anförda reflexionerna.

Svensk socialdemokrati har enligt min mening i någon mån missförstått detta problem: man har förbisett att Förenta staterna som är en jättemarknad — ungefär lika stor som EFTA och EEC tillsammans — naturligtvis på vissa punkter bjuder särskilda betingelser. Tro inte att en friare världshandel gör det rimligt att försumma en näringspolitik som ger även åt andra än storföretagen goda arbetsvillkor och möjligheter till dynamisk utveckling. Att så sker är i högsta grad ett intresse också för löntagarna. Sluta upp med att i tid och otid diskutera t. ex. skattefrågor och självfinansiering som om det gällde fördelningen här i Sverige av en kaka av given storlek, så att om den ena får litet mer för investeringar, får den andra litet mindre. Endast ett dynamiskt betraktelsesätt blir verklighetstroget och lägger grunden för en politik och näringsutveckling som verkligen kan utnyttja de oerhörda möjligheter som framtidens friare världshandel bjuder oss.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! I vårt land har vi, som alla vet, satsat på en utveckling mot fri handel mellan länderna i medvetande om att detta främjar ekonomisk tillväxt och rationell arbetsfördelning, eftersom frånvaron av tullar och kvantitativa begränsningar måste leda till att de enskilda länderna inriktar sig på en sådan produktion som de har de bästa förutsättningarna för. Naturligtvis är det förvissningen om den saken som gör att vi så här över partigränserna hävdar den fria handels principer och menar att en fri handel bör utgöra ett väsentligt mål för våra handelspolitiska strävanden. Vi är ense om att vårt land, som ju måste betecknas som ett lågtulland, skall hävda dessa principer i teori och praktik.

Men även om viljan finns — och för övrigt en stark vilja — att ha låga tullar är det dock inte enbart alltid en fråga om vilja. Det finns något som

Handelspolitisk debatt

heter förmåga också, möjligheten att fullfölja idéerna. Och den möjligheten beror i inte ringa grad på hur andra länder förfar gentemot oss — närmare bestämt vilka tullar som åsätts varor som vi säljer till andra länder. Det kan i längden bli — det är det dock inte än — för tungt för oss att föra en politik som innebär att vi genom låga egna tullar får svårigheter för vår arbetsmarknad samtidigt som andra länder gör det besvärligare för vår exportindustri genom att hålla höga tullar på våra exportvaror.

Vi kan inte gärna i längden och i hur stor omfattning som helst vara med om att vår hemmaindustri begränsas genom import utifrån över en låg tullmur här utan att vi samtidigt har möjlighet att utöka vår exportindustri. Vi vet att det måste vara något av jämvikt mellan import och export. Här kommer naturligtvis sådant som vårt lands relativt sett ganska betydande kostnadsökningar och för övrigt också en hel del annat med i bilden. Det är emellertid inte om detta vi skall tala i dag utan om handeln. Även om det kan bli vissa förenklingar i fråga om ett sådant stort problem som det jag nyss har nämnt något om, kan det vara värt att i alla fall vidröra det.

Vi får emellertid slå fast att det hittills har gått för oss att vara ett lågtulland trots att vår export i betydande omfattning har avsett länder som lägger höga tullar på våra exportvaror. Om det kommer att gå hur länge som helst är en annan sak. En påminnelse om att problemet verkligen finns fick vi häromdagen, när det tyvärr ansågs påkallat att begränsa textilimporten från Sydkorea. Den frågan bör inte bedömas enbart mot bakgrunden av vår egen utan också i förhållande till andra länders politiska situation. Det är förklarligt att ett land som Sydkorea i hög grad inriktar sin textlexport på ett land som har låga tullar och saknar kvantitativa restriktioner. Till länder

med högre tullar och mer eller mindre hårda kvantitativa restriktioner kan det vara svårt och ibland rent av omöjligt att sälja. Det förstår man när man får veta att Sydkorea år 1965 sålde tri-kåvaror till hela OECD-området för 37 miljoner kronor och att Sverige svarade för 21 miljoner kronor därav, USA för 13 miljoner och övriga OECD-länder följaktligen för 3 miljoner kronor. Vårt lilla land köpte alltså, om man bortser från USA, på egen hand sju gånger så mycket som alla övriga OECD-länder tillsammans. Samma år stod Sverige för cirka 75 procent av Sydkoreas export av kläder till EFTA- och EEC-områdena sammantagna. Vi bör också uppmärksamma att den svenska importen från Sydkorea har ökat rätt kraftigt efter år 1965.

Man kan naturligtvis — och så har också gjorts — betrakta denna handel med Sydkorea som ett led i u-hjälpen. Det brukar ofta heta: »Inte hjälp utan handel.» Detta är givetvis den riktiga metoden, även om den inte annat än på ganska lång sikt lär kunna genomföras i tillräckligt stor utsträckning. Om man i dagens läge ser denna handel som en form av u-hjälp, framstår det — i varje fall för mig — som orimligt att den skall bäras endast av en mindre del av svenska folket, nämligen av dem som har sin utkomst inom textilnäringsen.

Det är desutom en bransch med utpräglad låga löner. Vårt u-landsbistånd måste ökas, därom råder ingen tvekan, men man måste gå vägar som ger möjlighet till en likvärdig fördelning av insatserna. Om någon enstaka näring på detta sätt skjutes i förgrunden utgår jag från att samhället måste ordna någon form av kompensation, något som kan ge en rimlig fördelning av bördorna.

Likväl måste man beklaga att importbegränsningarna har ansetts nödvändiga att genomföra. Jag utgår från att de blir temporära och inte tillämpas

Handelspolitisk debatt

för att eliminera textilimporten från Sydkorea utan endast för att hålla den inom rimliga gränser. Jag tar för givet att vi även i fortsättningen kommer att vara Sydkoreas största köpare av textilvaror.

Jag har dragit upp denna fråga mest för att försöka göra klart hur orimligt jag tycker det är att en enda bransch, och dessutom en låglönebransch, skall pressas hårt i syfte att ge u-hjälp. Korea behöver u-hjälp, behöver denna insats och ännu mycket mera. Det är kanske också på denna väg som Korea skall ha hjälpen, men den skall inte bäras av en enstaka grupp utan av hela svenska folket. Man måste därför hitta vägar för att fördela belastningen.

Vad som har inträffat i detta fall belyser hur svårt det kan vara för ett land, särskilt om det är litet, att tillämpa en liberal handelspolitik om man inte får förståelse för exporten till andra länder. Många länder är som vi vet engagerade i att avveckla tullar och restriktioner, men det göres endast inom vissa geografiska gränser.

Tullavvecklingen inom EFTA innebär, som vi vet, ingen lättnad för länder utanför området. På det hela taget gäller detsamma för hela tullavvecklingen inom EEC men med den skillnaden att vissa länder höjer sina yttertullar medan andra sänker dem, så att man får lika höga tullar utåt.

Vi måste vara medvetna om att en svensk EEC-anslutning ger den malörten i glädjebägaren att vissa svenska tullar måste höjas gentemot andra länder, eftersom det väl är fråga om att då anpassa våra tullar till EEC-tullarna. Men den malörten får vi svälja. Det är sällan man finner någonting i vår värld som är så bra att det inte är behäftat med något nackdel.

Man har ibland något tillspetsat sagt att ett friare ekonomiskt utbyte länderna emellan huvudsakligen synes vara avgränsat till något som skulle kunna kallas de rika ländernas klubb.

Från svensk sida och från många andra länders sida svarar man härpå med att konstatera att vi också måste få kraftiga sänkningar av de tullar som nu kringgärdar t. ex. EEC.

Vi vill med andra ord satsa på Kennedyronden. Frågan är då hur man kommer att lyckas med EEC och med Kennedyronden.

Jag har nämnt att Sverige som ett lågtulland har vissa svårigheter på hemmamarknaden och samtidigt har en del bekymmer med exporten till länder som tar ut höga tullar. Det är då en tröst att konstatera, att problemet har tagits upp i vad som kallas Kennedyronden. Naturligtvis skulle ett lyckligt slutförande av förhandlingarna där avsevärt förbättra vår ställning, men det är glädjande redan att överläggningar har tagits upp, eftersom åtgärder i den riktning som man syftar till helt säkert har framtiden för sig. Ingen vet hur nära den framtiden ligger, men vi får väl nu sätta vårt hopp till förhandlingarna i Kennedyronden, trots att läget inte tycks vara alldeles lust. Handelsministern använde något sådant uttryck som att vi har anledning att känna en försiktig optimism. Det är ju inte så mycket, men det är något. Sedan får vi se vad som kommer att hända.

Bekymrade företrädare för en del näringsgrenar har sagt att regeringen har gått in i förhandlingarna utan att ha tillräcklig kontakt med dessa näringsgrenar. Vi får väl utgå från att företrädare för de olika näringsgrenarna informeras om utvecklingen av förhandlingarna, eftersom det är angeläget att de bereds tillfälle att anföra sina synpunkter, naturligtvis framför allt på åtaganden som man på svensk sida är beredd att göra och som kan få ganska stor betydelse för skilda delar av vårt näringsliv.

Jag är helt ense med den föregående talaren herr Ohlin om att det gemensamma nordiska uppträdandet här är

Handelspolitisk debatt

värdefullt. De nordiska staterna måste få en väsentligt större tyngd i förhandlingarna genom att uppträda gemensamt i Kennedyronden. Jag har emellertid den uppfattningen, att det är en föga lämplig anordning att några av medlemsstaterna inom EFTA sammansluter sig gentemot de övriga i en eller annan form och i ett eller annat avseende. Man bör vara mycket aktsam och försiktig med sådant. Deltar man i ett samarbete, gäller det att uppträda på ett sätt som gör att alla deltagande parter känner att de kan lita på varandra.

Det sägs i regeringsdeklarationen att tiden för förhandlingarna i Kennedyronden är knapp — man har sex eller sju veckor på sig, påstås det. Det framgår av vad som är skrivet i deklarationen och av vad man kan läsa mellan raderna, att man nu knappast kan hoppas att resultatet skall bli 50 procent. Det blir förmodligen inte oväsentligt lägre men huvudsaken är att det blir något resultat. Ju större det är, desto bättre, men det viktiga är att det blir något resultat.

EFTA:s målsättning har länge angetts vara tvåfaldig: dels att åstadkomma ett frihandelsområde, omfattande medlemsstaterna, dels att skapa ett instrument för att åstadkomma frihandel inom hela Europa genom samverkan i någon form med EEC.

Den första målsättningen är, som vi alla vet, klar i stort, och det gäller inte någon liten sak. Vi har skapat en marknad som omfattar 100 miljoner människor. I EEC-länderna finns det 200 miljoner människor. Naturligtvis vore det en stor fördel att få fram en tre gånger så stor marknad som den EFTA utgör.

I vårt land fäster man i skilda kretsar utomordentligt stor vikt vid det andra ledet i EFTA:s uppgift och anser med rätta att ingen möda får lämnas ospard i försöken att åstadkomma en godtagbar lösning. Att vi inte har lyckats med det får emellertid inte bortskymma den

stora roll som EFTA spelar både för oss och för den europeiska ekonomien i stort.

Samarbetet mellan EFTA-länderna har, såsom vi vet, gått bättre och utvecklats snabbare än man vågade tro vid starten. På köpet har vi fått något som vi kanske annars inte skulle ha lyckats åstadkomma, nämligen en gemensam nordisk marknad. Att handeln särskilt med våra nordiska grannländer har ökats så avsevärt är synnerligen glädjande. En naturlig förutsättning för denna ökning är givetvis det geografiska läget. Vi hoppas nu att det engelska initiativet skall ge resultat och att det så småningom skall bli möjligt att bilda en stormarknad.

Jag sade nyss att säraktioner knappast bör få förekomma i en sammanlutning av EFTA:s typ och att vi, innan vi vidtar någon åtgärd för att komma med i EEC, först måste konsultera de övriga nordiska staterna.

Vilka utsikter Sverige skulle ha att komma med i EEC nu vet vi inte. Vi hörde nyss sägas att det inte fanns några förutsättningar att 1962 få vår ansökan om associering bifallen.

Vi kan väl tillägga att Danmarks ansökan vid den tidpunkten om fullt medlemskap inte heller ledde till någonting.

Under 1950-talet hyste många den förhoppningen att OEEC, som det då hette, skulle kunna omvandlas till eller avlösas av en institution för avveckling av handelshinder i hela Västeuropa. Ännu för tio år sedan hoppades man att det skulle kunna ske genom ett till EEC anslutet frihandelsområde. Förhandlingarna bröt ju samman hösten 1958. Nya förhoppningar tändes 1961—1962, när England sökte medlemskap i EEC, och tanken var ju att övriga EFTA-länder då efter hand skulle söka anslutning i en eller annan form. Frågan föll som vi vet på Frankrikes vägran. Man undrar nu, om det skall bli tredje gången giltigt.

Från det håll inom EEC, där man

Handelspolitisk debatt

motsatte sig en vidgning av handelsområdet, anfördes tidigare som motive-ring omsorgen om EEC-institutionen och dess utveckling till en ekonomisk och på sikt också politisk enhet. Nu har de överstatliga inslagen inom EEC:s utveckling, som skulle ha trätt i kraft, skjutits åt sidan eller lagts på is, och det har skett efter franska propäer eller snarare franska krav. Om detta också kommer att medföra en mera positiv hållning i fråga om Englands och övriga EFTA-länders anslutning, vilket borde vara logiskt, återstår att se.

Jag delar den uppfattning som framförts i regeringsdeklarationen, att nedtoningen av de politiska dragen och överstatliga inslagen kan komma att underlätta ett svenskt deltagande, förenligt med vår neutralitetspolitik. Men enligt min mening kan vi inte heller nu gå in för ett medlemskap med ett totalt accepterande av Romfördraget. Visserligen har tillämpningen av detta fördrag som sagt lagts åt sidan på några punkter som är mycket väsentliga och betydelsefulla, men den omsvängningen i tillämpningen måste nog för vårt vidkommande i en eller annan form sättas på pränt och eventuellt kompletteras, om ett medlemskap skulle bli förenligt med vår neutralitetspolitik. I annat fall måste vi nog — det tror jag är säkert — vidhålla vår redan inne- liggande ansökan om associering.

Jag hör till dem som delar uppfattningen att om vi kunde få en friare handel även med andra länder än de nuvarande EFTA-staterna, alltså över huvud taget vidga den friare handeln, skulle vår förhandlingsposition helt säkert stärkas avsevärt. Vi skulle då tillsammans vara väsentligt mer attraktiva som partner i samarbetet, och det glädde mig att höra att herr Ohlin framförde tankar i den riktningen. Jag tror inte att man skall se bort ifrån den möjligheten, och det är fråga om inte vår handelsminister — han har säkert övervägt problemet tidigare — bör ta

det under förnyad omprövning och i lämpliga kretsar undersöka vad som skulle kunna göras för att vidga den fria marknaden. Det kan hända att vi kunde få bli flera.

Vid något tidigare tillfälle har jag framkastat tanken att det kanske skulle vara lättare att få till stånd en anknytning till EEC om frihandelsområdet ombildades till en tullunion. Handelsministern har rätt utförligt behandlat denna fråga tidigare här i riksdagen, och jag skall därför inte ta upp tiden med att på nytt påminna därom; jag förstår att många svårigheter är förenade med en sådan sak.

Vårt land måste givetvis hålla en god förhandlingsberedskap, och jag tycker att de redogörelser som lämnats här i riksdagen tidigare liksom innehållet i dagens regeringsdeklaration ger vid handen, att vi inte står tomhänta utan att myndigheterna har vidtagit ganska många och goda åtgärder för att vi inte skall bli tagna på sängen, jag höll på att säga om den dagen kommer, men när den dagen kommer då det skall bli en närmare samverkan med EEC. Jag tillhör dem som tror att det nära nog med naturnödvändighet måste bli en sådan samverkan och att det endast är en fråga om tid. Den nuvarande tudelningen är en anomali som Europas folk i längden inte kan tolerera. För delarna med ett samgående till en enda gemensam marknad är så uppenbara och stora, att man kommer att inse att det inte kan få fortgå på detta sätt.

Vidare delar jag den uppfattningen att man måste försöka främja handelsutbytet mellan öst och väst. Det är inte heller ekonomiskt sett rationellt med en järnridå tvärsigenom vår världsdel i fråga om handelsutbytet. Jag säger detta även om jag är medveten om att vissa svårigheter är förenade med att öka denna handel. Det är kanske inte så lätt att få till stånd ett verkligt blomstrande handelsutbyte mellan å ena sidan länder med en statlig utrikeshan-

Handelspolitisk debatt

del på bilateral basis och å andra sidan länder med fri utrikeshandel.

Vad beträffar u-ländernas situation — för att nu återgå till denna — är råvarorna inom världshandeln ett av deras väsentligare problem. Priserna på dessa varor tycks ofta vara pressade. Nedåtgående konjunktursvängningar har en benägenhet att särskilt drabba råvarorna och därmed u-länderna av vilka många i sin handel nästan helt är beroende av sin råvaruexport. Det har vid flera tillfällen — nu har det blivit tystare därom, jag vet inte varför, men kanske kan handelsministern lämna en förklaring — talats om värdet av att försöka åstadkomma ett s. k. råvaruprisgolv. Det lät bra när vi resonerade om saken, men det torde ha stött på alltför stora svårigheter att nu kunna genomföra tanken.

Men svårigheterna är ju till för att övervinnas, och man får väl ta nya tag.

I regeringsdeklarationen säges vidare, att det på regeringshåll föreligger en viss skepsis beträffande tullpreferenser till u-länderna. Det är möjligt att denna skepsis är välmotiverad och befogad, men jag skulle finna det tacknämligt om handelsministern ville något närmare utveckla skälen därför.

I regeringsdeklarationen talas det också om handelsinformation, marknadsföring och supplementär finansiering för att undvika att bortfall av exportintäkter medför för svåra rubbningar av utvecklingsplanerna. Det är klart att man gärna vill ställa sig bakom åtgärder av den typen, i den mån det är fråga om realistiska förslag. Över huvud taget bör man inte på förhand hålla sig avvisande till några förslag som framförs i dessa avseenden. Man måste ta upp dem, gå igenom dem, konstatera om de är realiserbara och — om så inte är fallet — klart ange skälen till att man inte betraktar dem som realiserbara. Jag tror att ett sådant klarläggande är ganska viktigt med hänsyn till relationerna till u-länderna.

Våra egna problem och spørsmål kan förefalla svåra och besvärliga att lösa, men det kan inte råda någon tvekan om att vi här står inför en av de största uppgifterna för en global handelspolitik.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det finns i sak ingenting som man behöver kritisera i dagens regeringsdeklaration, men det innebär å andra sidan inte att man ger deklARATIONEN något överbetyg. Jag tycker att den på sätt och vis saknar substans, och jag tycker att man fortfarande — i varje fall mellan raderna — kan utläsa en negativ eller i varje fall kylig underton gentemot det europeiska integrationsarbetet. Vad man framför allt saknar är en analys av alternativa möjligheter att lösa upp den nuvarande bundenheten för att så snart som möjligt tillgodose livsviktiga svenska intressen. Deklarationen utgör ingen klar och bestämd viljeytring från regeringens sida i marknadsfrågan. Det är beklagligt i och för sig och även med tanke på de bekymmer som allt oftare kommer till uttryck i vida kretsar inom näringslivet och på arbetsmarknaden inför de för varje dag allt besvärligare verkningarna av Europas uppsplittring i två handelsblock.

Under EFTA:s och EEC:s första »hemskillnadsår» tycktes de följder man ursprungligen befarade i stort sett utebli; inte bara den interna handeln inom både EFTA och EEC ökade, utan också handeln mellan blocken. Härtill bidrog naturligtvis de allmänt goda konjunkturererna, som dessutom ytterligare stimulerades framför allt inom EEC av de nya samarbetssträvandena. Det tar litet tid innan tullpreferenser och tullskillnader kommer till uttryck i handelsutvecklingen; gamla handelsförbindelser klipps inte av över en natt, och integrationsverksamheten får psykologiska konsekvenser först efter en relativt lång övergångstid.

Handelspolitisk debatt

Men sedan några år tillbaka har tendenserna till nyinriktning av handeln blivit allt tydligare. Inom blocken har en fortsatt glädjande utveckling kunnat konstateras, medan handeln mellan EEC- och EFTA-staterna har visat direkt otillfredsställande siffror, och den negativa tendensen tycks markeras för varje år. I svenskt näringsliv drar man konsekvenserna av det; i stigande omfattning öppnar svensk industri filialföretag innanför sexstatsmarknadens gränser för att kunna bibehålla gamla kunder eller vinna nya inom det starka handelsblock som nu växer fram. Liknande tendenser gör sig gällande inom vissa EEC-företag visavi EFTA-området.

I och för sig kan man naturligtvis inte rikta någon kritik mot en sådan anpassning; många gånger är den nödvändig. I vissa fall skulle kanske en utflyttning varit motiverad även utan de höjda tarifferna hindren. Men i regel är det inte fallet. Alldeles bortsett från sysselsättningspolitiska aspekter kan en sådan utveckling innebära en splittring av våra produktiva resurser och ett sämre ekonomiskt utnyttjande av dem än om de hade kunnat bibehållas samlade inom landet. De långa seriernas ekonomi kan inte tas till vara. I många fall ökar de totala kostnaderna. På lång sikt kan vår industriella beredskap och potential på detta sätt minska.

Det råder därför inget tvivel om att oron i dag är stor inom det svenska näringslivet inför utsikterna av fortsatt splittring i Europa. Man frågar sig allmänt: Vad är regeringen beredd att göra för att komma ifrån de positioner som nu tycks vara så lästa?

Det räcker inte med att diskutera i Köpenhamn, London eller Bergen och att säga att vi vill in i EEC och att syftet med EFTA bl. a. var att skapa en organisation som skulle kunna förhandla med sexstaterna. EEC bedömer inte EFTA på det sättet. Jag tror personligen att tanken på EFTA som förhandlingspart och talet om broslagning mellan

organisationerna EEC och EFTA kan försvåra ett samarbete. Ju förr man inom EFTA accepterar denna syn, desto lättare bör det vara att möjliggöra verkligt konstruktiva åtgärder för att nå en lösning.

Den nuvarande kallsinnigheten inom EEC-kommissionen och i vissa EEC-stater inför EFTA-inviterna är för övrigt inte så oförklarlig som man ibland kan tycka häruppe. Sammansmältningsprocessen inom De sex' krets har som bekant inte saknat komplikationer, komplikationer som ibland varit så svåra att man rent av befarat en brytning. Inte heller detta är förvånande; att riva ned nationella, ekonomiska och historiskt betingade skrankor mellan sex industriellt högt utvecklade suveräna stater kräver arbete, vilja och ömsesidigt hänsynstagande och tar tid. Det är dessutom inte utjämningen av tullolikheterna som möter de största svårigheterna utan den på lång sikt mer betydelsefulla sammansmältningen i andra hänseenden: på jordbruksområdet, på det ekonomiskt-sociala fältet, i fråga om industripolitik, energipolitik, forskning, skattelagstiftning, arbetsmarknad m. m. Och att läget kompliceras om ytterligare sökande utifrån anmäler sig under själva sammansmältningsprocessen är väl tämligen naturligt, inte minst om det gäller sådana sökande som redan i samband med sin ansökan gör långtgående reservationer i olika hänseenden.

Jag har velat understryka detta därför att så pass många tycks utgå ifrån att det är vi i EFTA-staterna som skulle kunna ställa villkor för ett inträde i EEC. Å andra sidan lär det väl inte råda några delade meningar ute i Europa om att det är behövligt och nödvändigt att på lång sikt åstadkomma en längre gående europeisk integration. Oavsett alla andra positiva verkningar av en utbyggd bred europamarknad utgör EFTA:s nära 100 miljoner köpstarka konsumenter och effektiva säljare inget

Handelspolitisk debatt

föraktligt tillskott till EEC. Att EEC dessutom har ett stort exportöverskott i förhållande till EFTA bör bara öka vår attraktivitet och stärka vår förhandlingsposition.

Under alla omständigheter är det emellertid i dag EEC som avgör vid vilken tidpunkt och under vilka förutsättningar som man anser det vara ekonomiskt och politiskt fördelaktigt att acceptera EFTA-stater som medlemmar i EEC-familjen. Det är ett faktum som vi har att rätta oss efter. Men detta faktum motiverar inte passivitet från vår sida, utan kräver tvärtom aktiva åtgärder för att påverka och övertyga EEC och dess medlemsstater.

Romfördragets politiska syften kan vi inte blunda för, men jag tycker kanske — det vill jag här skjuta in — att herr Ohlin gick litet för långt när han bedömde själva syftet med Romfördraget. Det var nog inte så entydigt federalistiskt som herr Ohlin ville göra gällande. Naturligtvis fanns det inom skilda grupper och stater olika motiv, och det rådde då som nu en motsättning mellan federalisterna ute i Europa och dem som är anhängare av en mera lös sammanslutning mellan suveräna stater. Men så renodlat federalistiskt var inte själva syftet bakom Romfördraget; det tror jag mig kunna påstå.

Oavsett hur därmed förhåller sig kan man dock diskutera, om inte situationen nu har förändrats, så att de svårigheter man tidigare trodde skulle föreligga med hänsyn till Sveriges alliansfria utrikespolitik har lättat väsentligt. Den hittillsvarande utvecklingen i EEC och i Europa i övrigt har dämpat de farhågor som under marknadsdebatten här hemma sköts i förgrunden för ett par år sedan. Detta medger också regeringen i dagens deklaration, vilket bör kunna hyfsa debatten.

Jag skall här inte fördjupa mig i de tvister som förekommit inom EEC rörande Romfördragets tolkning och tillämpning framför allt mellan Frankrike

å ena och de övriga fem staterna å andra sidan. Motsättningarna löstes som bekant, efter en lika långvarig som allvarlig kris, genom förra årets Luxemburguppställning. Den innebar inte att Europagemenskapen avpolitiserades. Man kan tvärtom säga att dess politiska, långsiktiga syften bekräftades. Men problemen renodlades, och de storpolitiska och utrikespolitiska aspekterna på EEC-arbetet blev definitivt nedtonade.

Efter Luxemburguppställningen tror jag man kan göra gällande att de överstatliga inslagen i EEC har blivit reserverade för sådana arbetsuppgifter som alldeles klart ligger inom Romfördragets samarbetsområde och som är nödvändiga för att få Gemenskapen att fungera. EEC-kommissionens ambitioner dämpades, och kampen mellan Kommissionen och de individuella EEC-staterna slutade med en seger för de senare, framför allt för Frankrike. Huruvida den franska tolkningen av Romfördraget, alltså den som fransmännen vid diskussionerna stödde sig på, är riktig eller inte kan vi lämna därhän. Det väsentliga är att fransmännen i fortsättningen inte kommer att låta sig överröstas i sådana EEC-frågor som Frankrike bedömer vara »av vitalt nationellt intresse» samt att Frankrike inte heller kommer att medverka till att rösta ned något annat land i dessa frågor.

Den handlingslinjen tror jag i praktiken kommer att bli EEC:s. Detta innebär med andra ord att frågor som kan hänföras till vital nationell utrikes-, försvars- eller handelspolitik inte kommer att lösas av Gemenskapen utan som tidigare av de olika länderna själva. Men överstatliga inslag, majoritetsbeslut, kommer naturligtvis i överensstämmelse med Romfördragets text att fordras i andra frågor för att EEC skall fungera. Efter Luxemburguppställningen har Frankrike t. ex. i oktober 1966 överröstats i en viktig budgetfråga. Och i framtiden kommer sådana beslut som begränsar den nationella suveräniteten att bli van-

Handelspolitisk debatt

liga i frågor som normalt faller inom EEC:s verksamhetsområde eller som följer av redan fattade enhälliga beslut. Eftersom frågor om exempelvis ett medlemslands allmänna handelspolitik inte torde komma att bli underkastade majoritetsbeslut, borde det vara väsentligt lättare för Sverige att nu diskutera med EEC. Den handelspolitiska problematiken utgjorde ju ett av de stora problemen vid diskussionerna 1962.

Allt talar alltså för att Romfördraget inte kommer att strikt bokstavstolkas, utan att dess innebörd bestäms av vad de anslutna länderna gör det till. Tillämpning och konsekvenser kommer att bli beroende av hur förhållandet mellan medlemsländerna utvecklas, och deras från tid till annan växlande intressen kommer att påverka bedömningarna. Vi får inte glömma att själva uppbyggnaden och existensen av EEC *förutsätter enighet och vilja till enighet*. Ju snarare utomstående länder kommer med i gemenskapen, desto större möjligheter får de att påverka utvecklingen och bidra till en förnuftig och ändamålsenlig tillämpning av Romfördraget.

Även av andra skäl bör det i dag vara lättare än det var 1962 för vårt land att ta upp en diskussion med EEC. Närmandet mellan Öst- och Västeuropa i ekonomiskt hänseende är ett faktum. Allt tätare kontakter knyts i dag mellan västeuropeiska och östeuropeiska stater, och beslutet helt nyligen om upprättande av diplomatiska förbindelser mellan Västtyskland och Rumänien är betecknande för det nya klimat som nu råder. Denna uppmjukning av tidigare låsta positioner måste också komma att påverka bedömningen av Sveriges ställning i Europa och våra möjligheter att ansluta oss till EEC med bibehållen utrikespolitisk huvudlinje. Det kan i dag, tror jag, inte uteslutas att den svenska neutralitetspolitikens behov skulle kunna tillgodoses utan detaljerade reservationer mot olika punkter i Romfördraget och i stället genom en mera generellt avfattad undantagsklausul, som

syftade till att garantera fortsatt svensk alliansfri politik.

Herr talman! Jag inledde detta anförande med att konstatera att själva innehållet i regeringsdeklarationen inte kunde direkt kritiserats. Det råder inga delade meningar om att »Sverige liksom andra EFTA-länder måste sträva efter en anslutning till en större europeisk marknad». Det är nära nog en truism att konstatera detta, liksom att EFTA:s syfte var att underlätta en längre gående europeisk integration. Men det förefaller, när man läser denna deklaration, som om regeringen vore mer intresserad av att dra fram det positiva som EFTA utträttat och kan utträta — det är förvisso mycket — än att utveckla olägenheterna för vårt lands vidkommande av en fortsatt marknadsuppdelning. Man saknar, som jag redan sagt, framför allt en redovisning av alternativa handlingslinjer till den passivitet i marknadsfrågan som hittills har kännetecknat vårt handlande.

Inte minst då det gäller Englands agerande finns det anledning till meningsutbyte. I regeringsdeklarationen understyks att EFTA-länderna i överensstämmelse med Londondeklarationens syfte är ense om att inte bara utbyta informationer utan också ömsesidigt konsultera varandra i marknadsfrågan innan man gör någonting. Jag vill emellertid påminna om att många av Storbritanniens åtgärder på detta område har vidtagits *utan* föregående konsultation — inträdesansökan i EEC för några år sedan, införandet av särskilda importavgifter samt premiärminister Wilsons deklaration i parlamentet i höstas om sitt beslut att företa en sonderingsresa inom EEC. Varje gång har de övriga EFTA-länderna blivit »tagna på sängen». Vad har vi för garanti för att nästa ställningstagande sker efter verkliga konsultationer, d. v. s. sedan man har inhämtat hur de andra avtalsbundna länderna ser på det eventuella handlandet från brittisk sida?

Det kan naturligtvis också diskuteras

Handelspolitisk debatt

vilka resultat som de nu avslutade brittiska sonderingarna har medfört. Rege- ringsdeklarationen andas, tycker jag, en viss optimism. Mitt intryck av resulta- ten — och det intrycket torde vara rätt allmänt — är rätt pessimistiskt. Man frågar sig vidare, om EFTA har någon- ting att vinna på det rent *demonstrativa* sätt på vilket britterna hittills givit ut- tryck för sitt nu hävdade bestämda in- tresse att komma med bland de sex kon- tinentaltaterna. Med kännedom om Frankrikes och general de Gaulles in- ställning kan det tvärtom förmodas att det brittiska handlandet försvarat eller försenat en brittisk anslutning. De svå- righeter och motsättningar som utgör den reella bakgrunden till den franska tveksamheten är långt ifrån oväsentliga. Och personligen tror jag inte att det — som ibland görs gällande — är anti- brittiska känslor eller över huvud taget känslomässigt betingade synpunkter som påverkat den franska i varje fall avvaktande inställningen.

Jag medger gärna att sådana här be- dömmingar närmar sig gissningar och att man inte kan påstå att den ena gis- sar bättre än den andra. Min gissning leder emellertid till en negativ bedöm- ning av vad som skett, en bedömning som inte dämpas av de antydningar som gjorts här i Stockholm av George Brown på EFTA-mötet, att britterna redan i vår skulle övergå från sonderingsstadiet till en formell ansökan. Även om en så- dan ansökan skulle föras fram så sent att Kennedyförhandlingarna inte störs, tror jag inte att ett initiativ just nu skul- le gagna en snar lösning av integra- tionsproblemet.

Såsom framhålles i regeringsdeklara- tionen har de kanske mest betydelse- fulla vinster av det hittillsvarande EFTA-samarbetet kommit till uttryck i den nordiska samhandeln. Tack vare EFTA har vi här lyckats förverkliga strävanden som på sin tid väckte tan- ken på en nordisk tullunion. Vi har nått praktiskt-konkreta resultat som vi då knappast kunde ha drömt om.

Inte mindre betydelsefullt är — vilket också understryks i regeringsdeklara- tionen — att de nordiska länderna kun- nat förena sig i ett gemensamt uppträ- dande vid GATT-förhandlingarna. Det nordiska blocket har blivit en realitet, och det relativt hyggliga resultat av Kennedyrundan, som i varje fall jag nu vågar se fram mot, torde i allt väsentligt få tillskrivas det gemensamma nordiska handlandet.

Det är mot den bakgrunden som man, herr talman, i dag frågar sig om det som skett i Kennedyrundan inte skulle kunna bli normgivande även i EEC-samman- hang. Jag upprepar den fråga som jag ställde under remissdebatten: Är det klokt »att Sverige i alla väder skall fungera som jolle till den brittiska sku- tan»? Skulle man inte kunna tänka sig ett förenat nordiskt initiativ för att låsa upp EEC:s förhandlingsdörr? I varje fall borde det vara ett svenskt intresse att bättra på det mindre goda anseende som vi lyckades förvärva oss för bris- tande europaförståelse år 1962. Om initiativet skall tas av de nordiska län- derna var för sig — men självfallet inbördes samordnat — eller om kontak- terna skall sökas av ett gemensamt nor- disk block lämnar jag därhän. Man har i den allmänna debatten bl. a. fört fram tanken på en särskild internordisk EEC- beredning. Utgångspunkten måste emel- lertid under alla förhållanden vara att Norden nu ekonomiskt och i andra hän- seenden växt samman på ett sådant sätt att en splittring inte får ske.

Ungefär 13 procent av vår utrikes- handel går i dag till England. År 1965 motsvarade detta 2,7 miljarder kronor. Handeln består främst av massa, papper, trä, malm, järn och stål, d. v. s. lågtull- varor — givetvis tullkänsliga men inte på samma sätt som varugruppen verk- stadsprodukter, som i vår handel till England uppgick till 440 miljoner kro- nor. Vår export av verkstadsprodukter till EEC uppgick till bortåt 1,4 miljard kronor. Jag nämner dessa siffror bara som underlag för en bedömning av kon-

Handelspolitisk debatt

sekvenserna för vårt vidkommande, om vårt land och de övriga nordiska länderna skulle komma in i EEC, medan Storbritannien fortfarande stod utanför. Under det kortvariga övergångsskede som man då måste räkna med — en nordisk anslutning skulle med största säkerhet påskynda den brittiska anslutningen — skulle svensk verkstadsindustri ha att konkurrera med EEC:s industrier på den brittiska marknaden. Det är inte sannolikt att konsekvenserna skulle bli särskilt allvarliga. Hänsyn bör därvid tas till att vår export av verkstadsprodukter till Storbritannien till betydande del är kapitalvaror med stort inslag av »know how», vilket minskar tulltariffernas betydelse.

Detta resonemang, herr talman, är — det skall jag gärna erkänna — hypotetiskt, och jag begär självfallet inte något bestämt besked. Vad jag skulle vilja framhålla är att man i dag bland andra handlingslinjer borde räkna med ett initiativ byggt på nordiska insatser i syfte att bryta den fastlåsnings som föreligger. Ett sådant initiativ borde i varje fall vara bättre än den väntans passiva politik som vi nu tillämpar.

Då regeringsdeklarationen gör gällande att vår beredskap är god, skall jag gärna vitsorda det, för så vitt det gäller den rent tekniska beredskapen. Vi har byggt upp ett utredningsmaterial som säkerligen inte lämnar något övrigt att önska. Den politiskt-psykologiska beredskapen är däremot mindre tillfredsställande. För svensken i gemen torde tanken på ett närmande till Europagemenskapen så gott som helt identifieras med frågan om utjämning av tullsatser och ingenting mer. Den sammansmältningsprocess i andra hänseenden som pågår inom EEC är på lång sikt mer betydelsefull, och om den vet svensk opinion ytterst litet.

Herr Ohlin riktade ett råd till högerpartiet. Jag förstår inte riktigt motivet bakom det. Även om vi är beredda att med stor välvilja lyssna på vänliga an-

visningar från herr Ohlin, förefaller rådgivningen denna gång vara något förhastad. Vi har *inte* från högerpartiet begärt att regeringen skulle formellt och bindande precisera, vilken anslutningsform som skall komma i fråga vid en blivande förhandling. Vi har tidigare i högerpartiet hävdat den uppfattningen att det bästa vore att söka medlemskap, medan regeringen har haft den åsikten att det vore bäst att söka associering. Att man nu skulle bestämt låsa sig för vad som skall vara det allena saliggörande har vi dock icke begärt.

I fråga om associering kan det emellertid tilläggas — jag tror att herr Ohlin också var inne på det — att utvecklingen egentligen har visat att associeringsformen kan vara besvärligare för en alliansfri industristat än andra anslutningsformer och att den enligt EEC:s uppfattning icke är tänkt att tillämpas på länder av Sveriges karaktär. Nu har bilden komplicerats av att även andra anslutningsformer har diskuterats. General de Gaulles »quelque chose de nouveau» — någonting nytt —, som han kastat fram även gentemot engelsmännen, och förhandlingarna med Österrike just nu tyder på att det finns olika anslutningsformer. Personligen tror jag — därvidlag delar jag också herr Ohlins uppfattning — att det vore olyckligt om man för Sveriges vidkommande skulle diskutera ett handelsavtal. Det avgörande är emellertid att vi nu har kommit så långt att vi tydligen är överens om att hålla vägen öppen, då det gäller anslutningsformernas karaktär. Vi skall icke binda oss i detta hänseende; det tycker jag är riktigt, och på den punkten är vi alltså ense, herr Ohlin.

Till sist, herr talman, några avslutande synpunkter! Det som i dag sker i Sexstaterna präglas av en kraft och beslutsamhet, som med eller mot vår vilja och oavsett om vi är anslutna eller inte kommer att påverka oss direkt och

Handelspolitisk debatt

få konsekvenser för vårt land. Det är inte tillräckligt att vi här hemma har gjort utredningar i ett flertal olika frågor, som nu är föremål för harmoniseringssträvanden i EEC-staterna, om vi inte själva för vårt eget handlande drar några slutsatser av dessa utredningar. Det är inte heller tillräckligt att vi i Brüssel har en skickligt arbetande svensk delegation, som följer EEC-arbetets olika faser och rapporterar hem vad som inträffar, om inte de intryck som denna delegation förmedlar tar sig uttryck i åtgärder av vår regering. Det är likaså inte tillräckligt att regeringen, såsom i deklARATIONEN, i allmänna ord ger till känna sin uppslutning kring ett vidgat europasamarbete, om det inte resulterar i några handlingar från regeringens sida. Den svenska regeringen måste lika aktivt som regeringarna i andra utomstående länder skapa och hålla personliga kontakter med EEC-staternas regeringar och med de personer i Brüssel som leder utvecklingen.

Vi måste alltså skärpa aktiviteten och ge till uttryck intresse och framåtsiktande politisk följsamhet till det som händer i Europa. Inte minst mot bakgrunden av den diskussion som föres här hemma om vårt näringslivs konkurrenskraft i ett betydligt kärvare marknadsläge är detta nödvändigt. Även på annat sätt måste vår bedömning av dessa frågor ta sig mera konkreta uttryck. Det är tillfredsställande att regeringen i dag har ett statsråd som utslutande ägnar sig åt de viktiga nedrustningsfrågorna. Men lika betydelsefullt vore det om en ledamot av regeringen aktivt och på heltid sysslade med de för vår framtid centrala frågor som aktualiseras i marknadsutvecklingen i Europa.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig göra en kort reflexion!

Herr Bohman byggde sitt resone-

mang på ett antagande av ungefär följande innebörd, såvitt jag kunde anteckna vad han sade: Beträffande EEC är det nu klart att man kommer att begränsa sig till sådan verksamhet som är nödvändig för det ekonomiska samarbetet. Frankrike kommer inte att acceptera något annat. Den handlingslinje som kommer att bli bestående i EEC över huvud taget blir denna; allting talar för det.

Jag tycker det skulle vara mycket glädjande om herr Bohmans skildring visar sig vara verklighetstrogen. Men jag tror att det är förhastat att påstå detta med sådan visshet; han tycktes inte på något sätt tveka om riktigheten av sin skildring. Det är alltför optimistiskt, skulle jag vilja säga. Jag har talat med många människor i olika länder om detta problem, och herr Bohman tar priset som den mest optimistiske. Men jag hoppas att han har rätt, ty i så fall skulle en del svenska problem lösas.

Herr Bohman sade vidare att högern inte har begärt att regeringen skall precisera den svenska inställningen när det gäller vår ansökan till EEC. Men situationen är väl den att om vi utan dröjsmål skall vända oss till EEC — eventuellt i sällskap med ett par andra länder — kommer vi att tvingas att precisera; annars tror jag inte att EEC börjar några närmare underhandlingar. Detta blir alltså konsekvensen av högerns ståndpunkt. Jag vill också hänvisa herr Bohman till herr Cassels motion i Nordiska rådet — herr Cassel är ju inte vem som helst inom högerpartiet — och till en del andra yttranden.

Jag hoppas att det litet längre fram skall ha skapats sådan klarhet att regeringen väljer att förhandla om fullt medlemskap i EEC. Det är naturligtvis inte detsamma som att förhandlingarna skall lyckas, men jag förutsätter att herr Bohman och jag hyser samma förhoppning både om att förhandlingarna skall bli av den arten och att de skall lyckas.

Handelspolitisk debatt

Herr **BOHMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller mitt påstående att högerpartiet inte har begärt och inte heller nu begär att regeringen skall *binda sig* för vilken anslutningsform som skall komma i fråga. I mitt anförande fanns inte heller någonting som kunde tolkas på det sättet, att jag ansåg att Sverige i dag skulle inge en formell ansökan till EEC. Hela mitt anförande var byggt på att vi måste ha bättre kontakter, utreda olika handlingslinjer, över huvud taget visa aktivitet och intresse samt följa utvecklingen. Eller låt mig säga så här: Vi måste bl. a. göra sådana sonderingar som Wilson nu på sitt sätt har utfört för att göra klart både för oss och för EEC vilken anslutningsform som kan bli den lämpliga för de nordiska staterna.

Herr Ohlin misstolkade mig också då det gäller min syn på Gemenskapen. Jag underströk särskilt att Gemenskapens förnämsta mål inte var att sänka tullarna, utan att åstadkomma en sammansmältning på många andra områden, som jag också räknade upp. Att där bakom ligger ett klart politiskt syfte är alltså obestridligt.

Jag underströk vidare att Luxemburgöverenskommelsen nu tycks ha klarlagt att frågor som kan bedömas vara av »vitalt nationellt intresse», d. v. s. sådana där inskränkningar i suveräniteten är särskilt allvarliga, i fortsättningen icke kommer att avgöras av EEC-gemenskapen utan av varje stat för sig.

Men jag tillade också att ingen vet exakt hur Romfördraget kommer att tolkas i fortsättningen. Romfördraget är och förblir vad de anslutna staterna gör det till. Ju fortare utomstående stater kommer in, desto lättare har de att påverka Romfördragets tillämpning och tolkning. Här finns i dag ingen absolut sanning, ingen absolut visshet.

Det är naturligtvis på sätt och vis riktigt, herr Ohlin, att det bakom min —

låt mig säga — välvilliga tolkning ligger ett slags önsketänkande, men ett sådant önsketänkande har man rätt till, eftersom det är så väsentligt för oss att medverka till den längre gående integration som är nödvändig i vår gamla världsdel.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Låt mig börja med att uttala den mycket stora tillfredsställelse som regeringen måste känna inför den allmänna uppslutning kring uttalandena i regeringens deklaration om handelspolitiken som de tre föregående talarnas anföranden har visat. Den uppslutningen är glädjande, även om den inte precis är överraskande.

Jag måste redan här inledningsvis säga, att jag är särskilt glad över att herr Hedlund så starkt underströk — herr Ohlin instämde kanske, ehuru i andra ord — de krav som vår neutralitetspolitik ställer på oss.

Jag anser att detta uttalande var i särskilt hög grad påkallat sedan jag hade lyssnat till vad herr Bohman sade. Det är inte bara så att herr Bohman spekulerar och gissar; herr Bohman förenklar resonemanget till den grad, att jag är rädd för att han är rent realistisk. Han säger att det överstatliga momentet i framtiden inte kommer att spela någon större roll på andra områden än kanske på det ekonomiska. Han går så långt att han försäkrar kammaren, att det är troligt att våra krav på att själva fatta avgörandet när det gäller att sluta handelsavtal, en rätt som vi vill slå vakt om med hänsyn till vår neutralitetspolitik, inte skall avgöras genom majoritetsbeslut med omröstning eller höra till de frågor som skall överlämnas till kommissionen att besluta om.

Detta är konstruktioner. Jag delar herr Ohlins uppfattning att man, om det vore så enkelt, inte skulle ha anledning att dröja med att tala om vilken

Handelspolitisk debatt

anslutningsform som för vårt vidkommande är den bästa. Herr Bohman är inte logisk ens från sina egna utgångspunkter. Jag vill ännu en gång säga, att herr Hedlunds tidigare påpekande visat sig i hög grad påkallat sedan man har fått lyssna till herr Bohmans anförande.

Detta är emellertid inte det väsentliga intrycket av debatten. Jag är uppriktigt sagt mycket glad att överensstämmelsen sträcker sig så långt som den gör. Jag har kanske de allra flesta gånger varit överens med herr Ohlin om de principiella bedömningarna av marknadsfrågorna, men jag kan inte erinra mig att våra uppfattningar någon gång har sammanfallit så långt som de har gjort i dag. På alla väsentliga punkter kan jag därför instämma också i vad herr Ohlin sade.

Nu är detta kanske inte så förvånande när man tar i betraktande, att herr Ohlins eget anförande innebar ett understrykande av vad som har framhållits i regeringsdeklarationen och ibland en skicklig och väsentlig komplettering av den. Det gällde bl. a. några av de historiska återblicker som herr Ohlin gjorde. Utan att vilja hemfalla till någon betygsättning av en professor måste jag säga att hans framställning var både elegant och riktig och att den kanhända hjälper oss att i vissa avseenden bättre förstå dagens situation.

Innan jag går in på en rad frågor som är viktiga i och för sig men kanske inte har så mycket med det stora marknadsperspektivet att göra, måste jag emellertid säga att jag inte riktigt förstår varför herr Ohlin i slutet av sitt anförande så starkt ville understryka, att våra uppfattningar skiljer sig helt och hållet beträffande den ekonomiska politiken och beträffande vad Sverige bör göra för att bereda sig för den större europeiska marknad som vi under årat har verkat för, något som har präglat nästan allt vad vi har gjort i EFTA. Jag förstår inte att han kan

ha något större intresse av att i *detta* sammanhang dra fram de partiskiljande frågorna, och jag skall heller inte gå in på dem, hur gärna herr Ohlin än skulle önska det. Jag vill bara säga att jag ändå är överens med herr Ohlin så långt, att jag anser att vårt ekonomiska läge, vår konkurrenskraft, vår ekonomiska tillväxt i framtiden och den strukturomdaningsprocess som vi redan upplever blir avgörande både för våra möjligheter att komma med i en större gemenskap än den vi har i EFTA i dag och förutsättningarna att dra full nytta av och hävda oss med framgång på en sådan marknad. Detta kommer kanske också i viss mån att påverka andras bedömningar, huruvida vi är mogna för en så vittgående integration som bildandet av en marknad med 300 miljoner människor i vår världsdel skulle innebära.

Man kan kanske ha skilda bedömningar mot bakgrunden av den ekonomiska utveckling vi har haft, men ur svensk och internationell statistik kan man inte utläsa annat än att vi har stora möjligheter att både dra nytta av och lämna bidrag till den ekonomiska integrationen i vår del av världen. Jag känner emellertid inget behov av att vid detta tillfälle ta upp en ekonomisk diskussion, där vi framför delade meningar om den ekonomiska politikens utformning på vissa, låt vara väsentliga områden. Vi önskar i alla fall samma sak — det tror jag att herr Ohlin kan ge mig rätt i.

Jag vill ännu en gång understryka att vi vill bli en fullgod partner i det samarbete i form av en stor marknad i vår del av världen som jag tror att vi ändå en gång får uppleva, och jag ser inte någonting i den svenska ekonomiska utvecklingen hittills som skulle göra det svårare för oss än för andra länder att delta i ett sådant ekonomiskt samarbete.

Om jag får börja med några randmärkningar till herr Ohlins anförande,

Handelspolitisk debatt

vill jag säga att han naturligtvis hade rätt, när han betonade att våra möjligheter att bli mottagna som associerad, vilket vi hade begärt att få förhandla om 1961, var mycket små under den tid förhandlingarna pågick. Jag bestri-der inte alls detta. Beskrivningen är absolut riktig.

Vilka var hindren? På den punkten tyckte jag nog att herr Ohlin uttryckte sig något suddigare. Hindret var ju inte att det skulle bli tekniskt så besvärligt med ett associationsråd o. s. v. — det anfördes någon gång mera i förbigående, men det var komplikationer mindre för gemenskapen än komplikationer för oss själva. Nej, det avgörande hindret hänförde sig till uppfattningen om vad gemenskapen syftade till, nämligen att den skulle inriktas på att få till stånd ett politiskt samarbete, som sträckte sig vida utöver det ekonomiska fältet, som inrymde och stärkte militäralliansen NATO, som avsåg att föra länderna närmare varandra till en gemensam utrikespolitik. Vi hade från svensk sida sannerligen inte lämnat någon möda oprövad för att klargöra hur vi ställde oss och att vi stod fast i vår neutralitetspolitik. Därför sade man i vissa lägen: Ja, medlemskap är ju helt uteslutet. Men jag erkänner att man också framkastade att man inte kunde se hur vi ens skulle kunna få en associering. Därvidlag var väl uppfattningarna inte så enstämmiga som när det gällde medlemskapet.

Jag vill erinra om att t. o. m. kommissionens ordförande Hallstein 1961 höll ett tal, där han sade att en association kunde vara vad som helst. Det kunde vara någonting som så småningom skulle kunna leda fram till medlemskap, det kunde vara en form för ett samarbete med u-länder, det kunde vara någonting för, låt vara dunkelt sagt, som gav möjlighet till ett mycket vittgående ekonomiskt samarbete med utvecklade industriländer. Det fanns de som förfäktade det.

Jag sammanträffade under denna tid åtskilliga gånger med regeringsrepresentanter för De sex, bland dem framstående tyska regeringsrepresentanter. Jag hade aldrig någon svårighet att vinna förståelse för att vi kanske skulle kunna komma fram i associationens form till ett mycket långtgående ekonomiskt samarbete. Förra förbundskanslern var närmast entusiastisk, så entusiastisk, att det var onödigt för oss att utveckla våra skäl. Men jag har haft åtskilliga samtal, det kan jag försäkra kammarens ledamöter, också med framstående representanter för den nuvarande tyska regeringen. Parentetiskt sagt: Herr Bohman har fel när han tror att vi inte har några samtal med De sex, när tillfällen erbjuds till det, och anklagar oss för passivitet, men jag kanske får anledning att återkomma till det. Jag har aldrig haft svårt för att vinna den nuvarande tyske utrikesministerns förståelse för att det ligger inte bara i vårt intresse utan även i Gemenskapens och i Tysklands intresse att låta Sverige med upprätthållande av och utan avkall på neutralitetspolitiken få spela sin fulla roll i det ekonomiska samarbetet. Kan detta verkligen vara en överraskning?

Vi mötte ju också andra uppfattningar, det har herr Ohlin så rätt i. Jag vågar inte säga vilken utgången av förhandlingarna skulle ha blivit men vill i varje fall inte utesluta att vi inte hamnat i en association utan i någonting annat. Om det skall kallas för ett handelsavtal eller ej vet jag inte. Jag kan även se andra former för hur vi skall lämna vår medverkan och få våra fördelar i en gemensam marknad i Europa, utan att det behöver vara vare sig medlemskap eller association.

Jag anklagas här ibland för att vi inte tänker på alternativ. Att tänka har vi nog haft rikliga tillfällen att göra; det är inte i fråga om fantasien som det brister. Jag tror emellertid att det är olämpligt, och detta av skäl som

Handelspolitisk debatt

ändå vunnit en viss förståelse i denna debatt, att regeringens representanter ställer sig i denna talarstol och utifrån tänkta förutsättningar, som ibland är förenklade till den grad att de förefaller oralistiska, försöker tala om vad som skall göras om det inte går att uppfylla det slutmål för vilket EFTA skapades, nämligen att sammanföra länderna i vår del av världen till en gemensam och ännu större stormarknadsenhet. Det var detta som gjorde att motståndet mot oss, som var starkare beträffande medlemskapet så länge vi höll fast vid neutraliteten som villkor, också mötte oss då det gällde associeringen.

Herr Ohlin erinrar sig säkert att det i betydelsefulla kretsar i och omkring Bryssel fanns personer som gav följande råd till dem, med vilka vi samtalande och sökte förbereda förhandlingarna: Ge inte de neutrala länderna och framför allt inte Sverige någonting på hand. Håller vi bara ut så kommer som en följd av ett tryck från näringsliv, industri o. s. v. svenskarna att glida ifrån sitt neutralitetskrav. Då kan de bli medlemmar ty då utgör de ju inte längre någon belastning, då kan de vara med och får då också samma fördelar som de andra, därför att de betalar det politiska priset. Herr Ohlin vet liksom troligen också herr Hedlund — om herr Bohman vet det är osäkert — att detta inte är någon konstruktion i efterhand som jag gör mig skyldig till.

Detta var de skäl som gjorde det nödvändigt för oss att under den tid som diskussionerna pågick, liksom också i dag, understryka vilka krav vi själva anser neutralitetspolitiken ställer på oss. Vi formulerade dessa krav, jag vill minnas att det erinras härom i dagens regeringsdeklaration, i nära samarbete med Schweiz och Österrike. Inte från någotdera hållet har man i varje fall principiellt glidit ifrån kraven. Österrike har ju, utan att jag vill dra några konklusioner för vår del med

anledning av det läge detta land befinner sig i, förklarat att det inte heller kan tänka sig en association utan att det måste bli någonting annat, vilket väl också observerats i denna församling.

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om överseende med att jag så länge uppehållit mig vid denna aspekt, men jag har gjort det eftersom jag tycker mig även i denna debatt kunna iaktta vissa skiljaktigheter — jag hoppas dock att jag kommer att bli övertygad om att jag har fel på denna punkt. Då det emellertid har gjorts vissa formuleringar som är ganska suddiga tror jag det är väsentligt med ett understrykande redan i dag. Jag skall överlämna till kammarens ledamöter att sluta sig till vad vi skulle behöva säga i dagens läge, om vi befann oss i en situation där förhandlingar skulle öppnas. Jag tror att man möjligen kan utläsa det av mitt anförande, och jag tyckte mig kunna utläsa det av herr Hedlunds.

Herr Ohlin tyckte att det var beklagligt och en brist i regeringens deklaration, att vi inte starkare givit uttryck åt vår bestämda önskan att göra vad vi förmår för att förhindra att tullmurar uppreses här i Norden. Får jag hänvisa till vad som sägs i deklarationen i samband med att vi konstaterar att samarbetet inom EFTA har lett till en utomordentligt kraftig ökning av den nordiska handeln. Det är möjligt att man hade kunnat använda ännu starkare ord, men det är ju en smaksak. I varje fall hade jag den uppfattningen, att vi understrukt detta så kraftigt vi kunnat. Det heter nämligen i deklarationen: »En viktig uppgift blir nu att bevara och säkerställa de stora fördelar som den nordiska integrationen gett de enskilda länderna. Vi är i de nordiska länderna alla överens om att någon återuppbyggnad av tullmurarna i Norden inte får komma till stånd.»

Det var synd att vi inte sände ett utkast av detta avsnitt till herr Ohlin innan vi definitivt utformade texten; det

Handelspolitisk debatt

är möjligt att herr Ohlin kunnat ge detta uttalande ännu större styrka.

Jag vill ge herr Ohlin rätt i en sak i detta sammanhang: det är ett förbiseende, för att inte säga glömska, att vi inte någonstans i regeringsdeklarationen uttalat hur nyttig den verksamhet är som bedrivs inom Nordiska rådet och dess ekonomiska kommitté. Jag ger alltså herr Ohlin rätt i att detta gott kunnat framhållas i deklarationen. Jag har sagt det nu! Glömskan och underlåtenheten i detta avseende var ofrivillig. Hos mig kan den möjligen ha berott på att jag var litet irriterad över att Nordiska rådets ekonomiska kommitté för sitt sammanträde av alla dagar hade valt just denna dag, då jag skulle delta i den handelspolitiska debatten i riksdagen. Jag har velat framföra detta som en liten, liten ursäkt till att vi i detta sammanhang inte så kraftigt, som vi är överens om vore motiverat, uttryckte vår uppskattning av Nordiska rådets verksamhet för det ekonomiska samarbetet i Norden och för vårt ekonomiska samarbete i Europa och i världen över huvud taget.

Herr Ohlin beklagade och var ledsen över att oppositionen inte beretts tillfälle att delta i de utredningar och undersökningar som ingår som ett led i vårt förberedelsearbete. Han hade annars ingenting att klaga på i det sammanhanget, och det är jag honom tacksam för. Han frågade hur jag själv i motsvarande situation skulle känna mig när, som han hoppades, oppositionen efterträtt det socialdemokratiska partiet i regeringsställning. Ja, jag har inte funderat så mycket över det; jag vet inte ännu hur sannolik den situationen är; möjligheten finns där ju alltid. Men jag har sagt mig att det finns så mycket viktigare ting att syssla med, så den saken får väl ändå bli mitt bekymmer när vi står där.

Jag vill säga att det är avsiktligt som oppositionen hållits utanför. När det gäller det grundläggande utrednings-

arbetet har vi inget behov av att få ta del av en politisk bedömning; detta led av utredningsarbetet skall ske genom expertanalyser som görs i nära samarbete med näringslivet och organisationerna på arbetsmarknaden på basis av deras egna erfarenheter, på basis icke av politiska överväganden utan av de resultat som de, många gånger genom sina egna utredningsapparater, kommit fram till beträffade de ekonomiska verkningarna. När detta material blivit klart har vi låtit publicera en del av det i den mån det inte föregripit ett ställningstagande i en förhandling. Vi kommer att göra så även i fortsättningen. Men, så som sägs i regeringsdeklarationen, mycket är ju av samma karaktär som alla förberedelser i handelsförhandlingar och kan därför inte i förväg offentliggöras. Det betyder inte att vi därför håller oppositionen utanför utredningsmaterialet när vi behöver en politisk diskussion. Vi har diskuterat före varje väsentligt ställningstagande, det må ha rört EFTA, Nordiska rådet, relationerna till EEC eller Kennedyronden. Sådana ställningstaganden har alltid föregåtts av diskussioner och presentationer i utrikesnämnden. Därefter har vi — ibland också före ställningstagandena — så fullständigt som möjligt velat informera riksdagen; vi vet ju att avgörandet ändå i sista hand ligger hos denna församling.

Allt detta ligger i vårt eget intresse. Men att komplicera utredningsarbetet på vissa förberedande stadier genom att redan där föra in politiska bedömningar och — i och för sig mycket viktiga — politiska diskussioner, har vi ansett bara skulle försvåra och fördröja utredningsarbetet. Det är skälet. Om detta skäl redovisas för mig en gång då jag lämnat denna post, herr Ohlin, så kommer jag naturligtvis — det kan jag väl säga nu — att ha full förståelse för att jag inte heller får vara med om utredningsarbetet på det förberedande stadiet.

Handelspolitisk debatt

Herr Ohlin framhöll något som också andra talare, framför allt herr Bohman, varit inne på men från en annan utgångspunkt, nämligen att det är viktigt att fundera över alternativen. Herr Ohlin sade: Kanske säger EEC nej på obestämd tid — vad gör vi då? Det är en utomordentligt viktig fråga. Men herr Ohlin begärde inte — som den realist han är, i varje fall på detta område — att få något klart svar i dag.

Låt mig understryka att skilda alternativ har övervägts. En del har till och med åtminstone preliminärt kartlagts och oförbindligt diskuterats, om jag får uttrycka mig så, med vissa av våra EFTA-partner och likaså på det nordiska planet. Ibland har vi också vid de kontakter vi haft med representanter för EFTA-länderna och utomeuropeiska länder försökt känna oss för hur de ställer sig till dessa tankar. Och bland de tankarna ingår just vad herr Ohlin här diskuterade som en idé; jag vill kalla den så. Ett stort frihandelsområde med anslutning inte bara från Europa utan också från Nordamerika och Australien — kanske också från Japan; det var ett av de länder som herr Ohlin inte nämnde — är ju en tanke. Visst är det ett uppslag, ett alternativ, om vi inte trots vår vilja och ihärdighet lyckas vinna förställelse för förslaget att skapa en marknad här i Europa. Såvitt vi kan bedöma är det något som redan ganska flyktiga och ytliga utredningar kan ge vid handen kanske skulle kunna vara bättre än EFTA, ja är i vissa avseenden alldeles säkert bättre. Varför skulle vi inte vilja det? Men så länge vi inte har givit upp hoppet om den europeiska lösningen vill vi inte på allvar ge oss i kast med något annat.

Jag vill också säga att mina erfarenheter när jag fört sådana här litet oansvariga samtal — låt oss kalla dem så — inte är särskilt uppmuntrande. De reaktioner jag mött har ibland varit klart negativa och är så alltjämt från amerikansk sida. På vissa håll har man dock

sagt att det kanske var något att fundera på.

Jag undrar om jag inte här har rätt att göra ett litet avslöjande. Innan labourpartiet kom i regeringsställning i England testade jag denna idé på flera av dem som nu är ledamöter av den engelska regeringen. Ibland fann jag då förställelse för idén. Jag gjorde det provet mot bakgrunden av att vi kanske inte bara misslyckas med EFTA-EEC utan kanske inte ens tar något mera avgörande steg heller i de GATT-förhandlingar som initierades av president Kennedy; vad gör vi då? Någon förställelse fanns det väl för tanken. Men herr Ohlin var angelägen om att understryka — vilket jag tycker är riktigt — att om vi kommer i det läget att vi på allvar tvingas syssla med och diskutera dessa frågor, inte bara i förbigående och i en handelsdebatt i riksdagen utan inför ett mycket större forum, så skall vi försöka undvika att göra det så, att det framstår som en stridsåtgärd mot EEC.

Det kan emellertid inte undvikas att vissa alternativ ändå till sin effekt blir sådana att de kan karakteriseras som litet av ett hot. Detta är ett skäl till att jag i dagens läge inte vill fortsätta denna i och för sig intressanta diskussion med herr Ohlin — och för den delen även med herr Bohman. Vi har inte givit upp hoppet och har ingen anledning att ge upp hoppet om att komma till en uppgörelse mellan EFTA och EEC, även om det tar sin tid.

Vi har ett argument, herr Bohman, som understrukits i den engelske premiärministerns och utrikesministerns sonderingar, nämligen det bidrag som England och andra EFTA-länder kan ge till den tekniska utvecklingen inte bara genom informationsutbyte på det teknologiska området utan genom gemensamma, förenade utvecklingsprojekt. Jag tror det ligger mycken riktighet i det, så som herr Ohlin också underströk. Därför skall det väl inte bara vara

Handelspolitisk debatt

så, att vi knackar på dörren hos EEC och säger: »Kan ni släppa in oss nu? Vi har torkat oss ordentligt om fötterna och vi skall inte alls ställa till någon oreda eller smutsa ned i ert vackra hus. Snälla ni, låt oss komma in!» Vi kan ändå i vårt eget och EEC:s intresse peka på att vi har en högre inkomst per capita i våra länder än man har i EEC-länderna. Vi kan väl påvisa att vi är teknologiskt mera framskridna — eller lika framskridna — som de. Vi kan väl understryka att vi har en handel som per capita är betydligt mer omfattande än deras. Jag tror vi har anledning att säga detta. Det finns ju ibland möjligheter, om man inte lyckas övertyga en regering, att ändå vinna gehör för sin uppfattning hos medborgare som inte sitter i den ansvariga ställningen men som är intresserade av hithörande frågor och som därför tar intryck av vad vi säger. Det kan ha sitt värde.

Herr talman! Jag är litet rädd för att jag tagit tiden för länge i anspråk, men jag har ändå några saker ytterligare att säga.

Herr Hedlund pekade på u-landsproblematiken, berörd i regeringsdeklarationen, och ställde två uttryckliga frågor till mig. Den ena gällde vad vi talat om förut, nämligen att man skulle sätta ett golv för råvarupriserna så att de inte sjönk för mycket. Hade detta helt försvunnit i diskussionerna och utredningarna? Nej, det ingår bl. a. som ett led i ett supplementärt finansierings-system. Som sagts i regeringsdeklarationen hoppas vi att det förslag som utarbetats, med bl. a. Banken och Fonden inkopplade, skall vinna förståelse hos industriländerna — det har redan mötts positivt av u-länderna. Vi hoppas att det skall finnas förutsättningar att härvidlag ta steg i avgörande riktning vid den världshandelskonferens som skall hållas i början av nästa år.

Herr Hedlund frågade — och han var inte polemisk på den punkten heller —

varför vi hyste skepsis mot u-landspreferenserna. Svaret är helt kort, att om vi inför en preferensordning som innebär att u-ländernas import släpps in till lägre tullar än de som tillämpas mot andra länder, så blir en sådan anordning av desto större betydelse för u-länderna ju större steget är mellan den vanliga tullen och den rabatterade tull som tillämpas gentemot dem. Detta måste i och för sig därför öka intresset hos u-länderna för att man inte skall göra några tullsänkningar i fortsättningen, ty då blir preferensen för deras vidkommande mindre.

Detta har varit en — inte den enda — av anledningarna till den skepsis som jag själv hyst och för resten redovisat, tror jag, i riksdagen förut. Men jag har också framhållit att om det blir en uppslutning kring tillämpning av u-landspreferenser skall vi inte säga att vi inte vill vara med, trots att vi hyser betänkligheter mot systemet. Ty börjar man — som för övrigt redan skett — tillämpa detta system för några u-länder, vill vi helst att man tar steget fullt ut och gör bestämmelserna generella, så att preferenserna kan ges alla u-länder och inte bara ett fåtal. Vi tycker att forna franska kolonier och besittningar inte nödvändigtvis skall ha preferenser som andra u-länder i motsvarande ekonomiska läge inte kan få. Därför har vi bl. a. inom OECD medverkat till att diskutera och utreda dessa problem. Men det kan hända att förutsättningarna för en allmän anslutning från industriländernas sida ändå inte är så stora. Det får dock framtiden utvisa.

Herr Hedlund tog också upp koreaimporten och den åtgärd som jag med regeringens stöd vidtog — inte fyra dagar efter det att jag hade besvarat herr Persons i Heden fråga utan en dag därefter. Jag skall emellertid, herr talman inte nu ta upp detta spörsmål, eftersom jag finner det naturligt att belysa saken senare under denna debatt, som ju kommer att fortsätta ännu en stund,

Handelspolitisk debatt

då jag besvarar en interpellation av herr Carlstein. Jag tillåter mig alltså att återkomma till frågan.

Jag vill bara anföra ytterligare två synpunkter och knyter då närmast an till herr Bohmans anförande.

Också herr Bohman efterlyste alternativ. Och han gick längre än så — han frågade: Varför skall inte de nordiska länderna göra ett gemensamt utspel? Herr Bohman ansåg — jag vill inte utsluta att han får rätt på den punkten — att det engelska utspelet inte fört oss så mycket närmare lösningen. För egen del vill jag säga: Det finns ändå en chans tack vare att det engelska initiativet kommit närmare, ty ingen tvivlar längre på den engelska regeringens allvarliga vilja och avsikt.

Herr Bohman frågar emellertid då: Varför skall inte den svenska jollen kasta loss från den engelska skutan? Ja, så länge det finns en chans till anslutning skall vi inte kasta loss — det tror jag att herr Bohman och jag kan vara överens om. Men låt oss säga att England — vilket jag inte betraktar som det mest sannolika — får ett direkt nej efter att ha gjort en formell ansökan om förhandlingar. Det är inte ens alldeles säkert att en sådan ansökan kommer att göras. Men om så skedde och man mötte ett nej, skall vi inte då i den nordiska gruppen försöka tjäna som en murbräcka för att komma in bakom Gemenskapens tullmur? Frågan får naturligtvis diskuteras i den nordiska gruppen. Men innan vi ensamma gör något är det väl ändå rätt naturligt att vi tar upp saken i EFTA, som vi haft nytta av även utöver vad den givit oss i den nordiska marknaden.

Och jag upprepar vad jag i tidigare sammanhang — kanske inte här i riksdagen — sagt: Jag kan inte få i mitt huvud att de nordiska länderna skulle stå svagare i förhållande till EEC om de får stöd av ett och annat EFTA-land — ja, kanske av alla övriga EFTA-länder. Det betyder naturligtvis inte att

vi sagt någonting om exempelvis formen för en förhandling. Med den modifikationen, att denna fråga får tas upp till diskussion i EFTA — vi är ju medvetna om att sammanhållningen där är väsentlig — kan jag förstå ett nordiskt utspel, men det får icke vara ett isolerat sådant och inte heller ett nordiskt utspel så länge de nuvarande engelska sonderingarna pågår, med tanke på de steg England därefter kan komma att ta.

De förenklingar som herr Bohman gjorde i sitt anförande och som jag förut berört lyste rätt mycket igenom även i detta sammanhang. Det var bara att kasta loss från England, jollen fick flyta, så kom den väl in i den nordiska gruppen, och sedan fick man tänka sig något annat. Jag är glad att inte herr Bohman i detta avseende talar för stora näringslivskretsar här i landet. Det är i varje fall inte sådana råd man har velat ge mig t. ex. i den rådgivande kommitté där jag varit inbjuden att delta någon gång och mött representanter för vårt näringsliv, arbetsmarknaden och organisationerna.

Sedan konstaterar herr Bohman att vi är alldeles för passiva. Jag har undrat många gånger vad som låg bakom framför allt högerns anklagelse mot regeringen härvidlag, eftersom jag har talat om vad vi håller på med. Nu säger herr Bohman: »Ni går ju inte ut och talar om för människorna vad en stor europeisk marknad skulle betyda för dem, för företagen o. s. v.» Jag tror att det finns få här i landet som har hållit så många föredrag och gjort så många framträdanden — offentliga och även i mera begränsade och slutna sammanhang — som jag själv. Vi har ofta diskuterat just denna fråga så långt den går att diskutera. De utredningar som vi har gjort ger, i den mån de har publicerats, också material för belysning av dessa frågeställningar. Jag har litet svårt att riktigt förstå denna anklagelse.

Ännu svårare har jag att begripa den

Handelspolitisk debatt

anklagelse som går ut på att vi är förfärligt försumliga inom den svenska regeringen som inte ideligen reser ut och talar med EEC. Är herr Bohman övertygad om att EEC:s medlemsländer är så oerhört glada över att i ett kör få ta emot nedresenärer från EFTA? Jag har sett uttryck för annat, men jag kan i alla fall lugna herr Bohman med att vid de kontakter vi haft bara under det senaste halvåret med EEC-länderna liksom när vi varit i OECD och när vi haft besök här i vårt land har dessa frågor diskuterats. Har vi dessutom haft bilaterala problem att reglera, är det ganska naturligt att vi tagit upp resonemang. Men om jag i dagens läge störtar ned till EEC från Sverige och säger: »Dels vill vi komma med, dels önskar vi framgång åt engelsmännens strävanden», frågar de mig: »Vad vill engelsmännen i dag?», varpå jag svarar: »Jag vet inte säkert, ty den engelska regeringen har inte bestämt sig.» Jag tror inte att detta på något sätt skulle verka befordrande för våra planer.

Om herr Bohman har någonting annat i åtanke eller kan ge mig något speciellt råd om vad jag skall säga, om jag skulle falla på idén att företa en sådan resa, vill jag gärna lyssna. Det kan vara naturligt för en nybliven handelsminister i något EFTA-land att fara omkring och visa sig och tala om vem han är. På många håll inom EEC är man emellertid medveten om att Gunnar Lange har suttit så länge som handelsminister att till och med hans egen riksdag kan ha fog om den säger att den har tröttnat på honom.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern ville uppenbarligen göra gällande att det föreligger vissa skiljaktigheter rörande den svenska alliansfria politiken. Han

menade att de skulle ha kommit till tydligt uttryck i dagens debatt. Om herr Lange därmed vill göra gällande att vi inom högerpartiet skulle ha en avvikande syn på svensk alliansfri utrikespolitik har han fel. Vi har i andra avseenden starkare än de andra partierna understrukit att vi behöver exempelvis reella förutsättningar för att kunna upprätthålla den alliansfria politik som vi är överens om. Förutsättningen för vår diskussion är alltså att »vår utrikespolitik står fast», vilket herr Lange har skrivit i regeringsdeklarationen.

Vad det nu gäller är att bedöma om den alliansfria politiken i dag behöver utgöra det hinder för en anslutning till Europamarknaden som vi tidigare — i varje fall på vissa håll — förmenade att den gjorde. Där har vi uppenbarligen olika utgångspunkter för vår bedömning.

Det finns en negativ och en positiv utgångspunkt som kommer till uttryck i syn och handlande. Det förefaller som om en del bara vill se svårigheter och hinder medan andra vill se möjligheter, vill göra största möjliga positiva bedömning av läget. Vår handelsminister tillhör uppenbarligen dem som gärna ser svårigheterna. Hela hans argumentering är, tycker jag, klart negativ.

I mitt anförande försökte jag påvisa, att den situation som nu föreligger ute i Europa är annorlunda än den som förelåg för ett par år sedan och att den öppnar nya möjligheter för oss att närma oss det övriga Europa. Jag påvisade att det efter Luxemburgöverenskommelsen har klarlagts inom EEC att s. k. »vitala nationella intressen» inte göres till föremål för suveränitetsinskränkningar och majoritetsbeslut. Detta får verkligt betydelsefulla konsekvenser för vår bedömning.

Jag påvisade också att närmandet mellan öst och väst i ekonomiskt hänseende har lett till att de olika EEC-staterna i dag bygger ut sina handels-

Handelspolitisk debatt

förbindelser med de öststater som eventuellt med en viss misstänksamhet skulle kunna bedöma vår attityd i detta sammanhang. Om inte handelsministern är medveten härom — vilket handelsministern borde vara — eller i varje fall inte inser att dessa två företeelser väsentligen har förändrat och förbättrat situationen för Sveriges vidkommande, då tycker jag verkligen att det finns ett behov av förstärkta och förbättrade kontakter mellan Europa och handelsdepartementet.

Handelsministerns inlägg ingav på något sätt en känsla av nattsvart pessimism. Eller var det möjligen så, att handelsministern i sin lust att »klippa till» mig *ville* se frågan på detta sätt? Inlägget var kanske inte uttryck för en så negativ attityd som man fick en känsla av. Men man skall inte glömma bort att de som ute i Europa lyssnar på vår debatt också kommer att bibringas en känsla av en negativ inställning från herr Langes sida. Det kan påverka deras syn på oss, vilket jag tycker vore beklagligt.

Det förekommer inte sällan att en talare som vill gå till angrepp mot en motståndare, citerar honom fel för att lättare få underlag för sitt angrepp. Jag sade inte att vi *skulle kasta loss* från England, herr Lange! Jag sade: »Är det klokt av oss att i alla väder fungera som jolle till den brittiska skutan?» Däri ligger den uppfattningen att vi redan nu bör göra klart för oss vad som *kan* inträffa om det engelska agerandet, som jag bedömer ganska negativt, inte leder till resultat. Handelsministern är tydligen inte heller särskilt optimistisk beträffande England. Diskussionerna om vad *vi* skall göra bör därför tagas upp *innan* vi har ställts inför fullbordat faktum. Varför skall vi vänta, tills vi ser att England misslyckas att i internordiskt sammanhang ta upp en diskussion om hur vi skulle kunna handla när England fått ett klart nej? Sådana diskussioner bör na-

turligtvis tas upp nu. Det går ju inte att helt enkelt telegrafera till EEC, när England fått nej, och säga att vi då vill ta upp en diskussion. Vi behöver ordentliga förberedelser.

Vår handelsminister Lange är naturligtvis känd ute i Europa, men han har varit en rätt sällsynt gäst i Bryssel. Jag tror det vore värdefullt om Sverige visade samma intresse för kontakterna med EEC-staterna och Bryssel som både Norge och Danmark är inställda på att visa. Ute i Europa tror man allmänt, att vi är mera negativa till integrationsfrågan än vad de andra nordiska länderna är. Lyssnar man på handelsministern i en sådan här debatt, kan man bli styrkt i denna enligt min mening felaktiga uppfattning.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mycket har herr Lange använt samma synsätt som jag när det gäller handelspolitiken. Jag vet inte om jag komprometterar honom genom att säga att jag ser en väsentlig del av förklaringen därtill i att han har ett i stort sett liberalt grepp om världshandelsproblemet.

Den ekonomiska politiken har nog ett närmare samband med stormarknadsproblemet än vad herr Lange nu ville göra gällande. Jag tror att en generös avskrivningspolitik som underlättar snabb anskaffning av nya maskiner och snabb rationalisering är en väsentlig förutsättning för att länder med höga löner skall kunna utnyttja sin levnadsstandard inom ramen för en stormarknad. Jag tror också att en genom skattepolitiken åstadkommen förbättring av företagets möjligheter att bedriva teknisk forskning spelar en större roll inom en stormarknads ram än eljest.

Vad beträffar importen från Korea vill jag tillägga att jag tidigare offentligt har begärt att regeringen skulle energiskt verka för att industriländernas kvantitativa restriktioner för varor från

Handelspolitisk debatt

u-länderna mildras och snarast möjligt upphävs. Jag tror det är mycket angeläget att regeringen här gör vad som göras kan och inte väntar på den u-landshandelskonferens som FN skall sammankalla och där detta självfallet blir ett av huvudämnena.

Till sist, herr talman, vill jag säga att vi alla är överens om att huvudlinjen för vår politik bör vara en svensk anslutning till en västeuropeisk stormarknad, vilket sannolikt innebär inträde i EEC. Jag är glad över enigheten kring statsrådet Langes påpekande, att om vi tvingas vidta särskilda åtgärder för en friare handel efter en olycklig utveckling av förhållandet mellan EEC och utanförstående västeuropeiska stater får dessa åtgärder icke riktas mot EEC. De måste innebära öppna armar för ett vidgat samarbete för friare handel där även EEC kan delta.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag tar till orda den här gången bara för att säga ett par ord till herr Bohman.

Det är gott och väl att man gör en positiv bedömning, bara man vaktar sig för att hemfalla åt önsketänkande. Man bör anstränga sig att göra bedömningen så realistisk som möjligt, och det tror jag att herr Bohman brukar försöka, men antingen har han i detta fall ofullständigt förstått en del av vad som har skett, eller också vill han inte gärna nämna det.

Herr Bohman åberopar Luxemburgöverenskommelsen, som skulle innebära att EEC kanske för all framtid förlorat överstatlighetskaraktären i alla viktiga frågor. Herr Bohman vet nog att det inte var någon överenskommelse i den bemärkelse vi i allmänhet inlägger i ordet. Han vet att Frankrike ensidigt deklarerade att Frankrike förbehöll sig rätten att i varje för landet vital fråga träffa avgörandet självt. De andra fem gjorde till protokollet den deklaratio-

nen, att Romfördragets bestämmelser för deras del och enligt deras tolkning alltså gällde och skulle, när man så önskade, och borde, när man så ville, tillämpas. Det är en viktig sak, som man inte bör undanhålla den svenska riksdagen när man uttalar sig i dessa frågor.

Herr Bohman har rätt i att någon tillämpning inte har skett under de år som gått. Om herr Bohman säger sig önska att det aldrig kommer att ske, kan jag göra samma uttalande, men ett sådant önsketänkande är inte en tillräcklig grund för ett uttalande om vad vi exakt bör göra eller vilka anslutningsformer som är möjliga för oss som ett neutralt land.

Jag har inte avsiktligt försökt citera herr Bohman felaktigt. Om man sitter i en jolle efter ett skepp och sedan ger sig ut på en egen seglats, tyckte jag det var riktigt att använda uttrycket att kasta loss, men vi bör inte strida om den saken. Det kanske var att pressa uttrycket. Jag är ledsen om jag gjorde det, men det har ingen betydelse för resonemanget.

Jag tar herr Bohman på allvar när han säger att högern lika starkt som alla andra partier sluter upp kring och håller fast vid neutralitetspolitiken. Jag tyckte mig få det bekräftat under den utrikespolitiska debatten i förrgår, som herr Bohman erinrade om. Men det är inte bara detta som är väsentligt när vi talar om vad vi kan göra med bibehållen neutralitet för att delta i en europeisk integration. Vi kan ju inte bara säga att vi är neutrala och sedan göra vad som helst. Vi måste tala om vad det är i EEC och i fördraget på vilket samman slutningen grundar sig, som vi med hänsyn till vår neutralitetspolitik kan acceptera eller inte kan acceptera. Det lär vi inte komma ifrån en gång, herr Bohman.

Det är viktigt och glädjande att vi har en fullständigt enhällig uppslutning i den svenska riksdagen kring neutrali-

Handelspolitisk debatt

tetspolitiken, men det skulle vara lika glädjande och kanske nära nog lika viktigt att vi bemödade oss om att inte företa oss någonting som kunde minska tilltron till vår vilja och förmåga att hålla fast vid denna politik och föra den vidare. Vi måste se till att inte kompromettera vår neutralitetspolitik, herr Bohman! Trots att handelsförbindelserna med både öst och väst glädjande nog har ökat har det ibland förekommit vissa spekulationer och gissningar om att vårt land är på glid. Det är angeläget att vi inte gör någonting som kan medföra att sådana missuppfattningar blir bestående.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill försäkra kammarens ledamöter att det ingalunda var min mening att undanhålla kammaren någonting som den borde få reda på. Jag trodde att det var känt i kammaren att Luxemburgöverenskommelsen inte var ett skriftligt träffat avtal. Vad jag vill stryka under är att den *i realiteten* har den innebörd som jag redovisat här inför kammaren. De överstatliga dragen i EEC har i dag i praktiken en annan innebörd än de hade förut. Med den försiktiga formulering som handelsministern själv använder säger han i deklARATIONEN »att i politiskt avseende har utvecklingen i EEC närmast gått mot minskad betoning av de överstatliga elementen». Det är verkligen ett »understatement» i allra högsta grad. Situationen är i dag *väsentligt* annorlunda än vad den var tidigare.

Jag har, och jag trodde det hade framgått av debatten med handelsministern i dag tidigare, inte begärt några som helst preciseringar. Vi hoppar inte in därute ensamma eller tillsammans med de andra nordiska staterna med en enkel anmälan. Dessförinnan krävs ett mödosamt och tidsödande arbete, under vilket vi får klara upp vilka begränsningar, vilka reservationer, vi måste göra bl. a. i neutralitetshänseen-

de. Jag har velat måla situationen i dag som betydligt mer optimistisk än tidigare. Vi skulle inte i dag behöva göra så många reservationer som det var nödvändigt för oss att göra för några år sedan.

Jag skall inte upphålla mig vid den stackars jollen. Vad jag strök under var att vi *inte i alla väder* skall hänga fast vid England. Det var innebörden av vad jag sade och det är det som är det väsentliga. Vi måste tänka oss en *egen* handlingslinje tillsammans med de andra nordiska staterna, hur det än går med England. Det kan i en viss situation bli nödvändigt för oss att göra det. Det är i dag klokt att förbereda oss för ett sådant handlande.

Jag vill till sist säga handelsministern att, när han åberopar näringslivet som förespråkare för en oförändrad svensk politik, måste han ha andra kontakter i näringslivet än jag. Jag tror att en allt vidare opinion inom det svenska näringslivet nu insett vart bundenheten vid England kan föra oss, och därför menar att vi i dag skall vara mer obundna, mer förutsättningslösa i diskussion och handlande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Om vädret är så dåligt, att jollen skall ge sig ut på en egen seglats, vill jag fråga herr Bohman: Anser herr Bohman inte att vi skulle underrätta skepparen på båten först? Vi är också bundna av konsultationer i EFTA. Det kan ju hända att vi därifrån både får försäkringar och utfästelser och i varje fall råd som ger oss anledning att hänga fast en stund till. Det är det ena jag vill säga.

Det andra är att herr Bohman i dag har visat en stor frejdighet som jag uppskattar när det gäller att tala om hur frigjord EEC blivit från det överstatliga elementet. Kan herr Bohman lika frejdigt tala om för mig och andra här i församlingen hur han föreställer

Handelspolitisk debatt

sig att EEC ser ut om ett år, om två år och om tre år? Det blir ju i hög grad avgörande för oss, när vi överväger vilken anslutningsform som med hänsyn till vår neutralitetspolitik är den mest acceptabla i vår strävan att få så långtgående ekonomiskt samarbete som möjligt.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Vi har ju märkt att det inte finns några stora motsättningar mellan de politiska partierna i fråga om utrikespolitiken, och vad beträffar handelspolitiken är det nästan lika stor enighet — det rådde litet meningsskiljaktighet om »sjöfarten» nu mot slutet mellan handelsministern och herr Bohman. Det har inte alltid varit så. Jag skall som hastigast påminna om att det inte var så länge sedan som man på sina håll var beredd att ge upp alliansfriheten och den traditionella lågtullpolitiken för att få till stånd en villkorslös anslutning till EEC.

Det finns ingen anledning att uppehålla sig vid detta; men jag vill också erinra om att anslutningen till EFTA, som gett de svenska konsumenterna flera hundra miljoner kronor i form av tullfria varor, beslöts helt utan kommunistisk medverkan. Det kommunistiska partiet röstade ju 1960 mot anslutning till EFTA. Herr Hagberg, som då var kommunistledare sade, att det vore de stora monopolens intressen som kunde främjas genom anslutning till EFTA på bekostnad av småföretagares och arbetares intressen. Hade vi följt herr Hagbergs råd skulle vi haft en jättestor skuld att betala till de svenska konsumenterna.

Herr talman! Jag skulle egentligen kunnat nöja mig med att oförbehållsamt ansluta mig till regeringsdeklarationen och till det anförande som handelsministern hållit, ty de ger uttryck för vad den socialdemokratiska gruppen i stort känner och tänker i dessa frågor,

och detta är också förklaringen till att så få i vår grupp har ansett sig ha anledning att delta i denna debatt.

Jag skall bara göra ett par påpekanden. Jag vill understryka vad som i regeringsdeklarationen sägs om det ökade handelsutbytet mellan öst och väst. Det är en glädjande utveckling, och det är tillfredsställande att de östeuropeiska staterna visar ett större intresse för ökad handel med västländerna. Vi ser i regeringsdeklarationen att handelsutbytet fortfarande är av ganska ringa omfattning. Enligt deklarationen finns det emellertid många tecken som tyder på att handelsutbytet med östländerna i fortsättningen kommer att växa snabbare, vilket jag tycker skall noteras med tillfredsställelse. Det vore bra om dessa tecken vore riktiga. Det finns anledning att påpeka att tillkomsten av EFTA inte har utgjort någon broms i detta avseende.

Till sist vill jag också ta upp en fråga som herr Hedlund var inne på och som också behandlats i regeringsdeklarationen, nämligen frågan om u-länderna och handeln med dessa. När det gäller industriländernas hjälp till u-länderna är det inte bara fråga om direkta bidrag, utan det gäller också vår handels- och näringspolitik, för att inte tala om vår jordbrukspolitik.

I internationella sammanhang händer det understundom att det av u-länderna själva framläggs förslag som det kan vara svårt att utan vidare acceptera. Jag tror det är nödvändigt att det i denna kammare sägs ifrån att det inte alltid går att dela u-ländernas uppfattning om vad som är riktig och klok politik. Jag syftar då i första hand på de krav som framförs av u-länderna om tullpreferenser för dem, d. v. s. särskilda tullförmåner för u-länderna. Det är klart att dessa tullpreferenser på kort sikt kan innebära fördelar för u-länderna, men på litet längre sikt föreligger risk att industriländernas tullmurar befästs genom att det inte

Handelspolitisk debatt

finns någon eggelse till avveckling mot en frihandel.

Det framgår också av deklarationen att regeringen är en smula tveksam på den punkten. Den tveksamheten måste bero på att särskilda tullpreferenser gynnar särskilt de u-länder som hunnit längst i utveckling. Det innebär att man konserverar tullarna, eftersom varje tullsänkning medför kompensationskrav från u-länderna i form av ökade tullpreferenser. Om man har en allmän tull på 50 procent och en 25-procentig tull för u-länderna och sedan sänker den allmänna tullen till 25 procent, så vill u-länderna ha kompensation härför. Det kan också innebära att man håller ineffektiva industrier i dessa länder under armarna och motverkar rationalisering och sunda investeringsprinciper.

Det finns alltså anledning att vara tveksam när det gäller kravet på tullpreferenser. Men det är klart att man kan komma i ett läge där man tvingas införa sådana. Den tveksamhet jag anfört beträffande speciella tullförmåner får inte tolkas på det sättet att jag skulle vara negativt inställd till förmåner åt u-länderna. Jag är övertygad om att vi just på det handelspolitiska området måste göra avkall på flera av de vanliga principerna. Vi måste säkerligen acceptera ett tullskydd i de länderna som vi absolut inte skulle acceptera att något industriland tillämpade mot oss. Vi får också acceptera en regional samverkan mellan u-länderna, vilken på sitt sätt kan verka diskriminerande mot oss som industrination. Vi får säkert också lov att i en framtid acceptera en jordbrukspolitik som tillåter u-länderna att sälja åtminstone vissa varor till oss utan diskriminering. Jag vill fästa uppmärksamheten på att konjunkturinstitutet framhållit att det bara behövs en relativt liten ökning av u-ländernas exportandel i Västeuropas konsumtion för att de därav intjänata valutorna, även vid oförändrade livs-

medelspriser, skulle motsvara vad dessa länder får i samlad u-landshjälp. Jag har bara velat påpeka detta för att vi skall ha det i minnet när vi nu står inför en omläggning av jordbrukspolitiken.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Handelsfrågorna och marknadspolitiken har diskuterats många gånger här i riksdagen under de senaste åren. Det har varit ett led i den allmänna debatt som alltjämt fortsätter och kommer att fortsätta under lång tid. Många uttalanden har gjorts som det är väl värt att bevara och minnas.

Så här sade en ärad ledamot av kammaren år 1961, visserligen inför ett annat forum: »Regeringen har vid sin bedömning kommit fram till att ett medlemskap i sexstatsmarknaden enligt Romavtalet, såsom detta för närvarande föreligger, icke går att förena med den svenska neutralitetspolitiken.» Rätt gissat! Citatet var hämtat ur statsminister Erlanders tal inför Metalls kongress.

En annan ledamot yttrade följande i en interpellationsdebatt i andra kammaren år 1962: »En associering till EEC kan inte jämföras med en vanlig förändring av tullarna. EEC-anknytning är en genomgripande omvälvning; det är en händelse av den art som inträffar kanske en gång per århundrade — om ens det.»

Med dessa ord manade herr Hedlund till varsamhet.

Vad högerens och folkpartiets talesmän yttrade vid samma tidpunkt är mindre väsentligt att anföra, eftersom de hade så grundligt fel.

Några utländska bedömares uttalanden ger då mera av intresse.

»EEC är en trestegsraket — först tullunion, sedan ekonomisk union och så politisk union.» — Walter Hallstein, mångårig chef för Kommissionen inom EEC.

»Romtraktaten är ett stort anlagt för-

Handelspolitisk debatt

sök att återuppliva och stärka det man kan kalla det oupplysta penningväldet.» — Professor Ragnar Frisch.

Jag har erinrat om dessa värderingar därför att man i dag möter frågan, om inte EEC förändrats på ett grundläggande sätt. Vissa förändringar har skett, men huvuddragen är desamma. Romtraktaten är alltså gällande. Det är alltså samma mäktiga finansintressen i Västtyskland, Frankrike och Italien som dominerar EEC. Det är alltså samma politiska filosofi som ligger bakom EEC. Vad statsminister Erlander på ett utmärkt sätt sade i sitt Metalltal 1961 bör därför fortfarande gälla. Medlemskap i sexstatsmarknaden enligt Romavtalet går inte att förena med den svenska neutralitetspolitiken. I Romavtalet finns en rad bestämmelser som med nödvändighet — såsom statsministern betonade — måste väcka starka betänkligheter. Det är reglerna om handelspolitiken, om medlemsstaternas förpliktelser i händelse av krig, om den ekonomiska politiken, socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken, kapitalrörelserna o. s. v.

Det påstås nu att den överstatliga karaktären hos EEC på ett avgörande sätt skulle ha nedtonats. Därvid hänvisas till Luxemburgöverläggningarna förra året. Bedömningarna av dessa skiljer sig något, såsom framgått av den föregående debatten här i kammaren. Den mest hållbara tolkningen verkar vara att frågan om majoritetsregelns användande vid beslut i frågor, som för ett eller flera medlemsländer bedöms som vitala, har skjutits på framtiden, medan ingenting väsentligt i övrigt har förändrats. I den redogörelse vi nyligen fått från kommerskollegium om Romfördragets tillämpning under de senaste åren sägs det också: »Genom Luxemburgöverenskommelsen försvagades det överstatliga inslaget i Romfördragets institutionella uppbyggnad. Dock kan icke nu — med hänsyn till att Romfördragets text är oförändrad

— fastställas om denna försvagning är av bestående eller övergående art. Medlemsstaterna fortsätter nu att på olika vägar söka påverka den institutionella uppbyggnaden i riktning mot sina respektive uppfattningar om hur den bör se ut.»

Denna värdering förefaller riktig. Vi vet vad EEC är för närvarande, men vi vet inte exakt vad det är i morgon. Detta förhållande manar, tycker jag, till ett fortsatt iakttagande av den försiktighet som herr Hedlund talade om redan för fem år sedan. Herr Bohmans bedömningar i dag förefaller däremot ogrundade, ja vårdslösa.

Mot denna bakgrund måste det emellertid anses angeläget att regeringen ytterligare preciserar sin ståndpunkt. Det har i flera år talats allmänt om att det slutliga målet för EFTA-samarbetet är att samtliga medlemsländer skall kunna ansluta sig till en stor europeisk marknad. Men det avgörande är givetvis hur denna marknad kommer att se ut och vilken dess ställning i förhållande till andra grupper av länder blir.

I regeringsförklaringen sägs i dag att vårt land önskar »en så nära anslutning till en stor europeisk marknad som är möjlig utan att ge avkall på vår neutralitetspolitik». Detta är ju respektabelt med hänsyn till den alliansfria politiken, men i motsats till herr Ohlin anser jag att närmare preciseringar krävs. Vilka förändringar är nödvändiga inom EEC för att vårt land enligt regeringens mening skall kunna ingå i en stormarknad tillsammans med sexstatsländerna? Vidhåller regeringen sin ståndpunkt att anslutning till ett EEC som bygger på Romfördraget är otänkbar? Tänker man sig en helt ny typ av organisation som ej liknar vare sig nuvarande EFTA eller nuvarande EEC? Jag vore tacksam om handelsministern eller någon annan tillhörande regeringspartiet kunde ge ett svar beträffande regeringens åsikter i denna mycket vitala fråga.

Handelspolitisk debatt

Jag återvänder till den franska ståndpunkten, eftersom den tillmäts stor betydelse i debatten om förändringarna inom EEC. Den franske utrikesministern Couve de Murville gav i en intervju i London förra året en pregnant redogörelse för den franska synen på det överstatliga innehållet i EEC. Han sade bl. a.:

»Inget fördrag innebär mer avståendet av suveränitet än Romfördraget, utom möjligen de ytterligare överenskommelser som franska regeringen har medverkat i under de senaste åtta åren och som skapade till exempel EEC:s gemensamma jordbrukspolitik. Ingenting innebär så många åtaganden som berövar den franska regeringen och följaktligen Frankrike friheten att besluta på en rad områden och i väsentliga frågor; vi kan inte längre fastställa våra tullar i framtiden eller våra matpriser eller våra villkor för export eftersom det snart blir en gemensam handelspolitik o. s. v.»

Allt detta är det inget fel på, säger den franske utrikesministern. Frågan är bara hur ett land avstår från sin suveränitet på ett område. Och han uppger den franska hållningen vid förhandlingarna i Luxemburg: »Vi har alltid sagt att det skulle vara mycket svårt att politiskt och praktiskt föreställa sig, under nuvarande internationella förhållanden, att ett land skulle tvingas till viktiga åtaganden som det självt inte är överens om. Jag säger viktiga åtaganden och vad som är viktigt är naturligtvis föremål för diskussion.»

Det är alltså uppenbart att det inte är avståendet från suveränitet i sig självt som är stötestenen för den franska regeringen. För den handlar det snarare om att skaffa sig en formell återförsäkring, dels för regeringen inrikespolitiskt, dels som tillgång och växelmynt vid förhandlingar med övriga medlemstater. Att Frankrike skulle kräva en lösare integration finns det däremot inga som helst tecken på.

Efter Luxemburgöverenskommelsen kom EEC:s utveckling mot allt starkare integration i gång igen under fransk medverkan. Man ligger trots den långa krisen långt före i det tidsschema som upprättats för det successiva genomförandet av integrationen. Jag har velat erinra om dessa omständigheter, därför att man i diskussionen både utanför riksdagen och här i kammaren i dag ofta möter, som jag tycker, ogrundade föreställningar om förändringar som EEC skulle ha undergått. Det bör också erinras om att det enligt gällande regler är mycket svårt att få till stånd förändringar i Romavtalet. Jag tror alltså att herr Hedlund inte skall hoppas alltför mycket på något sådant.

Europa befinner sig utan tvivel mitt uppe i en integrationsprocess, som säkerligen kommer att fortsätta. Men den processen begränsar sig självfallet inte till Europa. Den ekonomiska integrationen omfattar hela världen. Det handlar om en allmän tendens till utvidgning av marknaderna, en fortsatt arbetsfördelning mellan länderna och en internationalisering av produktionsprocessen.

Detta betyder emellertid inte att varje form av integration är värdefull och representerar ett framåtskridande. När monopolföretag i olika länder sluter sig samman för att hålla priserna uppe och utplundra konsumenterna är det knappast en form av integration som bör uppmuntras. Den tidigare nazistiska storumstanken, eller »Gross-Europa», kan sägas ha varit en typ av integration, men den stred mot folkens intressen och gick därför om intet.

Alla som talar om integration och om Europa är heller inte anhängare av en verklig europeisk samverkan. Vissa krafter vill i stället varaktigt klyva Europa. Skapandet av en gemensam västeuropeisk marknad med höjda tullmurar mot resten av vår världsdel och mot den övriga världen är ju motsatsen till en allmän ekonomisk integration.

Handelspolitisk debatt

Den ekonomiska integrationen tar många former. Vårt land är redan på olika sätt mitt uppe i den. En av de viktigaste formerna är strävandena att riva ned handelshindren mellan länderna, att minska eller helt avskaffa tullarna, att ta bort politiska hinder för ett ökat varuutbyte o. s. v. Jag vill deklarera vår helhjärtade anslutning till sådana strävanden, som innebär en riktig utveckling, även om problem till en viss tid kan uppstå för vissa näringsgrenar och folkgrupper. Men på lång sikt torde löntagarna-konsumenterna ha fördelar av en så utvecklad handel som möjligt.

I en sådan frihandelspolitik som syftar till att nedbringa och helt avskaffa tullarna måste undantag göras för de underutvecklade länderna. Det är nödvändigt att tillämpa vad Gunnar Myrdal har benämnt en dubbelmoral i handelspolitiken.

För de fattiga länderna bör vara tillåtet vad som inte bör förekomma i de rika industrialiserade länderna. U-ländernas industrier måste skyddas under sin uppbyggnad så att dessa länder kan utveckla sin export. Vi måste acceptera att u-länderna ger varandra fördelar utan att ge de utvecklade länderna samma fördelar. Vi måste acceptera gemensamma marknader inom u-länderna med diskriminering utåt men avstå från den diskriminering som gemensamma marknader bland de rika länderna kan innebära gentemot u-länderna. De s. k. GATT-reglerna bör ändras så att de gynnar de fattiga länderna.

Ett av de avgörande skälen mot gemensamma marknader av typen EEC med höga tullmurar utåt är just att de skadar u-ländernas intressen. I den rapport som framlades för UNCTAD:s — d. v. s. Förenta Nationernas handelskonferens — fjärde session 1966 behandlades bl. a. dessa frågor. Generalsekretären erinrade om att tredje länders del i den totala exporten till EEC-län-

der hade sjunkit från 65 procent 1958 till 55 procent 1965. Därvid sjönk enbart u-ländernas andel ännu kraftigare — från 25 till 19 procent under samma period. Om man tar ut de för u-länderna viktiga jordbruksprodukterna, finner man att deras export av dessa till EEC-länderna var ännu värre utsatt. Den stagnerade i absoluta tal och sjönk kraftigt i fråga om andelen — från 33 till 22 procent. Inte minst den gemensamma jordbrukspolitiken i EEC kommer att ha en ökande negativ effekt på tredje länder, särskilt på de fattiga länderna.

Man måste påpeka att EFTA givetvis i princip medför samma skadliga tendenser för u-ländernas utrikeshandel. Avskaffande av tullar inom ett område tenderar att öka den interna handeln och kan därför försvåra andra länders handel med området. Denna fråga får emellertid inte ses ensidigt. En dynamisk och kumulativ process kan också komma i gång till fördel för även andra länder.

Det avgörande är givetvis att våra strävanden inriktas på en allmän frigörelse av världshandeln och på att befrämja en arbetsfördelning mellan länderna som inte bygger på konstlade gränser och höga tullmurar. Det gäller att åstadkomma en förändring av handelsrelationerna i världen, vilka nu gynnar de rika länderna på de fattiga folkens bekostnad. Handelsrelationerna måste bli sådana att de gynnar de fattiga länderna. Utifrån sådana allmänna synpunkter instämmer jag i förhoppningarna att Kennedyronden verkligen skall ge ett starkt positivt resultat. Men det är också utomordentligt viktigt — man kan gott säga ännu viktigare — att alla de frågor som har att göra med u-ländernas handelsproblem får en bättre lösning. Här ställer jag i likhet med regeringen stora förhoppningar till den nya världshandelskonferensen.

Jag tog redan i onsdagens utrikesdebatt upp frågan om vår handel med de

Handelspolitisk debatt

socialistiska länderna i samband med hela problemet om relationerna mellan öst och väst. Frågan har behandlats positivt i regeringsdeklarationen. Det handlar här liksom när det gäller u-länderna om framtida exportmarknader för svenska produkter. Det är ett avgörande intresse att en internationell arbetsfördelning, där dessa båda stora länderblock är indragna på ett sätt som svarar mot deras ekonomiska potential och stora möjligheter, inte hindras av politiska skäl från vare sig det ena eller det andra hållet.

Herr talman! En fråga som jag finner helt otillräckligt behandlad i regeringsdeklarationen är frågan om det nordiska samarbetet. Oavsett hur marknadsfrågorna i Europa i framtiden kommer att gestalta sig har ett utbyggt samarbete mellan de nordiska staterna sin stora betydelse. Det skapar en starkare förhandlingsposition och innebär större möjligheter för oss att påverka utvecklingen. Men det krävs då att man övervinner den tvekan som länge förefaller att ha varit ett hinder för en snabb utbyggnad av detta ekonomiska samarbete i Norden.

Först genom EFTA fick vi som bekant till stånd det nedrivande av tullmurar mellan de nordiska länderna som man så länge talat om. Det är nödvändigt att snabbt gå vidare och skapa en gemensam nordisk marknad för såväl industrivaror som jordbruksprodukter. Möjligheten av en harmonisering av de nordiska tullarna genom en anpassning till den lägsta tullsatsen för respektive vara i något av länderna bör undersökas. Däremot är det en orimlig tanke som de senaste dagarna framskytmatt, att man skulle höja de nordiska tullarna till EEC:s nivå. Detta kan inte få en positiv inverkan på handeln. Vidare borde enligt vår mening en nordisk investeringsbank skapas på samma grunder som den föreslagna näringspolitiska banken i vårt land. Det skall alltså inte handla om lokaliseringpolitiska

insatser utan om åtgärder för att bygga gemensamma nordiska industrier »på toppen», d. v. s. på grundval av den modernaste teknik och vetenskap.

Jag uttrycker förhoppningen att Nordiska rådets förestående sammanträde i Helsingfors skall bli ett viktigt bidrag till det nordiska ekonomiska samarbetet. Men det skulle vara av värde att redan i dag riksdagen och allmänheten kunde få ta del av regeringens synpunkter på dessa frågor. Jag ställer alltså frågan till handelsministern: Vilken är regeringens ställning till konkreta frågor i det fortsatta ekonomiska samarbetet i Norden? Jag tror det är en väsentlig aspekt på de handelspolitiska marknadsfrågorna som inte kan utelämnas ur debatten.

En enhetlig europeisk ekonomisk marknad får inte innebära en de rika ländernas klubb, en ny form för protektionism som riktar sig framför allt mot de fattiga länderna. En anslutning eller associering av Sverige till EEC har beräknats innebära en höjning av vår yttre tullmur från genomsnittligt 8 till kanske 14 procent. Tullsatserna kan förändras, men kvar står att en sådan samverkan skulle innebära höjning av de svenska tullarna — en åtgärd direkt i strid mot strävandena att liberalisera världshandeln. Och jag har utomordentligt svårt att förstå hur de talare, som här i debatten ansett sig tala från liberala utgångspunkter, samtidigt kan förorda att vi skulle gå med på en sådan kraftig höjning av våra tullar. Det måste stå i direkt strid mot liberala idéer om världshandeln och för den delen även mot socialistiska idéer om hur världshandeln bör uppbyggas. Vår politik måste inriktas på att främja internationell arbetsfördelning och integration, inte på att medverka till att resa hinder för denna tekniska och ekonomiska process.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):
Herr talman! När en engelsk parla-

Handelspolitisk debatt

mentariker nyligen i en rapport till Europarådet skulle kommentera de pågående tullförhandlingarna i Kennedyronden konstaterade han att det nu fanns något som han kallade »De fem stora» i dessa tullförhandlingar. Fyra av dessa stora enheter var det ju inte svårt att identifiera — det var EEC, USA, Storbritannien och Japan. Men tydligen hade det kommit som en överraskning för denne engelske parlamentariker — och för många andra — att »den femte storheten» i dessa Kennedyförhandlingar var den nordiska gruppen. Genom beslutet att de nordiska länderna skulle uppträda som en enhet och representeras av en enda förhandlare såg man att det inte längre var fråga om några små nordiska länder, som visserligen i och för sig hade en högt utvecklad handel men som var för sig var så små att det inte behövde tas så överdrivet stor hänsyn till dem. Det var nu i stället fråga om en enhet med betydande slagkraft.

EEC kunde ju inte undgå att upptäcka att den nordiska gruppen var EEC:s största kund, att den nordiska gruppen köper mer från EEC än Nordamerika — alltså USA och Kanada tillsammans — gör och att den nordiska gruppen köper avsevärt mer från EEC än t. ex. vad Storbritannien gör. Detta beslut var — vilket också understrykes i regeringsdeklarationen — av utomordentlig betydelse.

Vi får också komma ihåg att detta beslut, att Norden skulle uppträda som en enda grupp, inte hade varit möjligt att träffa, om inte EFTA hade funnits. Det bör man lägga i vågskålen när man bedömer resultatet av EFTA:s arbete. Vi höll på i årtal för att få till stånd en nordisk tullunion utan att kunna nå något resultat, och nu har vi genom EFTA:s medverkan fått en fri marknad i Norden för industrivaror.

Jag tror att det är viktigt att vi får ett utökat nordiskt samarbete också inom EFTA. För många människor

framstår EFTA-organisationen som snedbelastad. Vi har det stora Storbritannien å ena sidan och en hel del småländer å den andra. En nordisk grupp inom EFTA skulle, som jag ser det, skänka ökad stabilitet åt denna organisation. Om man hävdar att t. ex. Schweiz skulle bli lidande på detta, tror jag inte det. Det intressanta med de rapporter vi får från Genève är just att det har varit möjligt att inom GATT forma denna nordiska grupp utan att uppväcka några antipatiska känslor hos dem som står utanför den.

Man kan naturligtvis fråga sig, herr talman, om man skall offra så mycket intresse på EFTA. Vi är alla — med undantag av herr Hermansson — intresserade av att EFTA skall upphöra så att vi får en stor gemensam europeisk marknad. Givetvis tillhör jag dem som menar att vi skall arbeta för detta, men jag är ganska pessimistisk om möjligheterna att få till stånd en sådan stor europeisk marknad inom de närmaste åren. Som jag ser det är det realistiskt att anta att EFTA kommer att bestå som en särskild organisation åtminstone tre à fyra år framåt; det är nog en minimitid. Vad vi skall göra under denna tid är givetvis att fortsätta att stärka och vidareutveckla EFTA. Det sämsta vi kunde göra vore att sätta oss ned i EEC:s väntrum och försöka slå ihjäl tiden i avvaktan på att bli insläppta. Ingen föreslår heller något sådant, som väl är.

Dock är det klart att här finns en fara. Om vi skall ha två stora handelsblock i Europa under de närmaste åren, är det risk att utvecklingen inom dessa block kan gå i motsatt riktning; jag tänker inte på tullarna, ty den ekonomiska integrationen består av så oerhört mycket mer än bara tullavvecklingen. Det finns hundratals detaljpunkter i den ekonomiska integrationen, och om man skulle fatta beslut i dem var för sig utan någon hänsyn till vad som göres i det andra blocket, skulle det finnas

Handelspolitisk debatt

risk för att klyftan kunde vidgas. På det sättet skulle det bli svårare att få en gemensam marknad.

I regeringsdeklarationen framhålls det att det är viktigt att utvecklingen går efter parallella linjer. Detta har uppmärksammats inte minst inom den grupp som heter EFTA-parlamentarikerna. Den gav EFTA:s generalsekretärare i uppdrag att utarbeta en jämförande utredning rörande utvecklingen inom EEC och EFTA på alla dessa olika detaljområden. Nu föreligger en första sådan utredning, i vilken man på område efter område går igenom vad som har hänt inom de två blocken och vad som står på programmet för den närmaste tiden. Denna fråga blir en stående punkt på EFTA-parlamentarikernas dagordning, och utredningen kommer att kontinuerligt fullföljas för att man på detta sätt skall kunna underlätta en överblick av frågan och främja de strävanden som måste gå ut på att man — som statsrådet Lange också påpekade — får en såvitt möjligt minst parallell utveckling inom de två blocken.

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord om de initiativ som den svenska regeringen tillsammans med den engelska regeringen tog i syfte att få till stånd ett system för supplementär finansiering beträffande u-länderna. Jag har tidigare sagt att jag mycket uppskattar detta initiativ eftersom jag är övertygad om att förhållandet mellan rika och fattiga länder i längden inte kan ordnas genom välgörenhet från de rika länderna sida. Vad som behövs är organisatoriska åtgärder för att få till stånd en samverkan mellan rika och fattiga länder. Förslaget om en supplementär finansiering är ett viktigt förslag i detta avseende.

Jag har, herr talman, några frågor att ställa till statsrådet Lange, och jag hoppas att han tar upp dem i ett senare inlägg.

Herr Ohlin ifrågasatte om det inte

vore lämpligt att representanter för oppositionen fick insyn i det utredningsarbete som nu pågår och som är en förberedelse för kommande förhandlingar. Handelsministern svarade då ungefär så här: Vi har inte behov av någon politisk bedömning på det stadiet. Det är då fråga om rena expertuttalanden, och vi kommer att publicera utredningarna i den mån de inte ligger som underlag för en kommande förhandling. Han förstod emellertid att detta inte var tillräckligt, varför han tillade att han också är beredd att ställa till oppositionens förfogande resultatet av utredningarna genom exempelvis föredragningar i utrikesnämnden.

Det är naturligtvis värdefullt att det finns möjlighet att i utrikesnämnden få en rapport av handelsministern om t. ex. vilka utredningar som gjorts i dessa frågor, men jag tror att alla ledamöterna i utrikesnämnden är överens om att utrikesnämnden inte är något lämpligt organ för att diskutera expertutredningar. Den har ganska korta sammanträden och kan inte arbeta så att säga på kommittébasis. Jag skulle därför vilja fråga handelsministern: Är det verkligen orimligt att tänka sig att det kommer till stånd en liten »integrationskommitté» där representanter för oppositionen har möjlighet att tillsammans med utredarna gå igenom det material som finns, få ställa frågor och i allmänhet få den insyn som behövs för att också oppositionen skall ha ett tillräckligt underlag för sina ställningstaganden i dessa frågor?

En annan fråga som jag skulle vilja ställa till handelsministern — den har samband med förberedelserna för vårt deltagande i en stormarknad — gäller utbildningen av de människor som från svensk sida direkt skall handskas med dessa frågor. Om vi på det ena eller andra sättet blir anslutna till en europeisk stormarknad får väl ett hundratal eller kanske ett par hundra svenskar på olika nivåer arbeta i de interna-

Handelspolitisk debatt

tionella organen nere på kontinenten. De kan inte komma dit alldeles utbildade och oförberedda. Den grupp som nu sysslar med dessa frågor i departementen får naturligtvis en god utbildning. Såvitt jag förstår gäller detta emellertid inte så många och kanske inte heller de personer som i framtiden får arbeta med frågorna i de internationella organen. Därför vore det intressant att få höra av handelsministern, om han har gjort någonting för att påbörja en utbildning av de specialister som man räknar med skall arbeta inom de internationella organisationerna, om han har givit svenska tjänstemän möjlighet att i större utsträckning — även om det gäller korta besök t. ex. i Bryssel — få kontakt med de frågeställningar som finns där nere och få tillfälle att låta diskussioner och studier på ort och ställe ingå som ett led i utbildningen.

Här i Sverige kommer det att behövas kanske lika många inom de olika departementen och ämbetsverken samt också inom organisationerna. Har man tänkt att på något sätt från handelsdepartementets sida stimulera till en utbildning inom Sverige av sådana som kan tänkas få syssla med dessa integrationsfrågor i ämbetsverk, organisationer o. s. v.? Jag tror att det vore av mycket stort värde att få belyst vad som görs på detta område. Jag vet att det finns ett stort intresse hos många stats-tjänstemän och också hos personer som i olika näringslivsorganisationer och i andra sammanhang sysslar med detta. Man skulle också kunna tänka sig att en sådan utbildning eventuellt skulle kunna ske på nordisk nivå.

Herr talman! Får jag ställa ytterligare en fråga. Handelsministern nämnde den roll som OECD spelar. Det gör att jag måste ställa en fråga som jag har gjort mig själv sedan ganska många år. Är det möjligt för riksdagen att få en samlad redogörelse för vad som sker inom OECD? Vi får rapporter i form

av propositioner när det gäller arbetet i FN. Vi får årligen en proposition som tar upp arbetet i Europarådet. Vi får en proposition som tar upp arbetet i ILO, den internationella arbetsorganisationen. Men beträffande de insatser som Sverige gör inom OECD på olika områden — handelsområdet, den ekonomiska kommitténs område, nu senast i DAC och andra — får riksdagen synnerligen sporadiska meddelanden, om ens några. Vill en ledamot av riksdagen få en bild av de svenska insatserna inom OECD har han mycket stora svårigheter därtill. Skulle inte regeringen vilja överväga — man kan ju inte begära få definitivt svar omedelbart — att årligen lämna den svenska riksdagen en rapport om verksamheten i OECD, speciellt med hänsyn till de svenska insatser som gjorts där.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! I sitt inledningsanförande gjorde handelsministern, som vi alla hörde, mycket försiktiga uttalanden om en eventuell tidpunkt för vår — som vi hoppas — kommande anslutning till EEC. Jag tror att han hade goda skäl för denna försiktighet, men man hoppas väl ändå trots allt att islösningen någon gång skall komma till stånd. En fråga som då ligger nära till hands att ställa, och som även varit apostroferad här, är ju huruvida länderna i EFTA skall släppas in i EEC en i taget eller alla på en gång, d. v. s. om EFTA skall få anslutning som block. Jag vill med tillfredsställelse även notera det resonemang som handelsministern förde om solidariteten mellan EFTA-länderna.

Det har emellertid riktats vackra ord om och till England och Danmark som kan tyda på att man därifrån gärna skulle se en sådan gradvis anslutning till EEC. Både England, Danmark och Österrike har gjort allvarliga ansträngningar för att åstadkomma en separat anslutning. Jag är emellertid rädd för

Handelspolitisk debatt

att en sådan anslutningsform skulle kunna innebära en fördröjning av andra staters möjlighet till inträde. Naturligtvis måste Sverige inta en annan attityd i sina krav på anslutning, eftersom vi inte vill frånträda vår alliansfria utrikespolitik. De länder som inte för en sådan utrikespolitik har en friare ställning när det gäller anslutning.

Om dörren en gång ställs på glänt får vi emellertid hoppas att länder som förut har talat om inbördes solidaritet inte uppträder egoistiskt enligt satsen att var och en står sig själv närmast. Bäst vore därför, såvitt jag begriper, om EFTA-länderna höll ihop och sökte gemensamt inträde, dock naturligtvis, såsom har förfäktats många gånger, på villkor som kan accepteras av alla. Jag noterar med tillfredsställelse att flera talare i denna debatt har strukit under, att vårt önskemål om anslutning icke får kollidera med den alliansfria utrikespolitiken, men vi kan inte se bort från att de politiska risker ännu är kvar som en gång föranledde oss att inte söka fullvärdigt medlemskap.

När nu tullarna inom EFTA slopats uppstår frågan, om den lättnad som därigenom åstadkommit resulterar i sänkta priser för konsumenterna eller om tullreduceringarna hamnar i andra händer. Hur mycket som har kommit konsumenterna till del och hur mycket som har försvunnit kan inte bestämt klarläggas. Statens pris- och kartellnämnd har gjort en intressant analys av problemet men är mycket försiktig i sina slutsatser. Nämnden framhåller exempelvis att undersökningens resultat blev att den kostnadssänkning, som tullreduktionen medförde, i allmänhet inte räckte till för att kompensera de kostnadshöjande faktorerna, utan endast till att dämpa prisstegringarna. Tullbortfallet för staten har varit cirka 330 miljoner kronor från 1960 till 1965.

Emellertid konstaterar pris- och kartellnämnden att de svenska konsumenten

ternas fördel av EFTA-tullarnas avveckling inte i första hand är att söka i en synbar prisnedgång på de varor som berörs av konventionen. Man bör i stället, sägs det, kunna räkna med större vinster som en följd av att ett handelshinder tas bort. Dels får man, menar nämnden, med omedelbar verkan en konkurrensstimulerande effekt, dels främjas på sikt produktionsspecialiseringen inom de områden som har de gynnsammaste förutsättningarna.

Det sistnämnda uttalandet är intressant ur flera synpunkter. Det innebär nämligen ett erkännande av att produktionen på sikt måste bli differentierad mellan olika länder även inom ett frihandelsområde som EFTA. Man kan fråga sig, om nyttan av en sådan produktionsspecialisering inom ett område med den geografiska sammansättning som EFTA-området har innebär någon särskild vinst. Snarast bör en sådan utveckling, såvitt jag begriper, föranleda att man påskyndar ansträngningarna för ett inträde i EEC.

De företagsnedläggningar som nu tycks ske på löpande band i vårt land är förmodligen tecken på denna produktionsspecialisering eller strukturrationisering. Den skulle enligt pris- och kartellnämndens utsago vara till fördel för de svenska konsumenterna i större utsträckning än den prisreducering som tullborttagandet har åstadkommit. Konsekvensen skulle alltså bli att konsumenterna, d. v. s. det svenska folket, inte borde motarbeta en sådan utveckling.

Men kan vi stå likgiltiga inför den processen? Därom kan det råda delade meningar. Ofrånkomligt är emellertid att beredskaps- och försörjningsintressena tas med i bilden.

Vid etablerande av en internationell frihandel bör införande av fria kapitalrörelser och full rörlighet hos arbetskraften hålla jämna steg med tullreduceringarna och borttagandet av andra handelshinder. Så har emellertid inte skett inom EFTA, och det torde innebära

Handelspolitisk debatt

ra att företag inom konkurrenskänsliga produktionsgrenar, t. ex. textilbranschen, kommer i ett mycket svårt läge under en omställningstid. Det kan eventuellt medföra att vissa företag i vårt land under denna period tvingas slå igen och lägga ned sin produktion, trots att konkurrenssituationen skulle ha kunnat klaras om ökad rörlighet för kapital och arbetskraft hade följt med tullreduceringarna. Om en sådan sektor av vårt näringsliv tilläts krympa för mycket eller helt nedläggas under omställningsperioden, torde det vara svårt att på nytt vidga den sedan frihandeln helt slagit igenom i både varupriserna och omkostnaderna.

Säkrare än att lämna kreditstöd till sådana företag som på grund av EFTA-samarbetet har fått konkurrensläget skärpt är att föra en ekonomisk politik som inte ytterligare försvårar konkurrenssituationen och att åstadkomma lättnader i företagets självfinansiering och öka deras ekonomiska bärkraft.

I ett av sina tal för en tid sedan har handelsministern framhållit att de nya signalerna för svensk jordbrukspolitik har väckt intresse inom EEC, och det förvånar inte. Om vi är så kortsynta att vi med avsikt pressar ner vårt lands självförsörjningsgrad till 80 procent eller kanske till 70 eller 60, vilket inte är osannolikt, öppnar vi en kärkommen avstjälpningsplats för de övriga europeiska länderna, och dessa länder har sannerligen inte ålagt sig själva någon begränsning av sin livsmedelsproduktion. Under det att Sveriges produktion av livsmedel sedan kriget praktiskt taget stått stilla har andra europeiska länder kraftigt ökat sin livsmedelsproduktion. Samtidigt som vi har begränsat vår produktion har vi emellertid varit ett föregångsland i fråga om teknik och rationalitet i produktionen.

Det finns därför ingen anledning för oss att köpa välvilja genom att riskera vår egen livsmedelsförsörjning. Samtidigt som andra länder vid förhandling-

ar och budgivning inom den s. k. Kennedyronden har signalerat och förbehållit sig en höjning av sin nuvarande självförsörjningsgrad av vissa produkter, sägs det att vi från Sveriges sida har förklarat, att vi i stället kommer att sänka vår över lag och därmed öppna nya marknader för andra länders livsmedellexport hit. Om detta är riktigt, rimmar en sådan eftergift dåligt med den inställning man har på visst håll inom EEC i fråga om den svenska skogsindustriens intressen av att finna avsättning där. Vår politik inom Kennedyronden får inte baseras på att vinna fördelar för industriens avsättning genom att uppge väsentliga försörjningsintressen på livsmedelsområdet. Det kan bli eftergifter som vi kan komma att få ångra.

Tyvär är vårt uppträdande i Kennedyronden omgivet med en mycket sträng sekretess. De uppgifter som jag här har antytt har jag fått via utländska källor, men jag förmodar att de är riktiga i alla fall. Men vad finns det för anledning till detta hemlighetsmakeri kring de svenska buden och utspelet i Kennedyronden? Det är svårt att förstå. Det finns skäl, tycker jag, att därvidlag överväga en mindre hård sekretess kring sådana frågor.

Herr talman! Jag skall till sist beröra ett resonemang som här har tagits upp, nämligen om tullförhållandena vad beträffar u-länderna kontra jordbruksintressena. Det var framför allt herr Bengtsson i Varberg som var inne på det resonemanget, han sade att vi i vårt land måste föra en jordbrukspolitik som passar in i denna bild. Ja, det skulle vara en vinst för pris- och marknadsresonemanget i vårt land, om det missvisande talet om jordbrukets höga gränsskydd kunde elimineras. Resonemanget bygger på helt oriktiga utgångspunkter, nämligen på s. k. marknadspriser som i realiteten inte är några marknadspriser.

Inom FAO har för något år sedan den

Handelspolitisk debatt

tanken tagits upp på initiativ av USA, att världens s. k. rika länder inte borde tillåtas profitera på den s. k. världsmarknadens realisationspriser, där u-länderna uppträder med betydande varumängder, utan man skulle i stället tvingas betala sådan import med de verkliga produktionspriserna. Den vinst som då skulle uppstå mellan de s. k. världsmarknadspriserna och de verkliga produktionspriserna skulle genom FAO:s försorg kunna användas till att skaffa livsmedel till de svältande folken eller för att förstärka produktionsresurserna inom u-länderna. Det absurda i nuvarande tillstånd kan ju illustreras med att exempelvis sockret kostar i produktion i Indien m. fl. u-länder ungefär 1 krona och 20 öre per kilo men saluförs på denna s. k. världsmarknad för priser som har legat omkring 30 öre per kg. Man säljer för att skaffa utländsk valuta till vad pris som helst. Men det kan knappast sägas vara försvaret att rika länder genom sådan underbetalning ytterligare förstärker sin ekonomiska ställning. Därför finns det anledning att fråga sig om Sverige ställer sig positivt till en sådan reglering av världsmarknadspriserna.

Är vi villiga att avstå från att profitera på andra länders ekonomiska besvärigheter och har vi inom FAO understött detta initiativ för reglering av världsmarknadspriserna? Med tanke på de vackra ord om svenskt intresse för u-länderna som hörts såväl i onsdagens utrikesdebatt som här i dag borde ju våra delegater få direkta order att på allt sätt arbeta för att idén om en reglering av världsmarknadspriserna på livsmedelsområdet snarast måtte leda till praktiska resultat. Då skulle vi handla i konsekvens med vad vi säger.

Herr talmanen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Det nordiska samarbetet har ju fått betyget att det nästan alltid misslyckats då det gett sig in på stora och mera dramatiska skapelser, medan det däremot inregistrerat många var för sig ganska små men tillsammans högst betydande framgångar så länge det gällt vardagsarbetet, de där små tingen som ensamma inte märks så särskilt mycket men som tillsammans skapar den speciellt nordiska atmosfären.

När förhandlingarna om en nordisk tullunion sprack i Kungälv 1959 betraktades detta av de flesta av oss som något av en tragedi, fullt jämförlig med den som hade inträffat några år tidigare då planerna på ett nordiskt försvarsförbund måste skrinläggas. På en omväg, via EFTA, har vi emellertid nu fått det nordiska frihandelsområde som vi själva, skam till sägandes, inte lyckats åstadkomma. Detta är en mycket stor händelse i Nordens historia som på få år omvandlat hela det ekonomiska livet i Norden. De nordiska marknaderna i grannländerna har för alla deltagande stater blivit av högst väsentlig betydelse.

För Sveriges och Norges del gick t. ex. 1966 hela 25 procent av exporten till de övriga nordiska länderna; för Finlands del var motsvarande siffra 14 procent och för Danmarks 22 procent. Den nordiska rörelsen som av det s. k. praktiska livets män tidigare omfattades med tämligen förstrött intresse — som en verksamhet ägnad för poeter, politiska middagstalare och annat löst folk — har därmed fått en fast förankrad realitet. Förutom att de nordiska länderna utgör ett frihandelsområde finns också en fri nordisk arbetsmarknad, i långa stycken gemensam lagstiftning, och vi håller också på att få gemensamma regler för rätt till yrkesverksamhet och etablering.

På patentområdet har vi kommit allra längst. Där har vi t. o. m. fått vad man kan kalla en gemensam överstatlig pröv-

Handelspolitisk debatt

ningsinstans. Jag skall inte trötta kammarrens ledamöter med att räkna upp alla de nya landvinningarna på det ekonomiska samarbetets fält men vill till sist, liksom många talare före mig, erinra om det historiskt märkliga i att samtliga nordiska länder, trots mycket skiftande intressen, har kunnat enas om ett gemensamt uppträdande under en gemensam chefsförhandlare i Kennedyronden. Det är en begivenhet som betecknar ett kolossalt steg framåt.

Genom Englands nya närmanden till EEC har frågan om det nordiska samarbetet på nytt fått ökad aktualitet. Att det från de nordiska ländernas sida föreligger en stark önskan — jag skulle nästan vilja säga att de betraktar det som en nödvändighet — att bryta den diskriminering i Europa som EEC:s gemensamma tullmur mer och mer kommit att utgöra är självklart, och det har omvitnats från alla håll, inte minst från dansk sida. Vårt näringslivs besvärliga situation är till en del — hur stor del vet jag inte — en följd av denna diskriminering, som kan väntas bli alltmer kännbar under åren framöver så länge den får finnas kvar.

Frågan om på vad sätt och i vilka former ett närmande till EEC skall kunna åstadkommas är ett gemensamt nordiskt problem som fordrar att de nordiska ländernas ledningar verkligen söker sig fram till gemensamma lösningar och är beredda till ganska betydande offer av egenintressen för att nå dessa lösningar. Att man därvid inte ett ögonblick skall glömma bort den solidaritet vi alla enligt EFTA-överenskommelsen är skyldiga att iaktta, behöver jag knappast säga.

Av utomordentligt stor betydelse är framför allt att det uppnådda samarbetet inom Norden icke på nytt splittras. Det får, som handelsministern redan sagt, inte hända att tullmurar uppreses t. ex. mellan Danmark och Sverige eller mellan Sverige och Norge. Förhandlingarna med EEC måste föras utifrån den

na grundläggande värdering. Det innebär att de nordiska staterna inom EFTA måste uppträda som ett block. Erfarenheterna från Kennedyronden måste utnyttjas för att utforma det mest effektiva gemensamma förhandlingsmaskineri som kan tänkas, för att utnyttja teamets erfarenheter, för att behålla institutionerna och för att inte släppa taget. Samtidigt bör de nordiska staterna genom detta samarbete på nytt demonstrera för Europa och för världen i övrigt att de i sådana här sammanhang är ett hårt sammansvetsat block, vars inbördes lojalitet och solidaritet icke kan ifrågasättas.

De nordiska länderna utgör en högst betydande ekonomisk potential; det har redan omvitnats, och jag skall inte anföra några ytterligare siffror därvidlag. Vi vet att vår import från EEC är större än både Englands och Förenata staternas. Vi behöver alltså inte komma till Brüssel eller till andra städer som några ödmjuka supplikanter. Vi har ett självständigt värde som ingen bör underskatta. Det nordiska agerandet i marknadsfrågorna måste utgå från detta faktum, och vi har därför ingen anledning att blygt hålla oss i Englands skugga — jag undviker med flit, herr handelsminister, att göra några nautiska utflykter.

Det har diskuterats huruvida England kommer att göra en formlig framställning om förhandling med EEC inom den allra närmaste framtiden eller huruvida tidpunkten nu inte skulle vara psykologiskt väl vald. Om detta kan man ha många olika, i och för sig väl grundade meningar. Som valet i Frankrike nu ser ut att gestalta sig förefaller det uppenbart att general de Gaulle återkommer med väsentligt stärkta krafter. Det kan kanske betyda att han inte av inrikespolitiska skäl är nödsakad att göra eftergifter mot dem inom Frankrike som strävar efter att få England med. Generalens motstånd tycks framför allt basera sig på politiska skäl. Bland dem

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

är Englands särskilda relationer till För-
enta staterna de allvarligaste. Nassau-
överenskommelsen, där England och
Amerika träffade atomavtal utan att
Frankrike ens underrättades, har gene-
ralen aldrig kunnat glömma. Uttalan-
dena från engelsk sida om en atlantisk
gemenskap — en atlantisk gemensam
marknad EFTA-Amerika-Kanada — som
ett alternativ till EEC är säkerligen
inte ägnade att lugna generalen eller
stämna honom mildare.

De nordiska staterna har alla sina
problem i förhållande till EEC, men de
problemen är i allmänhet mer av eko-
nomisk än av politisk art. Norden har
i förhållande till EEC-länderna egent-
ligen, såvitt jag kan se, inte någon poli-
tisk belastning, vilket England har. Herr
talman! Jag säger inte att så kommer
att bli förhållandet — ingen kan väl i
dag förutse vad som kommer att ske på
det inledande stadiet av de kommande
förhandlingarna i Brüssel — men jag
skulle vilja göra gällande att läget *kan*
bli sådant, att det skulle vara lättare
för den nordiska gruppen att få en form
av medlemskap eller associering som
kan passa var och en av gruppens med-
lemmar än för England att komma med.
I en sådan situation kan det vara väl
förenligt med EFTA-solidariteten och
även med Englands intressen på litetsikt
att öppningen sker från nordiskt håll.
Ett EEC förenat med de nordiska sta-
terna skulle måhända — jag säger bara
måhända — så småningom få en ny
karaktär och en gestaltning som gjorde
en framtida engelsk medverkan lättare
och mer naturlig.

Detta, herr talman, är ett alternativ.
Man bör enligt min mening i dessa
komplicerade sammanhang hålla sig
parat för många olika alternativ, bl. a.
även för detta. Men, herr talman, an-
tingen nu den ena eller den andra pro-
ceduren, den ena eller den andra tåg-
ordningen visar sig vara användbar så
är det hela tiden oavvisligen nödvändigt
att de nordiska staterna håller ihop. En-
5 — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 13*

dast genom en sådan lojal, kraftig, för-
troendefull sammanhållning får vi den
styrka och genomslagskraft som är en
absolut nödvändighet för oss alla.

Chefen för handelsdepartementet,
herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När jag nu fått herr tal-
mannens medgivande att igen framträda
i debatten, är det förmodligen med
hänsyn till min önskan att besvara en
tidigare väckt interpellation av herr
Carlstein. Innan jag lämnar det mer
formella interpellationssvaret skulle jag
emellertid vilja säga ett par ord med
anledning av den debatt som förts me-
dan jag vistats i medkammaren.

Jag vill då först, herr talman, ut-
trycka min uppriktiga och varma tack-
samhet för vad herr andre vice tal-
mannen framhöll i sitt anförande nyss,
som innebar ett mycket väsentligt och
kraftfullt understrykande av betydelsen
av det nordiska samarbetet. Jag är för
min del — det vill jag säga till herr
Cassel — lika övertygad som han om
att den nordiska sammanhållningen —
även på längre sikt och i framtiden —
endast kan utgöra en styrka för alla
de nordiska staterna. Norden blir ingen
belastning för EEC, sade herr Cassel,
och jag tror att också det är riktigt, även
om jag kanske inte i dag skulle vara
beredd att dra riktigt lika långtgående
slutsatser som han själv gjorde. Men jag
har inte för avsikt att nu ta upp en de-
batt om det; jag vet att jag redan talat
i längsta laget.

Av vad som sagts mig om debatten
framgår att herr Gustafson i Göteborg
till mig riktat vissa frågor. Hans första
fråga gällde huruvida vi inte här hemma
borde utbilda människor som i fram-
tiden dels kan delta i integrationsarbetet
inom EEC:s olika organ, dels bli
speciellt skickade att handlägga inte-
grationsfrågor här hemma. Det tror jag
är en viktig sak. Men några särskilda åtgärder
utöver dem som redan ligger i
vårt arbete på detta verksamhetsfält fin-

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

ner jag inte erforderliga. Vi sänder ju ideligen ut representanter för departement och verk — ibland anlitar vi också expertis från enskilda företag och näringsliv — för att delta i olika arbeten, exempelvis i Genève. Hela vår beredskap gör att vi tack vare denna får utbildad personal för speciella uppgifter.

Herr Gustafson ställde ytterligare ett par frågor till mig. En av dem var, om vi inte skulle kunna tillsätta någon sorts integrationsgrupp, där även oppositionen var företrädd. Jag vill svara att om den skall ha formen av en allmän studiecirkel, så har jag ingenting emot det. Vad jag motsatt mig är att plocka in politiker i det förberedande utredningsarbetet innan vi är mogna att formulera våra förhandlingsståndpunkter. Men det är självklart att i samma ögonblick den nuvarande passiviteten övergår i aktivitet och förhandlingar kommer till stånd måste vi söka finna formerna för att hålla riksdagen och oppositionen kontinuerligt informerade om hur förhandlingsarbetet fortskrider.

Herr Gustafson frågade vidare, om det inte fanns skäl att ordna så att riksdagen får rapporter och årsredogörelser för arbetet i OECD. Det är möjligt att herr Gustafson har rätt i att de redogörelser som lämnas politikerna här i landet för den ganska vittomspännande verksamheten i OECD är ganska knapphändiga. Men det beror väl i viss mån på verksamhetens speciella karaktär. Man fattar inga majoritetsbeslut i OECD. I stor utsträckning rör det sig om utredningsarbete — som i och för sig är värdefullt men som ännu inte befinner sig på ett plan som förutsätter några verkställighetsåtgärder. Jag brukar beteckna OECD:s sätt att agera så, att det består i ett slags rådgivning och regerande genom resonemang. Man tar intryck av varandra utan att fatta formellt bindande beslut annat än då det gäller att formulera utredningsmandat.

Jag vill emellertid slå fast att jag inte

har någonting emot förslaget, och jag skall gärna undersöka om vi i någon form kan ge riksdagen och andra en fylligare redogörelse för vad som uträttas i Parisorganisationen — som den understundom kallas — än som nu sker — genom de redogörelser för vad som hänt på utrikespolitikens område och då även inom OECD-arbetet vilka utrikesdepartementet tid efter annan utsänder.

Herr talman! Härmed har jag besvarat de frågor som ställts till mig i min frånvaro, och jag övergår till mitt interpellationssvar.

Herr Carlstein har frågat, om jag vill lämna en redogörelse för hur handeln med textilvaror utvecklats under de senaste åren och om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av det svåra konkurrensläge som den svenska textilindustrin befinner sig i. Jag vill svara följande.

Sveriges import av textil- och konfektionsvaror kännetecknades under första hälften av 1960-talet av en kontinuerlig och stark ökning. Från att år 1960 ha uppgått till cirka 1 400 miljoner kronor steg den år 1965 till cirka 2 130 miljoner kronor. Detta innebär en ökning med cirka 7 procent om året. Under det senaste året har emellertid utvecklingen svängt, och importen minskade med i det närmaste 4 procent. Det är då att märka att minskningen främst berör råvaror och halvfabrikat som fibrer och garner, medan importen av kläder steg. Ökningen för kläder var 7 procent, vilket är avsevärt mindre än motsvarande genomsnitt för åren 1960—1966, som var 14 procent.

Vid en bedömning av textilindustriens läge måste hänsyn tas också till utvecklingen av exporten inom detta område. Sedan gammalt är den svenska textilexporten av begränsad omfattning i jämförelse med importen. En glädjande utveckling är emellertid på väg. Exporten, som år 1960 var 235 miljoner kronor, har ökat med cirka 15 procent

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

om året till 490 miljoner kronor år 1965. Ökningen fortsatte under år 1966 i samma takt, och exporten omfattade då totalt omkring 570 miljoner kronor.

Enligt min uppfattning kan den gynnsamma utvecklingen av textilexporten till stor del tillskrivas det faktum att den svenska industrien sedan länge fått vänja sig vid hård konkurrens. Detta har bidragit till att öka de svenska företagens konkurrensförmåga på exportmarknaderna och gjort det möjligt att utnyttja de nya möjligheter som EFTA-marknaden innebär. Speciellt exporten av konfektion har visat en stark ökning på EFTA-länderna, framför allt de nordiska länderna. Vår export av konfektion, som år 1959 till 50 procent gick till EFTA, hade år 1966 i ännu högre grad koncentrerats till EFTA, som då tog 66 procent av den svenska konfektionsexporten.

Den svenska handelspolitikens målsättning har traditionellt varit att söka åstadkomma största möjliga frihet för den internationella handeln. Vårt deltagande i samarbetet i internationella organisationer och vår allmänt liberala politik i fråga om tullar och restriktioner ligger i linje härmed. En sådan politik innebär emellertid att konkurrenssituationen kan medföra svårigheter för enskilda företag eller näringsgrenar. Sådana svårigheter bör mötas i första hand med olika näringspolitiska medel. En aktiv arbetsmarknadspolitik och lokaliseringpolitiska medel får härvid stor betydelse.

Handelspolitiska skyddsåtgärder i form av extraordinära tullar och kvantitativa restriktioner bör komma till användning endast i trängande undantagsfall, t. ex. då risk föreligger för plötsliga och allvarliga marknadsstörningar. Det kan i sådana fall vara nödvändigt att ge berörda industrier möjligheter att successivt anpassa sig till en ny konkurrenssituation. Sådana överväganden ligger bakom de begränsningar av importen från statshandelsländerna

och Japan, som tillämpas på vissa områden, t. ex. textilområdet.

Det är också mot denna bakgrund man får se regeringens beslut att upphäva licensfriheten för vissa textilvaror från Sydkorea. Importen från detta land av ett fåtal artiklar inom trikåområdet, nämligen jumprar, koftor och pullovers av syntetull, har ökat explosionsartat under de senaste åren. Så sent som år 1963 var importen obetydlig och utgjorde endast något över 100 000 kr. År 1965 hade importen stigit till 21 miljoner och utgjorde år 1966 inte mindre än 43 miljoner kronor. Parallellt med denna importökning har det ägt rum ett produktionsbortfall för den svenska tillverkningen av yttertrikå, vilket inte kunnat undgå att påverka sysselsättningen. Utvecklingen har medfört att det varit nödvändigt att söka få kontroll över importutvecklingen från Sydkorea på textilområdet. Storleken av den fortsatta importen avhänger bl. a. av resultatet av de diskussioner med Sydkorea, som vi avser att inleda inom kort. Redan nu kan emellertid förutses att den åtgärd som vidtagits inte hindrar att Sverige behåller sin ställning som Sydkoreas största avnämare i Europa.

Jag vill emellertid understryka att de vidtagna åtgärderna inte innebär att vår långsiktiga allmänt frihandelsvänliga politik överges, och min förhoppning är att de åtgärder som nu vidtas kommer att bli temporära. Vi har emellertid haft en utveckling på detta område som kunde befaras medföra allvarliga störningar för sysselsättningen inom den berörda industrien. I detta sammanhang har vi också beaktat att flertalet andra industriländer — däribland våra nordiska grannar — upprätthåller begränsningar på importen från Sydkorea. Regeringen kommer att även i fortsättningen med uppmärksamhet följa utvecklingen på textilområdet i nära samråd med företrädare för branschen.

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

Interpellanten har ställt frågan hur långt utvecklingen skall tillåtas fortsätta och vilken försörjningsnivå med inhemskt tillverkade textilprodukter vi skall ha. Vår målsättning är som jag tidigare nämnt en så fri konkurrens som möjligt. Omfattningen av industrien blir då beroende på om industrien kan drivas rationellt och hävda sig i en konkurrens, grundad på realistiska kalkyler, d. v. s. en konkurrens på lika villkor. Den konkurrensfördel som vissa länder kan ha i förhållande till Sverige på grund av lägre arbetskostnader måste emellertid accepteras.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar handelsministern för att han besvarat de frågor som jag ställde i ett tidigare skede av debatten.

Jag är glad över att handelsministern vill överväga tanken på att ge den svenska riksdagen en årlig sammanfattande rapport rörande OECD:s verksamhet.

När det gäller utbildning av dem som i framtiden kommer att handlägga de frågor som hör samman med en europeisk stormarknad förstod jag att handelsministern har en mycket positiv inställning. Jag är säker på att handelsministern inte underskattar det antal människor som härvidlag kommer att krävas dels i de internationella organisationerna, dels här i Sverige. Det rör sig om flera hundra personer, och jag vågar tolka handelsministerns uttalande så att man kan räkna med att de som arbetar i departement och ämbetsverk i ökad utsträckning skall få möjlighet att genom resor, genom besök i Bryssel, förbereda sig för det arbete de skall ägna sig åt i en blivande stormarknad.

Jag vore också tacksam om handelsministern ville överväga tanken att ordna en utbildning i hemlandet — eventuellt på nordisk basis — för dem som

inom departement, ämbetsverk och organisationer kommer att involveras i arbetet här hemma på det som hör samman med en stormarknad.

Låt mig till sist säga några ord om tanken att man skulle kunna ha någon liten grupp som kunde följa det förberedande utredningsarbetet rörande stormarknaden. Jag avsåg utredningar av det slaget som handelsministern förklarar ha sådan karaktär att de inte kan publiceras därför att de är underlag för en förhandling. Handelsministern anvisade utrikesnämnden som ett forum för diskussioner härvidlag, men jag anser — som jag framhållit — inte att utrikesnämnden är något särskilt lämpligt organ för att i detalj gå in på sådana här frågor.

Det var därför jag väckte tanken på att man utan alltför stora formaliteter möjligen kunde skapa någon grupp, i vilken också representanter för oppositionen skulle kunna följa de viktiga utredningsresultat som är av den karaktären att de ännu inte kan publiceras, men som ändå måste ligga till grund för en bedömning av de handlingslinjer man vill utforma.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min interpellation angående handeln med textilvaror.

Av svaret framgår att Sveriges import av textil- och konfektionsvaror kraftigt har ökat under första hälften av 1960-talet från 1 400 miljoner kronor år 1960 till 2 130 miljoner år 1965, d. v. s. med över 50 procent. År 1966 har en förändring inträffat. Importen har sjunkit med 4 procent. Denna minskning hänförs sig till råvaror och halvfabrikat. Importen av färdiga plagg fortsätter däremot att stiga, om än i lägre takt.

Typisk för importutvecklingen är en förskjutning från råvaror och halvfabrikat till färdiga plagg. Jag skulle gärna ha sett att handelsministern i svaret yt-

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

terligare hade belyst denna utveckling. Nu konstateras för all del att importen av kläder år 1966 ökat med bara 7 procent jämfört med en genomsnittlig ökning åren 1960—1965 på cirka 14 procent.

Bakom denna utveckling döljer sig en del av den förvandling som den svenska textilnäringen genomgår och som bl. a. medfört en kraftig reducering av antalet anställda inom textilindustrin. Om jag begränsar mig till de år handelsministern har ägnat sig åt i sitt interpellationssvar, visar tillgänglig statistik att antalet arbetare vid de till Sveriges textilindustriförbund anslutna företagen åren 1960—1965 minskade från 33 500 till 26 600, eller med 20,6 procent. Om jag tar med även år 1966 är den preliminära siffran 24 000 anställda, vilket innebär en minskning under perioden med inte mindre än 28,4 procent. Ser man till en något längre period, tiden sedan år 1950, torde minskningen uppgå till drygt 50 procent av de anställda.

En så kraftig omställning som den svenska textilindustrin varit utsatt för åstadkommer en rad av följdproblem. Gör man en grov uppskattning, torde ungefär hälften av de förlorade arbetstillfällena ha avvecklats på grund av företagets rationaliseringar och den andra hälften på grund av nedläggning av ej lönsamma fabriksenheter. Så länge nedläggningen har drabbat företag, lokaliserade till expansiva orter, har svårigheterna kunnat bemästras. Efterfrågan på arbetskraft har också under de gångna åren varit mycket god. Att exempelvis textilindustrin i Stockholm slagits ut till 100 procent har tydligen inte medfört några som helst problem. Situationen ter sig emellertid helt annorlunda när företag på de mindre expansiva orterna drabbas. Där finns i allmänhet en ortsbunden arbetskraft, som har en förhållandevis hög levnadsålder. Den minskade efterfrågan på arbetskraft medverkar också till att förstora problemen. Frågan är då, om arbetsmark-

nadspolitiska åtgärder är tillräckliga. När det gäller den äldre arbetskraften visar det sig att svårigheter uppstår med långa arbetslöshetsperioder som följd.

Är orsakerna till branschens svårigheter att söka i den alltmer hårdnande konkurrensen från andra textilländer? Av de siffror som har redovisats i interpellationssvaret framgår att exportutvecklingen för den svenska textilindustrin kraftigt ökat. Värdemässigt är det fråga om en fördubbling sedan 1960. Detta bestyrker antagandet att svensk textilindustri ligger långt framme i fråga om såväl teknik som kvalitet.

Det finns all anledning att fastslå att de fackliga organisationerna med intresse har medverkat till rationaliseringsåtgärder och strukturella förändringar inom näringslivet, helt övertygade om att detta är förutsättningen för en framgångsrik utveckling såväl ekonomiskt som socialt. Denna positiva inställning har också i hög grad gällt en fri handel mellan länderna. Villkoren för att man skulle ansluta sig till en sådan inställning har varit och är alltjämt fullt systemstämning, en hög framstegstakt, social trygghet och utjämning.

När textilindustrin nu utsättes för allvarliga marknadsstörningar till följd av en konkurrens som helt synes sakna affärsmässiga kalkyler, förundras man inte över att såväl företagare som anställda känner stor oro inför framtiden. Avsevärda kapital står på spel, investerade i moderna maskiner och byggnader; många människors utkomst äventyras. Regeringens beslut att söka få kontroll över importutvecklingen från Sydkorea är så långt jag förstår väl motiverat. Åtgärden ändrar inte uppfattningen att vi bör eftersträva en fri handel mellan länderna, men uppenbara avarter kan icke tolereras.

Den debatt som uppstått efter beslutet gör ett minst sagt förvirrat intryck. Frågan om u-hjälpen och sysselsättningsproblemen i Sydkorea har bl. a. förts fram av dem som kritiserat beslu-

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

tet. De ekonomiska intressen som ligger bakom exportdriven från Sydkorea torde emellertid inte ha särdeles mycket till övers för u-hjälpsinsatsen. Här gäller det närmast för oss att söka komma till rätta med våra egna problem, och jag kan försäkra att dessa ter sig ytterst brännande för dem som nu saknar syster-sättning eller under den närmaste tiden blir friställda.

Så till sist frågan om hur långt utvecklingen skall tillåtas fortsätta. Handelsministern anför i svaret att omfattningen av en industri måste bli beroende av om industrien kan drivas rationellt och hävda sig i en konkurrens grundad på realistiska kalkyler, d. v. s. en konkurrens på lika villkor. I en sådan situation kommer svensk textilindustri att kunna hävda sig väl, även om löneläget är bättre här än i flera andra länder. Men tyvärr gäller icke för närvarande lika villkor. Svensk textilindustri möter olika hinder på den internationella marknaden, samtidigt som den hittills varit helt oskyddad.

Jag vill till sist ta fasta på löftet i svaret att regeringen med uppmärksamhet och i nära samråd med företrädarna för branschen även i fortsättningen skall följa utvecklingen på textilområdet.

Jag ber än en gång att få tacka handelsministern för svaret på interpellationen.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! I en tid som utmärkes av allt hårdare konkurrens på olika marknader är det av utomordentligt stor betydelse att vi i vårt land med allvar går in för att väl vårda vår handelspolitik. Men det är av lika stor vikt att vi försöker hålla kostnaderna för produktionen inom kontroll, om det skall vara möjligt att bevara vår konkurrensförmåga såväl på utlandsmarknaderna som på hemmamarknaden. Ty-

vär måste sägas att det har brutit i respekt för penningvärdet och att den inflationistiska utvecklingen har i avsevärd grad förminskat våra möjligheter att konkurrera. Vi har under den senaste tiden fått åtskilliga påminnelser om att allt inte är bra som det är. Bevisen utgörs av de många företagsnedläggelserna och den stora mängd friställningar av personal som dagligen sker på olika håll.

Dessa företeelser kan inte lokaliseras till någon eller några speciella branscher, utan man måste registrera svårigheterna såsom mera allmänna. Detta gör att vi bör besinna, om det inte föreligger något generellt fel, nämligen att vi har ett för högt kostnadsläge. I allmänhet måste man dock säga att svensk industri har klarat sig förvånansvärt bra trots det höga kostnadsläget, och det är väl kanske främst tack vare industriens effektivitet och förståelsen för rationaliseringar.

När det gäller konkurrensen med det kontinentala Europa har vi sålunda väl kunnat hävda oss. Tyvärr blir förhållandet inte detsamma i fråga om konkurrensen med speciellt vissa öststater, och detta värdeomdöme gäller nog även de industrier som här har diskuterats, nämligen textil- och konfektionsindustrierna, vilka jag rätt väl känner till. Det betyder att vi har kunnat hävda oss gentemot länder som tillämpar en fri marknadshushållning, medan vi inte har kunnat göra det gentemot länder där politiska och för företagsekonomiska grunder helt främmande prissättningar tillämpas.

När det kan gå till på det sättet vid affärsuppgörelser att vederbörande accepterar vilket pris som helst måste det vara något fel; tydligen är det åtkomsten av valuta som spelar den avgörande rollen för avslutet. Ett land som vårt kan inte få ligga helt öppet för en sådan handel som saknar sundhet, utan vi är nödsakade att ompröva vår ställning. Det har också visat sig att vi är

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror
ensamma om det uppträdande som vårt land har tillämpat.

Jag har därför vid denna riksdags början tillsammans med några andra ledamöter motionerat om en omprövning av vår utrikeshandel i denna del. Handelsministern talar i sin deklaration om att bevakningen skulle vara god när det gäller utvecklingen av handelspolitiken inom EFTA- och EEC-områdena. Ja, det är möjligt, men man blir betänksam när man ser vissa praktiska verkningar på andra områden. Sålunda är det ganska förvånansvärt att vår import från Korea fick växa från 300 000 kronor 1963 ända upp till 43 miljoner 1966 utan att det hände någonting. Även om det nu kommer att krävas licenser, är det angeläget att kvoterna inte blir för stora.

Vad handelsministern i detta sammanhang har gjort är emellertid tacknämligt, och jag vill gärna säga att handelsministern har ett utomordentligt starkt underlag för den åtgärd han har vidtagit.

Man synes emellertid ännu inte ha upptäckt den mycket stora importen av konfektionsvaror från Hongkong, som har medfört att ett stort antal fabriker måst nedläggas. Denna import av rena konfektionsartiklar uppgick under föregående år till inte mindre än 45 miljoner kronor.

Som herr Carlstein framhöll i sitt inlägg nyss är det förklarligt med oron hos de anställda inom dessa industrier. För närvarande sysselsätts ungefär 80 000 tjänstemän och arbetare inom textil- och konfektionsindustrierna, och man kan väl dra slutsatsen att cirka 200 000 personer är beroende av dessa näringsgrenar för sin utkomst.

Det ligger också ett visst värde i att dessa industrier har kunnat sysselsätta många kvinnor, som annars skulle ha haft mycket svårt att skaffa sig någon sysselsättning. Nu säger man att de kan få andra arbeten, som är bättre avlönade. Det har emellertid visat sig att

situationen är svår också på många andra håll, och trots den hårda konkurrens som textil- och konfektionsindustrierna har utsatts för är förtjänsten per arbetstimme där ungefär densamma som i övriga industrier.

Produktiviteten har även varit god. Den steg inom konfektionsindustrien under åren 1960—1963 med i genomsnitt 8,6 procent, vilket är mer än genomsnittet för industrien i allmänhet, som låg vid ungefär 6,5 procent under samma tid. Effektiviteten har också resulterat i stigande export, såsom handelsministern nyss framhöll. För konfektionsindustrien ökade exporten från 44 miljoner kronor år 1960 till 144 miljoner år 1966.

Detta visar att man ingalunda är pessimistisk inom de här näringsgrenarna. Man hyser utomordentligt goda förhoppningar inför framtiden, trots att konkurrensen i dag är hård, och jag tror också att man på olika håll är beredd att söka förbättra förhållandena.

Den överdrivet stora importen av vissa varuslag kan vara farlig, då självförsörjningsgraden nu börjar bli ganska låg i fråga om en del varugrupper och i vissa fall understiger 50 procent. Den fördel som svenska folket har haft hitintills när det gäller att kunna köpa kläder av god kvalitet till lågt pris kan förbytas i motsatsen, om ytterligare företag inom dessa näringsgrenar får läggas ner.

I debatten efter handelsministerns initiativ att införa licenstag för importen från Korea gjordes gällande att vi borde hålla vår handel helt och hållet öppen av hänsyn till de s. k. utvecklingsländerna. Jag kan inte underlåta att fråga, om det kan vara rimligt och rätt att vi i vårt land ensamma skall ta på oss en sådan börda. Det är också förvånansvärt att man tycks mena att svenska textilarbetare skulle bidra till detta i flerdubbelt större utsträckning än som sker på annat håll i vår världsdelen.

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

Under 1965 har Sverige från kommunistländerna i Europa, från Asien, Spanien och Portugal importerat för 9,47 USA-dollar per person, medan däremot Västtyskland har köpt bara för 3,17 dollar, Frankrike för 0,50, Italien för 0,49 och USA för 4,42. Detta om något visar väl att vi för en handelspolitik som inte är möjlig i fortsättningen. På inget annat håll i världen har man den förståelse för u-länderna som opinionen i vårt land under de senaste dagarna har velat göra gällande. Därför måste den linje vara riktig som handelsministern nu har slagit in på, nämligen att införa ett skydd mot import från sådana länder där en normal prissättning inte förekommer och där behovet av att komma åt västerländsk valuta tydligen är helt avgörande.

Jag är glad över handelsministerns uttalande, att det måste vara en konkurrens på lika villkor. Det är ingenting annat vi begär. Som herr Carlstein sade har vi ännu inte hunnit dithän — jag behöver bara nämna den eftersläpning som alltjämt förekommer inom EFTA på grund av de preferenser som Norge och Finland har fått inom dessa varuområden. Huvudsaken är att man är beredd att försöka åstadkomma sådana förhållanden, att det också i verkligheten blir en konkurrens på lika villkor.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! När man kommer så här långt ner på talarlistan i en lång debatt är det svårt att undvika vissa upprepningar. Det måste vara mycket tålmodsprövande både för herr talmannen och för handelsministern att sitta här och lyssna så länge.

När jag vill säga några ord i denna debatt skall jag därför begränsa mig till ett område, nämligen textil och konfektion, var verksamheten än bedrivs i vårt land — det är alltså inte bara fråga om ett intresse för Sjuhäradsbygden.

Det har sagts många gånger i efter-

middag, att vår handelspolitik i många avseenden är mera liberal än något annat lands. Även om man inte vill säga att Sverige intar en exceptionell ställning som öppet land vad gäller import, så är Sverige likväl ett mera öppet land än de flesta andra.

Vi kan inte helt bortse från att en förutsättning för att en frihandelspolitik skall fungera väl är att länderna tillämpar något så när lika spelregler. I annat fall kan en del svåra störningar uppstå, och det är vad som har skett i vårt land. De företagsnedläggelser som tid efter annan har förekommit och förekommer t. ex. inom textilbranschen anges vara en oundgänglig följd av den frihandelspolitik som vi för. Visst är det uppmuntrande att konstatera den anpassningsförmåga som karakteriserar vår export, men svårigheterna är stora när utgångspunkterna och bedömningarna är så olika. Jag kan inte finna några övertygande skäl varför inte vi skulle påverkas av den handelspolitik som andra, med oss likställda västerländska nationer för och således ta hänsyn till de faktiska förhållanden som föreligger.

Det måste även vara principiellt ohållbart och praktiskt mycket riskabelt om t. ex. Sverige går en väg och andra med oss jämställda länder andra vägar. Det är väl utifrån dessa synpunkter som den senaste tidens händelser måste ses. Om vårt land bedömes av andra som fördömligt vad det gäller frihandelspolitik, så tycker jag att berömmelsen skorrar mycket illa, om den inte materialiseras i konkreta handlingar efter just de linjer man berömmar. Sker inte det, så inträder ju en situation som kan få svåra följder och som kräver nya grepp — även om de är tillfälliga — för att bemästra en uppkommen svår situation. Det är utifrån den synpunkten som jag vill se handelsminister Langes handlande i fråga om importbegränsningar från Korea.

Jag ser detta importförbud så, att myndigheterna genom detsamma skaf-

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

far sig de tekniska förutsättningarna för att reglera importen, då skäl därtill finns. Jag utgår från att handelsministern länge följt utvecklingen på detta område och har en ingående kännedom vad gäller importens storlek, sammanställning och inverkan på den svenska industriens sysselsättning.

Jag tror att regeringens ingripande var nödvändigt speciellt med tanke på den explosionsartade ökningen av Sydkoreas export till Sverige. Denna export är nu större, har det sagts, än Koreas trikförsäljning till samtliga andra marknader. Genom detta har den svenska trikäindustrien försatts i en ytterst bekymmersam situation. Den lavinartade utvecklingen av textilimporten från Korea belyses bäst av följande: importen av dessa trikävaror, t. ex. jumprar, från Sydkorea uppgick 1963 till något över 100 000 kr., medan den år 1966 hade stigit till över 43 miljoner. Den svenska produktionen har under samma tid gått ner med 20 procent, vilket givetvis satt sina spår i sysselsättningen. Det kan tilläggas att endast Sverige har en sådan fri import. De siffror som jag här anfört är handelsministerns egna.

Andra länder har sedan länge reglerat sin import från Korea. Norges import är begränsad till 150 000 kr. och Danmarks till 500 000. Man behöver ju bara jämföra dessa siffror med den svenska, 43 miljoner, för att få en föreställning om situationen.

Vad man i detta sammanhang står frågande inför är väl, om importbegränsningen från Korea kommer att medföra ökad import från andra ostasiatiska länder. Hong-Kong kommer väl då in i bilden. Förra året hade vi enligt uppgifter som jag har fått — jag hoppas de är korrekta — en importsiffra på 18 miljoner på bara ett enda plagg. Det verkar ganska oroande. Sverige kan inte rimligen ta emot obegränsade kvantiteter textilvaror från länder, vilkas export är föremål för stark begräns-

ning i de flesta, med oss likställda länder, i varje fall inte, om man vill ha kvar en svensk textil- och konfektionsindustri. Vill man inte det, ter sig givetvis saken annorlunda. Jag ser dock saken så: Den åtgärd som vidtagits — den borde ha vidtagits förr — har stor betydelse i allmänhet och en icke ringa psykologisk i synnerhet. Men, herr talman, målsättningen får ju inte vara att införa importregleringar utan fastmer att med all kraft söka förmå andra länder att öppna sina gränser mer, så att fördelningen av importen från u-länderna rimligt fördelas. Det måste ju vara målsättningen.

Gång på gång har framhållits från denna talarstol, att vårt land förmodligen har världens mest rationaliserade textilindustri. Bevisföringen vid detta påstående hör till det lättaste. Vår textilindustri bör därför kunna konkurrera med vilket annat lands som helst förutsatt att den — som här sagts flera gånger — får göra det på lika villkor, jag skulle vilja säga på någorlunda lika villkor.

Jag vet att ordet diskriminering är ett mycket bedrövligt ord men faktum är ju att det är tillämpligt på svensk textilindustri. Andra länder har inte raserat sina barriärer mot textilimport från Sverige. Vi har inte heller några möjligheter att konkurrera med import från östblockets statsägda industrier. Där behöver man inte på samma sätt som hos oss ta hänsyn till tillverkningskostnader. Att exporten till öststaterna har ökat de senaste åren får väl ses som ett ytterligare starkt bevis för inte minst textilindustriens kraft att hävda sig.

Svensk textilindustri har klart deklarerat att den är frihandelsvänlig och inte önskar avskärma sig från yttervärlden genom höga tullbarriärer. Detta kan inte sägas nog tydligt. Stora exportansträngningar görs oupphörligt, ofta med framgång, men hindras lika ofta inte bara genom höga tullar utan även genom importbegränsningar av olika slag. Frihandeln är alltså långt ifrån

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

ömsesidig, men ett rimligt krav borde väl vara att avskaffandet av våra handelshinder sker i takt med motsvarande utveckling i omvärlden. Gärna må vi gå i spetsen för en fri handel om andra följer oss, men vi skall inte spela en enveten riddares roll om ingen vill följa oss. Alla de insatser som handelsministern gjort och gör när det gäller att uppnå likställighet hävidlag är värda allt beröm.

Hur hög tanke man än har om vår industriella duglighet kan väl ett litet land som vårt i en integrerande värld i längden inte föra en annan handelspolitik än med oss jämställda länder. Även om detta, jag erkänner det gärna, är lekmannasynpunkter tror jag dock att de har fog för sig och att de inte alls kan sägas innebära några protektionistiska utsvävningar. De företagsekonomiska problemen får och måste industrierna själva sköta, men de handelspolitiska frågorna är regeringens. Att annars välskötta och rationella företag av handelspolitiska skäl måste läggas ned framstår för både företagsledare och löntagare som obegripligt. Det kan inte vara riktigt att rationella och under normala förhållanden konkurrenskraftiga industrier måste slå igen på sådana grunder.

Det råder mycket delade meningar om vad som menas med dumping och jag håller med handelsminister Lange om att dumping är ytterst svår att bevisa och förmodligen ännu svårare att komma till rätta med. Möjligheterna är alltså mycket små att med användande av dumpingargumentet ingripa mot import av varor som säljs till företagsekonomiskt för låga priser. Man kan väl för övrigt fråga hur man skall avgöra om dumping föreligger i t. ex. en öststat. Hur har man då sökt komma till rätta med problemet öppen eller dementerad dumpingimport? Jo, man har dragit konsekvenserna av fakta och som regel infört kvoter för lågprisimporten i den mån den inte helt har stoppats.

Någon annan praktiskt användbar möjlighet är svår att se.

Att det förekommer dumpingmetoder torde vara bevisat till fullo. I förra årets decembernummer av tidningen Världsmarknad finns en artikel — jag förutsätter givetvis att den är sann — som klart avslöjar att textilimporten från Sydkorea hade uppenbar dumpingkaraktär. Det framhålls att avslöjandet berodde på en ren tillfällighet; det skedde på grund av dagboksanteckningar av en importör. Herr Persson i Heden har för övrigt tidigare i denna kammare påvisat dessa egendomliga förhållanden.

Självfallet bör Sverige tillåta en viss, ökande lågprisimport, men dennas volym måste anpassas till vad som är normalt i den övriga världen. Kravet att låta industrien få konkurrera på lika villkor måste därför vara både normalt och riktigt. Det måste vara en korrigeringsvisare både för företag och för de myndigheter som bestämmer handelspolitiken.

Jag skall inte nu ägna mig åt att diskutera frågan, huruvida vi måste hjälpa u-länderna genom att ta emot en ohämmad export från dessa länder. Jag är dock angelägen, herr talman, att framhålla som min personliga övertygelse, att vårt land med största sannolikhet inom kort måste öka sin u-landshjälp i en utsträckning som mången i dag icke kan föreställa sig. Vägarna härvidlag är många, och denna ökning av u-hjälpen skall bekostas av hela svenska folket. Någon anledning att genom ohämmad textilimport låta svensk textilindustri bära alltför tunga bördor finns inte. Jag har förut i denna kammare gett uttryck åt denna uppfattning och kan på den punkten helt instämma med herr Hedlund; jag tror att hans yttrande gav ett adekvat uttryck för mittenpartiernas hållning i denna fråga.

Herr talman! Att man börjar tänka om även inom löntagarkretsar i fråga om den licensfria importen är tydligt. En ledande fackföreningsman i Borås

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

har i en intervju i Västgöta-Demokraten uttalat: »Jag har alltid varit frihandelsvänlig, men när vi nu ser hur vårt eget folk ställs utan försörjning måste vi inse att det är något fel.» Längre skall jag inte citera; hans ord i fortsättningen var något hårdare. Detta visar vilka bekymmer man har i dessa bygder inte minst när det gäller den äldre arbetskraften. Jag skall gärna ge ett erkännande åt arbetsmarknadsmyndigheternas ansträngningar, men dessa löser inte 50—55- och 60-åringars problem. Många äldre arbetslösa textilarbetare är inte placerade.

Vid all omställning får man en restfaktor av äldre, svårplacerad arbetskraft. Det finns all anledning att ta med denna faktor när man diskuterar företagsnedläggelser och industriomställningar. Det måste vara en självklar arbetsregel att så styra strukturomvandlingen i näringslivet, att den äldre, svårplacerade arbetskraften inte friställs i snabbare tempo eller i större omfattning än vad som ur näringspolitisk synpunkt klart kan försvaras.

Samma problem möter i fråga om lokaliseringspolitiken. Denna är önskvärd och nödvändig, inte minst för en trakt som Sjuhäradsbygden. Men i den praktiska verkligheten kan man inte flytta folk, städer och samhällen hur som helst. Med enbart omflyttning löser man alltså inte problem av detta slag, då nedgången drabbar en speciell industri, lokalt förankrad och dominerande en hel bygd. Regeln måste vara att på alla rimliga och bärande grunder ge industrien möjlighet att fortleva. Strukturförändring på alla områden hör hemma i ett dynamiskt samhälle, men den måste motiveras av odiskutabla fakta.

Jag skall sluta mitt anförande med att säga att det nog kan hållas för troligt att avsättningen av u-ländernas textilproduktion inte behövde vara något större problem, om exporten fördelades någorlunda lika på världens industri-

länder. Vårt lands speciella problem har ju varit och är att andra länder inte följer vårt exempel. Kan handelsministern utöva en ännu kraftigare hälsosam påverkan härvidlag vore det i hög grad tacknämligt. Detta är ingenting nytt — det har sagts gång på gång — men jag ber att få understryka det. Det skulle väl inte behövas så stora insatser från övriga EFTA-länder för att kompensera ett moderat bortfall på den svenska marknaden. Ännu bättre vore givetvis om även övriga industriländer vore på samma linje.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag förstär att det kan vara påfrestande både för statsrådet Lange och för kammarens ledamöter i övrigt att handelsdebatten så här i sitt slutskede tycks forma sig till en Södra Älvsborgs eftermiddag, då talare från Södra Älvsborg uppträder i rad.

Jag vill inledningsvis — för att inga missförstånd skall uppstå — deklarerat att jag är angelägen om att Europamarknaden förverkligas så snart som möjligt. En fri marknad där de olika länderna och deras näringsliv kan få tillfälle att konkurrera på lika villkor är en målsättning som säkerligen de allra flesta kan godkänna. Men fram till den dag då detta mål nåtts — jag tror vägen dit är lång — måste vi lita till andra åtgärder. Vi har sett hur många företag i vårt land nödgats inskränka och mångenstädes också lägga ned sin verksamhet under denna väntetid, vilket medför ökad arbetslöshet i alldeles särskilt hög grad just på textilorterna. Här hjälper inga långtidsplaneringar. Sådana är i och för sig nödvändiga och riktiga, men i en akut situation är det nödvändigt att vidta snabba åtgärder.

Finansministern har i årets finansplan sagt en del tankvärda ord. Han har där bl. a. uttalat att målet för den ekonomiska politiken i Sverige under det gångna året varit att vända den allvarliga utvecklingen av bytesbalansen.

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

Det är utan tvivel något som bör beaktas. Men från att det har sagts och till att det har blivit verklighet är steget långt. Importöverskottet har under vart och ett av de senaste tre åren uppgått till cirka 1½ miljard kronor. Man kan sålunda säga att om också viljan och tanken varit god, så har resultatet ändå inte blivit vad man önskat.

Man konstaterar också att denna trend fortsätter. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar uppgick importen under januari månad i år till 2 216 000 kronor mot 2 012 000 kronor under december månad 1966 och 1 943 000 kronor under januari 1966. Detta visar alltså en utveckling som är rakt motsatt den som finansministern eftersträvat.

Även siffrorna för exporten är nedslående. Utrikeshandeln ger ett underskott i handelsbalansen för januari månad 1967 på 419 miljoner kronor mot 343 miljoner kronor för januari 1966. Det är klart att siffrorna för endast en månad under detta år inte är representativa för utvecklingen under resten av året, men de utgör ändå utan tvivel ett observandum, i synnerhet som man vet att denna exportförsämring framför allt berott på importen av textilvaror, och då alldeles speciellt i form av färdiga sådana, vilket också flera talare tidigare har berört. Det är därför textilindustrin fått dessa stora bekymmer, och det är kanske också därför som det nu blivit en Södra Älvsborgs eftermiddag: det är ju i Södra Älvsborg som textilindustrin är den dominerande näringsgrenen.

Denna utveckling har såvitt jag förstår en dubbelverkande effekt. Samtidigt som den bidrar till en försämrad handelsbalans skapar den temporär arbetslöshet eller förorsakar att många textilarbetare blir helt friställda.

Handelsministern har i sitt interpellationssvar till herr Carlstein alldeles riktigt framhållit, att utvecklingen nu har svängt och att importen minskat

med cirka 4 procent. Såvitt jag kan bedöma har dock den förbättring av läget inom textilindustrin som därmed inträffat bara varit skenbar. Den minskade importen har nämligen gällt råvaror. Alltsedan textilindustriens början här i landet har vi haft en import av råvaror. Det är helt naturligt. Men när importen ändras och omfattar färdiga textilvaror, d. v. s. kläder av olika slag såväl inom triksåbranschen som inom konfektionens i övrigt, börjar det bli allvarligt. Och det blir desto allvarligare när importen sker i ett läge där våra företag inom textilindustrin inte kan konkurrera, hur högrationaliserade de än är. Det är då det börjar bli verkligt bekymmersamt!

Även om man inte kan dra några långsiktiga slutsatser av januarsiffrorna för i år är dock ökningen ett observandum för handelsministern, särskilt som den främst utgöres av färdiga varor.

Jag delar handelsministerns glädje över att exporten tenderar att öka, och speciellt glädjande är det ökade samarbetet på handelsområdet inom de nordiska länderna. Men vår export av textilvaror kontra importen av samma varor är ändå sådan, att siffrorna räknat per capita är ganska bekymmersamma. År 1965 — det är de senaste siffror jag har tillgängliga, men jag är övertygad om att de inte har förbättrats sedan dess — var vår textilimport 40 dollar per år och capita, medan siffran för exporten var 9 dollar. Jag tar ett enda land som jämförelse, nämligen Västtyskland. Där var motsvarande siffror 20 respektive 18 dollar.

Jag är också glad över att handelsministerns som jag tyckte negativa svar på min enkla fråga den 16 februari, ändrade sig över en natt och förbyttes till ett relativt positivt besked. Nu vet jag att handelsministern kommer att säga, att han självfallet inte kan ge besked om vad man kommer att göra i konseljen dagen därpå, men frågesvaret den

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

16 februari var enligt min mening negativt och jag är glad över den ändring som nu skett. Den temporärt begränsade importen från Korea, om vilken beslut fattades i konselj dagen efter frågesvaret, gjorde att läget blev något bättre. Likaså är jag glad över att regeringen har anslagit 10 miljoner kronor för att skapa arbetstillfällen inom textilindustrin på orter där läget är särskilt prekärt. Även om 10 miljoner kronor inte räcker långt.

Men det räcker inte med att bara begränsa importen från Sydkorea. Det är väl det land som vi importerar minst ifrån, om vi ser på vår samlade import. Vi importerar för knappast 50 miljoner kronor därifrån, under det att hela vår textilimport uppgår till ett värde av ungefär 1,6 miljard.

Det är alldeles självklart att vi skall hjälpa u-länderna — jag är övertygad om att ingen har annan uppfattning. Men jag är inte säker på att vi med importen från Korea under rådande förhållanden hjälper den stora massan av Sydkoreas folk särskilt mycket. Vi vet att Korea är ett låglöneland i allra högsta grad med löner på 19—20 öre per timme. Följaktligen får människorna i Sydkorea arbeta en hel dag för en summa som svenska textilarbetare får på 15—20 minuter. Inom parentes vill jag gärna understryka, att våra textilarbetare ändå alldeles speciellt hör till låglönegrupperna.

Sydkorea producerar självt endast cirka 6 000 ton egen råvara till sin textilindustri och importerar över 60 000 ton. I praktiken blir det den fattiga sydkoreanska befolkningen med sina oerhört låga löner som med sitt arbete subventionerar textilvaror som exporteras huvudsakligen till Sverige och därigenom medverkar till att göra situationen ytterst prekär för vårt lands textilarbetare, av vilka tusentals friställes. Vi ger samtidigt inte dessa sydkoreaner någon nämnvärd hjälp.

Intill den dag då EEC-marknaden

öppnas även för vårt land blir det nödvändigt med en viss begränsning av importen — jag vågar säga dumpingimporten — för att rädda våra egna företag och arbetstillfällen. Här har nämnts bl. a. Hongkong, och jag hoppas att jag får ta talmannens tålmod i anspråk och bara nämna ett exempel på importen därifrån. Vi importerar bl. a. färdiga arbetsskjortor till ett pris av 5:50. Bara garnet till dessa skjortor kostar 1:74 obehandlat. Garnet skall sedan behandlas och gå igenom många procedurer, tyget skall vävas, skjortorna skall sys och distribueras till handlarerna. Vi köper dem sedan för 5:50. Var och en begriper att det måste vara något av en dumpingimport som åstadkommer det läge som råder i dag. Det är inte minst de mindre företagen i vårt land och deras anställda som kommer i svårigheter. Eftersom cirka 70 procent av våra företag har upp till 500 anställda, under det att endast 30 procent av företagen har över 500 anställda och däröver förstår vi hur oerhört hårt de mindre och medelstora företagen drabbas.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Bara på en punkt vill jag rätta ett misstag som herr Persson i Heden gjorde. Det är inte så att beslut i allmänhet fattas bara i samband med en konselj. Det förhåller sig tvärtom så, att vi dagarna före ett beslut — och därtill ett så allvarligt beslut som det här var fråga om — har överläggningar med statsrådets ledamöter. Så hade skett väl en vecka innan beslutet fattades på fredagen.

Jag vill ha sagt detta för att klargöra att jag, när jag besvarade herr Perssons i Heden fråga, var fullt medveten om vad som skulle komma att ske. Jag anser att jag uttryckte mig på ett sådant sätt att den åtgärd, som jag skulle komma att vidtaga följande dag, inte stod i strid med det besked jag lämnade. Men

Handelspolitisk debatt, tillika svar på interpellation ang. handeln med textilvaror

herr Perssons i Heden missförstånd beror på att han tillmäter denna åtgärd en större principiell innebörd än jag anser den ha.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väl medveten om att handelsministern den torsdag, då han besvarade min fråga, var på det klara med vad som skulle hända på fredagen. Jag sade också i mitt anförande nyss, att handelsministern givetvis inte kunde blotta vad som skulle beslutas i konselj. Vidare har jag framhållit att jag är glad över att det inte var handelsministerns verkliga uppfattning som kom till uttryck vid besvarandet av min fråga den 16 februari utan att han trots uttryckssättet kom till en mera realistisk bedömning av problemställningen.

Handelsministern säger att jag tillmäter den aktuella åtgärden alldeles för stor betydelse. Men det gör jag verkligen inte. Jag har sagt i mitt inlägg, att de temporära åtgärder som vidtagits beträffande Sydkorea är av liten betydelse om man ser till vårt lands samlade import — värdet av denna import från Sydkorea är 40 å 50 miljoner kronor under det att den samlade importen uppgår till 1,6 miljard kronor. Åtgärderna i fallet Sydkorea har alltså inte någon stor betydelse, men det är ett led i rätt riktning. Jag har också framhållit att de inte är tillräckliga utan att åtgärder måste vidtagas som sträcker sig över ett betydligt vidare fält än Sydkorea.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag skall inte syssla med textilindustrin — helt naturligt, eftersom jag inte begriper mig på den. I stället skall jag säga några ord om en annan näring, som mig veterligt inte varit omnämnd här i dag, nämligen fiskerinäringen.

Handelsministern framhöll i sitt inledningsanförande att cirka 30 procent

av vår export går till EEC. För fisket är emellertid siffran betydligt högre. Den direkta exporten står väl på ungefär samma nivå, men den indirekta exporten till EEC-länderna blir betydligt större; jag vågar uppskatta den till över 50 procent, om jag räknar med de direktlandningar som går via Danmark. Det är med tanke på denna fiskets betydelse inom vår handelspolitik som jag har begärt ordet i dag.

Jag vill peka på hur man inom FAO gång efter annan har framhållit den ökade betydelse som fisk och andra havens produkter har och kommer att få då det gäller att hindra världssvälten. Vi vet att dessa födoämnen kan hjälpa till att förse de undernärda människorna i u-länderna med det protein, som det råder sådan brist på. Vi har också många gånger sagt oss att det är på sin plats att de rikare länderna även på fiskerinäringens område slussar över av sitt överflöd till de behövande länderna.

Det ligger kanske nära till hands för oss svenskar att i sådana sammanhang snegla på de stora fiskerinationerna och anse oss själva stå utanför. Vi bör dock vara på det klara med att Sverige har ett ansvar också härvidlag. Vi har även i viss utsträckning varit med på ett litet hörn; jag vill nämna att för ett par år sedan ganska betydande kvantiteter konserver sändes i väg till ett u-land i Afrika. De kom fram i mycket fint skick, och Sverige fick stort beröm för dem. Jag vill framhålla att den svenska fiskkonservindustrin erkänt står mycket högt, och det är bara att hoppas att den skall kunna utveckla sin export ännu mer framöver.

Jag är klar över att vi kanske har många svårigheter att övervinna för att vi skall kunna bli mer betydande på detta område. Det ligger nära till hands att anse Sverige som en liten fiskerination, och det är vi också om man bara ser till antalet yrkesfiskare som ju i vårt land stannar vid något sådant som

Handelspolitisk debatt

8 000—9 000 man. Men om man ser på den ekonomiska betydelse som den svenska fiskerinäringen har, kommer man till siffror som står sig ganska gott i jämförelse med andra näringar.

Denna kår är inom parentes sagt unik i Europa så till vida att det rör sig om självägande fiskare — småföretagare om man så vill. Det är inte tal om rederier såsom i England, Tyskland och andra länder, och inte heller är det fråga om statsägda fartyg som i vissa andra länder, utan här är det som sagt egna företagare.

Trots detta har enligt statistiska centralbyrån över en halv miljard kronor investerats direkt i fisket. Man räknar med cirka 400 miljoner i båtar och omkring 100 miljoner i redskap. Till detta kommer givetvis en hel del andra investeringar, t. ex. i konserverfabriker, fiskhandelsfirmor, varv, verkstäder, nätbinderier m. m.

Under de senare åren har en ganska påtaglig rationalisering ägt rum inom fisket. Mest märkbart har väl detta varit inom norrsjöfisket, där båtarnas tonnage har ökat med stormsteg. Hästkraftantalet, som tidigare var 400—500 på de största båtarna, är nu på många båtar långt över tusen, ja, ibland ända upp till 1 200 å 1 400. Båtarna har också försetts med alla tekniska hjälpmedel, vilket givetvis gör att anskaffningskostnaderna blir ganska stora. En modern västkustträlare kostar i dag mellan en och en och en halv miljon kronor. De statliga fiskerilån, som fiskarna har möjlighet att få, har genom beslut här i riksdagen maximerats till 200 000 kronor. Det är helt naturligt att dessa lån är mycket värdefulla, och jag vill understryka att de är begärliga. Fiskarna sätter stort värde på dem, men det säger sig självt att en så pass liten del av anskaffningssumman som det här blir fråga om medför att det blir svårigheter att skaffa det behövliga kapitalet i övrigt.

Ser man ett enda ögonblick på förhållandena i de andra EFTA-länderna

när det gäller att skaffa kapital till fiskebåtar så visar det sig att det är rätt stor skillnad. I Norge exempelvis är det ganska vanligt med fiskerilån på 50 procent av anskaffningskostnaden; 60, 70 och 80 procent är heller inte ovanligt. Fisket i Norge har dessutom ett helt annat stöd i form av direkta subventioner, något som inte har varit aktuellt i vårt land. Förra året beviljades i Norge, om jag inte minns alldeles fel, 164 miljoner i dylika direkta subventioner till fisket. Jag kan också nämna att fiskarna i Storbritannien för anskaffning av båtar får i statsbidrag när det gäller vad de kallar »near and middlewater»-flottan, alltså vad som svarar mot storleken på våra båtar, 30 procent utan återbetalningsskyldighet. De får låna 55 procent och behöver alltså själva bara skaffa 15 procent, medan vi här, som sagt, får skaffa 80—85 procent via banker och till gällande bankränta.

En annan sak som i våra grannländer också underlättar för fiskarna betydligt är att det i Danmark och Norge finns s. k. sjömansskatt. De som ligger ute på fiske i likhet med våra norrsjöfiskare får göra ganska kraftiga avdrag i sin inkomsttaxering för att deras villkor skall bli drägligare.

Jag har nämnt dessa olika förhållanden för att påpeka att skillnaderna i utgångsläget är stora mellan våra fiskare och deras kamrater i övriga EFTALänder. Vi måste tyvärr konstatera att det uttryck som har använts här flera gånger i dag, »konkurrens på lika villkor», är något som man inte anser sig ha inom den svenska fiskerinäringen. Detta framhålles också av fiskarna. Jag anser att detta är en så allvarlig sak, att riksdag och regering bör ha sina blickar riktade på den, så att inte de svenska fiskarna en vacker dag dignar under bördan.

Att de svenska fiskarna trots allt har hävdats relativt skapligt beror på deras nästan övermänskliga arbetspres-

Handelspolitisk debatt

tationer. Stormar och oväder, som i många fall stoppat andra länders fiskare, har de slagit sig igenom och fortsatt att fiska medan många andra har legat stilla. Jag talade för en tid sedan med en fiskare i Göteborgs fiskhamn. Han fällde ett yttrande som jag tycker är betecknande för deras situation. Han tittade på sin stora, nyanskaffade båt och sade — jag säger det på ren bohuslänska med risk att ingen förstår det: »Förr var de jä som bestämde när båden skulle ud, nu e de båden som bestämmer att jä ska ud.» Jag hoppas ni förstår det. Så är det faktiskt. De stora skulderna man iklätt sig, de åtaganden fiskarna har gjort, gör att de anser att de måste ut till varje pris. De måste göra rätt för sig.

Den rationalisering som jag tidigare nämnde har också fört med sig att fångstsiffrorna under en tioårsperiod ökat ganska kraftigt.

År 1956 var totalfångsten för det svenska fisket 197 000 ton. Tio år senare, alltså 1966 hade kvantiteten stigit till 319 000 ton, och värdemässigt gick under samma tid siffrorna upp från 133 miljoner kronor till cirka 250 miljoner. Då var ändå inte 1966 det bästa året, utan 1965 var värdesiffrorna ett tjugotal miljoner högre. År 1966 började nämligen en hel del motgångar för det svenska fisket, och tyvärr tycks det vara en bestående trend. Sillfiskarna på Nordsjön, som svarar för de största kvantiteterna, klagar jämt och ständigt över mycket försämrade fångster, vilket gör att fångstresorna måste utsträckas betydligt både i distans och i tid. I sin tur gör detta givetvis att utgifterna för fiskets bedrivande blir större.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om det stödfartyg för det svenska sillfisket på Nordsjön, som genom tillmötesgående av riksdag och regering har stått till fiskarnas förfogande. Det har omfattats med mycket stort intresse, och vi hoppas innerligt att det framöver skall kunna stå till fiskarnas tjänst

längre tid än sex veckor, vilket varit fallet under de senaste åren. Den motion som vi från bohusbanken inlämnat om en utökning av tiden till det dubbla är därför motiverad av de verkligt stora behov som här föreligger.

Jag vill också säga ett par ord när det gäller anslagen till den vetenskap som direkt eller indirekt tjänar fisket.

Jag har under en del år haft förtroendet att i vissa internationella sammanhang få deltaga som representant för den svenska fiskerinäringen. Vid inte så få tillfällen har jag tyvärr måst konstatera, att Sverige jämfört med andra länder är i ett totalt underläge när det gäller att hävda sig i fråga om rön och erfarenheter av vetenskaplig natur, som kan bli till gagn i det internationella samarbetet men även för våra egna fiskare. Med andra ord: den svenska fiskeriforskningen har enligt mitt förmenande varit och är alltför svältfödd och otillräcklig.

Behovet av vetenskapliga undersökningar har ju också ytterligare accentuerats genom det mycket prekära läge som det mera kustnära fisket — särskilt då räkfisket i Bohuslän — har kommit i. Alla vet ju att räkfångsterna har minskat oroväckande, men ännu har ingen kunnat ge ett klart besked om *varför* det har blivit så. Relativt nyligen har pengar anslagits till vetenskapliga forskning- ar i denna sak, vilket man naturligtvis är tacksam för. Man får nog vara beredd på att sådana undersökningar kommer att kräva en del pengar framöver och att undersökningarna bör fortsättas.

En annan sak, som har tillkommit på senare tid och som har vållat en mängd bekymmer, är de oerhörda kvantiteter av blåmaneter som i många fall fyller näten och gör allt fiske omöjligt. Även här står vetenskapen totalt frågande. På ett enda år rör det sig om sådana enorma mängder som motsvarar den normala förekomsten under sammanlagt 25—30 år enligt en del fiskare. Det är alltså ett egendomligt fenomen, och här

Handelspolitisk debatt

bör vetenskapen ha möjlighet att göra en insats.

Om jag får återvända till fiskerinäringens ekonomiska resultat, måste jag tyvärr konstatera, att alltför stora grupper av yrkesfiskare inte har kunnat tillgodogöra sig den standardförbättring som de senaste årens lönejusteringar har inneburit för andra grupper i samhället. Orsakerna härtill är ju flera. Jag har förut nämnt vissa motgångar inom själva yrket, men dessutom har ju de svenska fiskarna att möta en många gånger besvärande konkurrens på den svenska marknaden från importerade fiskprodukter.

Av de fångstkvantiteter som jag nämnde tidigare exporterades från vårt land förra året 188 000 ton till ett värde av 142 miljoner kronor. En stor del härav gick, som jag sade inledningsvis, just till EEC-länderna, och vi hoppas verkligen på anslutning till EEC, så att vi inte i alltför hög grad skall besväras av de tullmurar som håller på att byggas upp. Eftersom vi nu försäljer fångsterna i Danmark, skulle det ju för oss i Sverige vara ett dräpslag, om Danmark komme med i EEC och vårt land stode utanför. Då skulle den svenska fiskerinäringen komma i ett mycket besvärligt läge.

Som jag sade, exporterade vi förra året fiskprodukter för 142 miljoner kronor. Samma år importerade vi för 264 miljoner kronor. Importöverskottet uppgår alltså till 122 miljoner. Visserligen är det kanske i vissa fall olika slags fisk, men det är i alla fall en rätt betydande import som de svenska fiskarna har att konkurrera med.

Det har talats en hel del om det nordiska samarbetet, och det är ju värdefullt att det finns ett sådant, men nog förefaller det många gånger fiskarkären som om det nordiska samarbetet inte riktigt hade nått sjön, utan att det fungerar bara på land och inte har nått ned till stranden. Gång efter annan ställer vi oss frågan hur det är ställt

med det nordiska samarbetet, inte minst i vårt förhållande till Norge. Vi har ju så gott som helt fri import från Norge, medan däremot våra fiskare som kommer in till Norge möter besvärligheter gång efter annan när de skall sälja fångsten. Så sent som för ett par veckor sedan ringde en fiskare till mig och berättade att han hade gått in i en norsk hamn och tagit kontakt med två silloljefabriker som båda ville köpa hans fångst på ca 250 hektoliter fin sill. Trots att fabrikerne ville köpa varan kom det ett besked efter samtal med Oslo, att de inte fick eller inte kunde göra det.

Det är anmärkningsvärt att det skall vara på det sättet, och vi har svårt att förstå hur detta rimmar med talet om nordiskt samarbete. Jag kan försäkra att det inte är lätt att tala med dessa fiskare om nämnda samarbete — jag har försökt, men det går bara inte.

Även på vissa andra områden har den svenska fiskerinäringen svårigheter med exporten. Jag kan som exempel nämna att järnvägsfrakterna för den kommersiella exporten på relativt kort tid har höjts med cirka 30 procent. Före den 1 september förra året var priset för transport per 100 kilo från Göteborg till en tysk östersjöhamn 4 kronor 81 öre, men i dag är det för samma kvantitet 6 kronor 25 öre. Motsvarande transport från Danmark är cirka 25 procent billigare.

Herr talman! Det är inte min mening att här räkna upp alla svårigheter som fiskerinäringen har att kämpa med. Jag har med detta anförande, såsom jag inledningsvis sade, velat peka på att också den svenska fiskerinäringen är en faktor att räkna med i vår handelspolitik. Santidigt har jag velat framhålla att vi måste söka motverka de negativa faktorer som på olika sätt gör sig gällande på detta område. Jag har nämnt några av dem. Tyvärr finns det flera, men jag skall inte ta upp tiden med att gå in på dem nu.

Handelspolitisk debatt

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr talmannen nu gärna vill slå klubban i bordet och avsluta den här debatten. Får jag dessförinnan bara med några få ord beröra en annan sektor inom svenskt näringsliv!

Det ligger nära till hands att tro att denna fråga intresserar endast våra stora företag och våra stora industri-företag. Så är emellertid inte fallet. Ett inlemmande i en europeisk stormarknad innebär ökade möjligheter även för ett stort antal små och medelstora företag. Det finns åtskilliga sådana som specialiserat sig på tillverkningar som kan säljas på den stora marknaden, och andra uppträder som underleverantörer till exportindustrien. Med andra ord: stormarknaden ökar småföretagens möjligheter att utveckla sig till högeffektiva, räntabla större enheter. En specialitet eller en uppfinning av något slag, som på en nationell marknad av t. ex. svensk eller nordisk storlek aldrig kan göra sig särskilt väl gällande, får helt nya möjligheter på en större marknad.

Herr talman! Om vi lyckas sätta stopp för vår inhemska kostnads- och löneinflation, bör även de mindre och medelstora företagen ha goda förutsättningar att i fortsättningen hävda sig på exportmarknaden. I annat fall ser det mörkt ut. Det är att märka att redan nu en betydande del av den svenska exporten kommer från medelstora och mindre företag, som bl. a. snabbt och effektivt har utnyttjat de ökade möjligheter till export inom Norden som EFTA-avtalet ger.

Det är åtskilligt som kan göras för att stimulera en vidgad export från denna sektor. Bl. a. bör en ökning ske av svenskt deltagande i utländska varumässor, särskilt fackmässor, inrättande av underleverantörbörser o. s. v. Småindustriens exportbyrå gör här ett gott arbete men hämmas tyvärr alltjämt av sina begränsade resurser. Även grupp-

resor på export är ett inslag i arbetet för att systematiskt främja de mindre företagens varuutförsel. Handelsdepartementet bör enligt min mening uppmärksamma just dessa företagsgruppers exportansträngningar och de goda resultat de hittills givit.

Det stora problemet för åtskilliga av dessa exportörer är emellertid i dag osäkerheten i fråga om EEC-marknaden. Vid mitten av nästa år är EEC:s slutliga tullmurar mot omvärlden sannolikt klara, och redan nu är svårigheterna stora för svensk export av färdigvaror till denna viktiga marknad. Företagen måste planera som om en anslutning verkligen blir av inom överskådlig tid, men de måste samtidigt se dagens situation i ögonen och konstatera, att tullhindren mot EEC ofta medför totalt stopp för export till EEC-länder.

Det är också att märka att köpkraften inom EEC stadigt stiger medan vår största handelspartner inom EFTA, England, präglas av stagnation och våra nordiska grannländer i större eller mindre grad har valutabekymmer. Om inte EEC-problemet inom överskådlig tid bringas till en lösning, föreligger helt enkelt ett allvarligt hot mot vår sysselsättning, även inom de mindre och medelstora företagen, och mot vår levnadsstandard. Det är mot denna bakgrund vi, som representerar mindre och medelstora företag, anser att handelsministern, vår regering och vårt näringsliv har att agera i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 53, med förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § och 40 § 2 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

§ 5

Föredrogs den av herr Nilsson i Gävle vid kammarens nästföregående

Interpellation ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen

sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående handläggningen av ärenden rörande vapenfri tjänst.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6**Interpellation ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GOMÉR (cp), som yttrade:

Herr talman! Sedan länge pågår inom näringslivet en omfattande rationaliseringsverksamhet, i stor utsträckning framtingad av den internationella konkurrensen. Inom vissa näringar, t. ex. jordbruket, är strukturrationaliseringen mycket framträdande. Rationaliseringen består dels av en yttre del, exempelvis i form av uppbyggande av rationella och större enheter, dels av en inre del, där exempelvis olika moment i ett företags tillverkningsprocess förenklas och utföres på ett mindre kostnadskrävande sätt.

Under senare tid har allt fler företag även inriktat sina rationaliseringssträvanden på den rent administrativa sidan av sin verksamhet. Försök med införande av prestationslöner inte bara för det rutinmässiga kontorsarbetet utan även för mera kvalificerade arbetsuppgifter pågår. Införande av databehandling, förenkling av kontorsrutinerna samt prov av nya typer av kontorslokaler ingår i denna rationaliseringsverksamhet liksom översyn av den nuvarande uppdelningen i sektioner eller avdelningar.

Även om den statliga förvaltningens uppgifter och syften på många sätt skiljer sig från näringslivets, är det uppenbart att också här finns behov av och möjligheter till rationaliseringsvinster. Den statliga verksamheten bör särskilt

uppmärksammas, i första hand kanske därför att den ej är vinstmaximerande eller föremål för någon konkurrens utifrån. Vidare har den statliga förvaltningen nått en så stor omfattning, att en skärpt kostnadsbevakning redan av denna anledning ter sig angelägen. Det rådande samhällsekonomiska läget kräver att befintliga resurser användes på effektivast möjliga sätt.

Den rationaliseringsverksamhet som pågår inom statsförvaltningen torde kunna betecknas som otillräcklig och bör därför utbyggas, och de erfarenheter, som näringslivet vunnit, bör i ökad utsträckning utnyttjas av de statliga organen.

Med stöd av ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställa följande fråga:

Vill statsrådet lämna en kort redogörelse för resultatet av de åtgärder som vidtagits för rationalisering av den statliga förvaltningen, i synnerhet kontorsadministrationen, samt för planerna på ytterligare åtgärder i nämnda syfte?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av motioner angående rätt till beriktigande av uppgifter i press och radio;

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1967/68 till högre utbildning och forskning samt lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, m. m., och

nr 8, i anledning av väckta motioner om undantagande av beskattning som naturaförmån av bränsle från egen fastighet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 9, i anledning av motioner angående kommunernas investeringsbehov,

nr 10, i anledning av motioner om tillstånd för Svenska sparbanksföreningen att anordna ett sparlotteri,

nr 11, i anledning av motion om samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen,

nr 12, i anledning av motion om förstatligande av läkemedelsindustrien,

nr 13, i anledning av motion om återställande av tidigare talmansbord i kamrarnas plenisalar,

nr 14, i anledning av motioner om införande av barservering i riksdagsrestaurangen,

nr 15, i anledning av motion angående tid för tillhandahållande av riksdagsbibliotekets samlingar, och

nr 16, angående gemensamma bestämmelser om grupplivförsäkring för arbetstagare hos riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om straffrihet för otukt mellan syskon och dispens för äktenskap mellan syskon,

nr 17, i anledning av väckt motion om befrielse i vissa fall från skyldigheten att inge bouppteckning, och

nr 18, i anledning av väckta motioner om åtgärder vid ärekränkning i massmedium;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om lagstadgad varseltid vid företagsnedläggningar och större personalinskränkningar,

nr 14, i anledning av väckta motioner om en allmän inkomstförsäkring,

nr 15, i anledning av väckta motioner om vårdbidrag och invaliditetstillägg,

nr 16, i anledning av väckt motion om rätten till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning,

nr 18, i anledning av väckta motioner angående sociala förmåner för adoptivföräldrar, och

nr 19, i anledning av väckta motioner om invaliditetsersättning och invaliditetstillägg för döva; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 382) angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m.,

nr 16, i anledning av väckta motioner angående registreringen av motorfordon, och

nr 17, i anledning av väckt motion angående tillstånd för vissa släktingar att förvärva fast egendom.

§ 8

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag dels till riksdagens skrivelse, nr 87, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 88—93, för

herr Kaj Åke Björk,

fru Elisabet Sjövall,

herr Bo Gösta Bohman,

» Stig Roland Alemyr,

» Sven Harry Gustafson i Göteborg och

» Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnanden,
nr 94—99, för

herr Bo Nils Olof Martinsson,

fröken Astrid Bergegren,

herr Gösta Jacobsson,

» Anders Oskar Birger Forsberg,

» Sven Albin Daniel Wiklund i
Stockholm och

» Per Bengt Göran Sjönell

att vara suppleanter för ombud i Eu-
roparådets rådgivande församling.

Vidare anmäldes och godkändes föl-
jande förslag till riksdagens skrivelser
till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 103, i anledning av väckta motio-
ner om en svensk vitbok i vietnamfrå-
gan; samt

från bankoutskottet:

nr 83, om anslag till utredning angå-
ende riksdagens hus m. m.

§ 9

Anmäldes en till herr talmannen un-
der sammanträdet avlämnad motion nr
893, av herrar *Hamrin* i Jönköping och
Nyberg, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition nr 42, angående försöks-
verksamhet på det nykterhetspolitiska
området.

Denna motion bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande såsom ledamot av en
av Europa-rådets kommittéer (Working
Party on Parliamentary and Public
Relations) i sammanträde med nämnda
kommitté i Bern anholder undertecknad
om ledighet från riksdagsarbetet den
14—16 mars 1967. Stockholm den 10
mars 1967

Daniel Wiklund

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen till-
ställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Andersson* i Örebro, till herr
statsrådet och chefen för inrikesdepar-
tementet angående kompensation till
företagareföreningar för inkomstbort-
fall genom diskontosänkning,

herr *Jansson*, till herr statsrådet och
chefen för försvarsdepartementet an-
gående begränsning av de militära öv-
ningsprogrammen i vissa fall, samt

herr *Lindahl*, till herr statsrådet och
chefen för kommunikationsdepartemen-
tet angående avtal mellan Sveriges Radio
och annan sändningsrättsinnehavare.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.20.

In fidem

Sune K. Johansson